

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

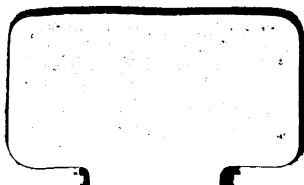
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

46
Ordered B 94

ACTA

^a
S. S. MARTYRUM EDESSENORUM

SARBELII, BARSIMAEI, GURIAE,
SAMONAE ET ABIBI.

FASCICULUS PRIMUS.

ACTA

S. S. MARTYRUM SARBELII ET BARSIMAEI,

SAECULO SECUNDO P. CH. SCRIPTA, EX FONTIBUS SYRIACIS, ARMENIACIS, GRAECIS
ET LATINIS COLLECTA, EXPLANATA ATQUE DEFENSA.

BODL: LIBR.
FOREIGN
PROGRESS.

A
②
Dr. GEORGIO MOESINGER,

PROFESSORE STUDII BIBLICI A. T. IN FACULTATE THEOLOGICA SALISBURGENSI.

— 228 —
OENIPONTI

LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.

1874.

Aus dem Verlage der
WAGNER'schen Universitäts-Buchhandlung
in
INNSBRUCK.

Monumenta syriaca ex romanis codicibus collecta. Præfatus est
P. Pius Zingerle O. S. B. Vol. I. 1869. fl. 3 ö. W.
Band II, dieser **Monumenta** ist unter der Presse.

Supplementum Corporis Ignatiani a Guilielmo Curetono editi, publici
juris factum a Dr. Georgio Mössinger. 1872. fl. 1 ö. W.

Akten, echte, heiliger Martyrer des Morgenlandes. Aus dem Sy-
rischen übersetzt von P. Pius Zingerle. 2 Theile. 1836.
fl. 1.6 kr. ö. W.

Berault-Bercastel, Geschichte der Kirche in einem getreuen Aus-
zuge. I.—IX. Band. 1841. fl. 12.60 kr. ö. W.

— „ — Fortgesetzt von B. Gams O. S. B. X.—XIII. Band.
1853—60. fl. 11.12 kr. ö. W.

Compendium stenographiae latinae secundum systema Gabelsbergeri.
Auctore Dr. J. Plaseller, autographo P. H. Riedl O. S. F.
Annexis 70 tabulis stenographicis. 1858. fl. 1.30 kr. ö. W.

Ehrenberger P. J. P., chronologische Tabellen zur Universalge-
schichte der christlichen Kirche. 2. Aufl. 1867. 60 kr. ö. W.

Ephräm, des heil. Kirchenvaters ausgewählte Schriften, aus dem
Griechischen und Syrischen übersetzt von P. Pius Zingerle.
6 Bände. 1845. fl. 8.40 kr. ö. W.

I. Band: Bekenntnisse und Reden über die vier letzten Dinge.

II. Band: Sechs und siebenzig Ermahnungen zur Busse.

III. Band: Die Tugendschule; eine Sammlung asketischer Schriften.

IV. Band: Die heilige Muse der Syrer.

V. Band: Gesänge der Grübler über die Geheimnisse Gottes.

VI. Band: Reden über die Busse und Zerknirschung, sammt mehreren anderen
verschiedenen Inhalts. Jeder Band fl. 2.12 kr. ö. W.

ACTA

S. S. MARTYRUM EDESSENIORUM

SARBELII, BARSIMAEI, GURIAE,
SAMONAE ET ABIBI

FASCICULUS PRIMUS.

ACTA

S. S. MARTYRUM SARBELII ET BARSIMAEI,

SAECULO SECUNDO P. CH. SCRIPTA, EX FONTIBUS SYRIACIS, ARMENIACIS, GRAECIS
ET LATINIS COLLECTA, EXPLANATA ATQUE DEFENSA.

Dr. GEORGIO MOESINGER,

PROFESSORE STUDII BIBLICI A. T. IN FACULTATE THEOLOGICA SALISBURGENSI.

QENIPONTI

LIBRARIA ACADEMICA WAGNERIANA.

1874.

Tipografia Wagner in Innsbruck.

SANCTIS CHRISTI MARTYRIBUS

SARBELIO

ET

BARSIMAEO

HOC OPUSCULUM ANIMO DEVOTO DEDICAT EORUMQUE SUFFRAGIA IMPLOLAT

EDITOR.

P R A E F A T I O.

Guilielmus Curetonus acta Syriaca trium inclytorum martyrum Edessenorum Sarbelii, Barsimaei et Abibi ex antiquis codicibus Musaei Britanici descripsit et operi inseruit, quod „Antiqua Monumenta Syriaca“ inscriptum post mortem ejus cl. Guilielmus Wright anno 1864 publici juris fecit. Venerabilia haec et antiquissima acta martyrum, quae in lingua Syriaca et Anglica versione, in qua in lucem edita sunt, a multis non intelliguntur, in linguam Latinam pluribus notam transferre, uberius explanare eorumque fidem pro viribus defendere perutile existimavi.

Quem in finem omnia literarum monumenta, quae in diversis linguis de his martyribus extant, diligenter conquirenda, examinanda et inter se conferenda erant, ut, quod verum esset, ex consonis eorum testimoniis pateret. Qua in re multam ponenti operam contigit mihi, non solum ea, quae hominum literatorum manibus teruntur, colligere et in unum redigere, sed et plura invenire, quae viros nostros eruditos hucusque vel omnino vel maximam partem latebant. Juvante enim Reverendo P. Augustino Ciasca, ut inferius exponam, sermonem Syriacum s. Jacobi Sarugensis de s. Sarbelio hucusque ineditum assecutus sum, cujus textus originalis in tomo secundo Monumentorum Syriacorum Rev. Patris Pii Zingerle mox in publicum prodibit, versio autem Latina in hoc opusculo inserta habetur. Praeterea in Armeniaco Martyrologio, a cl. Aucher edito, acta omnium istorum martyrum reperi, quorum versio Latina nunc primum, quod scio, innotescit.

Habes ergo, Lector benevole, in hoc opusculo non tantum Latinam versionem actorum Syriacorum s. Martyrum Sarbelii, Bar-

simaei et Abibi, sed etiam acta martyrii eorum Armeniaca et omnia tam nova, quam vetera historiae monumenta, quibus istorum s. martyrum memoria conservata est.

Actis martyrii s. s. Sarbelli, Barsimaei et Abibi acta Latina et Armeniaca s. martyrum Guriae et Samonae, qui paulo ante s. Abibum Edessae passi sunt, adiuncti et eorum fidem comprobavi, ut acta quinque celeberrimorum martyrum urbis Edessae, qui „martyres Edesseni“ per eminentiam vulgo dicuntur, in hoc libello collecta habeantur. Quum acta martyrii s. Sarbelli et Barsimaei saeculo post Christum secundo, et acta s. s. Guriae, Samonae et Abibi initio saeculi quarti conscripta et fide dignissima sint, ut in singulis demonstrabitur, inaestimabilem Christianarum literarum thesaurum efficiunt et tum scientiae historiae ecclesiasticae, tum doctrinae ecclesiae antiquae illustrandae egregie inserviunt.

Primae autem in his partes actis martyrii s. s. Sarbelli et Barsimaei deferendae sunt, ad paucissima illa literarum monumenta pertinentibus, quae de persecutione Christianorum sub imperatore Trajano ad nos pervenerunt; quare et in proprio fasciculo ea caeteris praemittenda curavi.

Qui haec acta attentius perlegerit, non infitias ibit, ea antiquitatem Christianam redolere et firma fidei argumenta ostendere.

Si, ut pauca praevertens in medium proferam, in actis s. Barsimaei vocabulum „episcopus“ nondum reperitur, sed continuo aliis pluribus verbis munus episcopale notatur, si ambobus his actis nomina notariorum, qui ea exceperunt, subscripta leguntur, si omnia, quae de s. martyribus narrantur, literarum monumentis ecclesiae Syriacae, Armeniacaе, Graecae et Latinae approbantur, nemo negabit, his actis inesse et antiquitatis et sinceritatis indicia, ut sedulus exordii religionis Christianae investigator nullo modo ea praeterire et negligere possit.

Quam ob causam acta martyrii s. Sarbelli et s. Barsimaei prolixius fortasse, quam multis necessarium videbitur, omni ex parte justo, ut puto, examini subjeci eorumque fidem et auctoritatem, qua par fuit, industria et studio defendere conatus sum.

Qui allatis rationibus adductis sententiae meae assentietur, in fide Christiana non poterit non confirmari, quum pro principalibus ejus dogmatibus, ut de hierarchia, de ss. Trinitate, de baptismo, de aeternitate poenarum gehennae etc., nova secundi saeculi post Christum testimonia acquirat.

Hac ratione non solum haec, sed omnia acta martyrum defendere, tum honori Sanctorum, tum veritati historicae, tum denique scientiae nostri aevi dignissimum crediderim summaque erit acti laboris merces, unum alterumve excitasse, ut et ea quae in hoc opusculo corrigenda sunt, corrigat et in aliis actis martyrum eadem methodo defendendis ingenium exerceat. Laus Deo et sanctis Dei martyribus!

Libri in hoc libello saepe modo compendioso allegati.

Acta Sanctorum a Bollandi (Boll.).

Acta s. Martyrum Orientalium ab Ev. Assemano (Act. Or.).

Acta s. Martyrum Occidentalium, ab eodem Assemano (Act. Occ.).

Antiqua monumenta Syriaca Curetoni (A. M. S.).

Bibliotheca Orientalis ab Jos. Assemano (B. O.).

Cassii Dionis historia Romana ed. Reimari (Dio).

Catalogus Bibliothecae Vaticanae tom. II. ab Jos. Assemano (C. B. V.).

Gallonii: De Sanctorum Martyrum cruciatibus (Gall.).

Histoire des Empereurs par Tillemont (Till).

Historia Regni Osrhoeni a Bayer (Bayer).

Martyrologium Romanum Baronii (Mart. R.).

Martyrologium Armeniacum ab Aucher editum (Mart. Arm.).

I.

MARTYRIUM S. SARBELII.

A.

FONTES HISTORICI.

1. FONTES IN LINGUA SYRIACA.

Primarius hujus idiomatis fons sunt *acta martyrii s. Sarbelii*, quae cum Anglica eorum versione in opere Curetoni, monumenta Syriaca antiqua inscripto, pag. 41 continentur. Duo manuscripta, ex quibus haec acta deprompta sunt, a Curetono p. 149 et 177 describuntur. Manuscriptum primum est codex Musaei Britanici numero 14644 signatus, qui ex nonaginta tribus foliis consistit et scriptus est characteribus, qui saeculum VI indicant. Ad collectionem pertinet codicum, quos abbas Moyses anno 931 post Christum ex Bagdad ad Monasterium Scetense attulit, ut inscriptio in fine nobis refert. Index codici subiectus ita incipit: „Continentur autem in hoc codice narrationes et martyria electa“. Acta Sarbelii duodecimo loco inter acta Jacobi inter-cisi et acta ss. Cosmae et Damiani reperiuntur, et in hoc indice ita inscripta sunt: „*Martyrium s. Sarbelii*“. Inscriptio autem actorum ipsorum haec est: „*Acta Sarbelii, qui fuerat sacerdos idolorum et conversus est ad confessionem Christianismi a Messia instituti*“.

Alter codex Syriacus, qui acta s. Sarbelii continet, codex add. 14645 Musaei Britanici est, a Curetono p. 177 descriptus et nomine codicis B insignitus, volumen grande in quarto, characteribus saeculi IX vel X scriptum, quod folio 221 acta Sarbelii sic inscripta continet: „*In confidentia divina incipimus scribere martyria electa. Martyrium*

Möisinger, Martyrium etc.

primum Sarbelii sacerdotis gentilium et Barbeae sororis ejus, qui martyrium passi sunt in urbe benedicta Edessa“. Continet hic codex eadem acta Sarbelii nonnullis cum addimentis et textus variationibus, quas Curetonus, quod dolendum est, non in lingua originali, sed in versione Anglica in adnotationibus post textum publicavit.

Alius fons in lingua Syriaca est sermo s. Jacobi Episcopi Sarugensis († 522) de s. Sarbelio, cui hic titulus: „*Item per Deum Dominum omnium rerum incipimus scribere sermonem s. Jacobi de s. Sarbelio, sacerdote gentilium, qui in fine dierum suorum martyr factus est*“. Hunc sermonem, me petente, carissimus mihi P. Augustinus Ciasca, professor linguae Hebraicae in seminario Romano, quod de propaganda Fide nuncupant, ex codice antiquo descripsit, qui teste reverendissimo Khayyath, archiepiscopo Amadiensi in coenobio s. Hormisdæ asservatur, cujus exemplar in Musaeum Borgianum illatum ibi nomine codicis 18 reperitur ¹⁾).

Hunc sermonem genuinum esse s. Jacobi fœtum dubitari nequit. Nam in titulo expressis verbis s. Jacobus auctor nominatur, licet omisso „doctoris“ vel „Sarugensis“, cognomine, quod in pluribus sermonibus in hoc codice contentis et certe s. Jacobo adscribendis desideratur. Porro hic sermo ita similis est sermoni ejusdem Jacobi de ss. Guria et Samona, et de s. Abibo, de quibus infra sermo erit, ut idem auctor statim inde cognoscatur.

Alia monumenta literaria Syriaca sunt Synaxarium Maronitarum, Romae a. 1624 impressum, et Calendaria Syrorum, in quibus festum s. Sarbelii adnotatum legitur. Hujusmodi Calendaria inveniuntur in codicibus Syriacis Bibliothecae Vaticanae: Cod. 20 (anno 1216 scriptus), Cod. 21 (anno 1041 scriptus), 37 (saec. 16), 68 (saec. 15), 69 (saec. 16), 77 (saec. 15). Ad hos codices Vaticanos, quos Jos. Assemanus in Catalogo Bibliothecae Vaticanae uberius describit, accedit codex 335 Musaei Britannici, a. cl. Wright in catalogo Syriaco hujus Musaei pag. 279 descriptus, qui anno 1263 p. Ch. exaratus est. Praemonemus lectorem, s. Sarbelium in his Calendariis tum suo nomine, tum nomine Thathuelis memorari, quem non alium, quam nostrum Sarbelium esse, suo loco demonstrabimus.

2. FONTES ARMENIACI.

Doctissimus Mechitarista Aucher a. 1810 Venetiis Martyrologium Armeniacum edidit, quod in tomo I p. 371 continet „*vitam et mar-*

1) Plura de hoc codice vide in libello a me edito, cui titulus: „supplementum Corporis Ignatiani“ pag. 4.

tyrium s. Barsimaei episcopi Edesseni, qui pro Christo tormenta subiit, et sociorum ejus“. Haec acta ex manuscriptis Armeniacis desumpta sunt, de quorum antiquitate Aucher in suis adnotationibus, quas in Latinum versas actis ipsis subjunximus, fuse disseruit. Socii s. Barsimaei, quos inscriptio memorat, s. Sarbelius et ejus soror Barbea sunt, quorum martyrium in priori parte latius scriptum est.

3. FONTES GRAECI.

Graeca literaria monumenta, quae Sarbelii memoriam conservarunt, Bollandus in tomo II Januarii pag. 923 congessit.

Nomen s. Sarbelii legitur:

- 1) in Menaeis Graecorum ad diem 29. Januarii.
- 2) in eisdem Menaeis ad 15. Octobris.
- 3) in Menologio a Canisio edito.
- 4) in Menologio a Baronio citato, quod ex antiquo manuscripto Sirlleti sumptum dicit.
- 5) in Menaeis Graecorum ad diem quartum Septembris, quae Thathuelem memorant, qui non alius est, ut probabimus, quam Sarbelius.
- 6) in Menologio Graecorum, quod eodem die de s. Thathuele refert.

4. FONTES LATINI.

Cum fontibus Graecis a Bollando etiam Latini enumerantur, videlicet:

- 1) Martyrologium Romanum ad 29 Januarii.
- 2) Martyrologium Galesinii.
- 3) Galesinius in suis actis martyrum ad 15. Octobris.
- 4) Martyrologium a Baronio auctum et
- 5) Galesinius in suis actis martyrum, in quibus ad 4. Septembris s. Thathuelis mentio fit.

Explicatis jam fontibus, ex quibus notitia martyrii s. Sarbelii nobis affluxit, textum singulorum literarum monumentorum hoc ordine lectoribus proponam, ut ea, quae in Syriaca lingua scripta sunt, tamquam originalia praecedant, Armeniaca, Graeca et Latina subsequantur.

B.

MONUMENTA LITERARIA MARTYRII S. SARBELII.

1. MONUMENTA LITERARIA SYRIACA.

a. Acta Syriaca martyrii s. Sarbelii.

Acta Sarbelii¹⁾, qui fuerat sacerdos idolorum et conversus est ad confessionem Christianismi a Messia instituti.

Anno decimo quinto imperatoris Trajani Caesaris, et anno tertio regni Abgari, regis septimi, qui erat annus quadringentesimus decimus sextus regni Alexandri regis Graecorum, sub sacerdotio Sarbelii et Barsimaei²⁾, Trajanus Caesar praesidibus provinciarum imperii sui mandavit, ut sacrificia et libationes³⁾ in omnibus urbibus, eorum administrationi subditis, augerentur et sacrificare renuentes comprehensi, verberibus, per pectines ferreas dilacerationibus, plagis et diris omnis generis tormentis traderentur et postremo capitali per gladium poena afficerentur. Quod mandatum quum ad Parthorum urbem Edessam⁴⁾ pervenisset, magna festivitas agebatur⁵⁾ die octava mensis Nisan, die tertio hebdomadis⁶⁾, et tota civitas confluebat ad altare magnum⁷⁾, quod in media urbe erat contra tabularium⁸⁾, comportatis omnibus idolis eisque ornatis et loco honorifico constitutis, Nabu scilicet et Bel cum sociis suis⁹⁾, et omnes sacerdotes incendebant odores et dabant libamenta¹⁰⁾; thymiamatis odor spirabat, oves et tauri occidebantur et sonitus psalterii et tympani in tota urbe audiebatur¹¹⁾. Fuit autem Sarbelius princeps et magister omnium sacerdotum, praecunctis collegis honoratus, vestibis splendidis ornatisque indutus, atque tiara¹²⁾ in imaginem auream exurgens capiti ejus imposita

erat, et omnia, quae praecipiebat, ad nutum ejus fiebant. Abgarus quoque rex, deorum filius ¹³⁾, primo coram populo loco solemnitati intererat. Obediebant autem Sarbelio, quia propius, quam ceteri ejus collegae, ad omnes deos accedebat et cuivis interroganti, quasi aliquid a diis audivisset, responsum dabat.

Quum haec omnia ex praecepto regis peragerentur, Barsimaeus, Christianorum episcopus, ad Sarbelium ascendit, comitantibus Tirda sacerdote, et Schalulo diacono, dixitque ad Sarbelium principem sacerdotum: Exquiret de manibus tuis rex Christus, cujus possessio sunt coelum et terra, omnes has animas, in quas peccas, inducens eas in errorem et separans a Deo solo et vero et convertens ad idola, quae facta et fictitia sunt, per quae fieri nihil potest. Nec parvis animae tuae, quae veram ex Deo vitam perdidit, istumque populum credere facis, muta idola tecum colloquia facere, quum ad singula eorum tanquam aliquid auditurus aurem admoves et huic populo dicis: Nabu deus praecepit mihi, ut vobis suo nomine dicam: propter sacrificia et oblationes vestras in loco vestro pacem facio; et Bel dicit: facio magnam fertilitatem in terra vestra. Nec intelligunt, qui talia a te audiunt, se in maximum induci errorem per idola ista, quae os habent, et non loquuntur, quae oculos habent, quibus non vident, quae vos portatis, non autem vos ab eis, ut putatis, portamini et sustinemini, quae adeo vos non alunt, ut vos eis mensas apponere debeatis. Agedum ergo, assenti verbo et consilio meo. Si me monentem audire volueris, relictis idolis manufactis adora Deum creatorem et Filium ejus Jesum Christum. Quem non eam ob causam, quod corpore indutus, filius hominis factus et mortifera in cruce expansus pependit, pudeat te adorare. Quaecumque enim passus est, propter hominum vitam et eorum redemptionem pertulit. Qui corpus induit, idem et Deus est, filius Dei, filius substantiae Patris sui, et filius naturae ¹⁴⁾ genitoris sui. Nam splendor adorandus est divinitatis ejus et lux gloriosa magnitudinis ejus et cum Patre suo ab aeterno et a saeculis fuit, brachium et dextera ejus, virtus, sapientia et fortitudo ejus, et spiritus vivus ¹⁵⁾, qui ex eo est, expiator et sanctificator omnium qui ipsum adorant. Haec sunt, quae nos docuit Paluth ¹⁶⁾, quem tua reverentia ¹⁷⁾ novit, et scis, Paluth discipulum fuisse Adaei apostoli. Abgarus quoque rex, praedecessor hujus Abgari, qui tecum idola modo adoravit ¹⁸⁾, credidit in regem Christum, filium illius quem tu dominum omnium deorum ¹⁹⁾ nuncupas.

Christiani enim non jubentur adorare aliquid, quod factum, quod res creata, quod non ex natura deus est, quemadmodum vos idola adoratis, opera hominum, qui ipsi facti sunt et creati. Acquiesce ergo eis quae tibi dixi; haec enim credit Ecclesia. Et enim scio, in te quasi in speculum omnes hujus urbis incolas inspicere et certus sum, si tu consentis, multos tibi assensuros esse. Sarbelius ad haec ei respondit: Quae mihi locutus es, valde et vehementer mihi placent, sed scio, haec omnia a me perditam nec remedium mihi relictum esse. Quare quum omnis spes mihi abscissa est, quid defatigaris in homine, invisibiliter mortuo, cujus morti non est spes resurrectionis? Per gentilismum enim perditus et per sacrificia et libationes a malo daemone occisus sum, quia praestigia feci omnes dies vitae meae.

Quibus auditis Barsimaeus episcopus procidens ad pedes ejus: Spes est, inquit, poenitentibus et remedium vulneratis. Ego tibi abundantes miserationes spondeo Filii Christi, qui omnia tibi condonat, quae peccasti, quum, eo neglecto, res creatas adorares et coleres. Etenim misericors est, qui sua sponte in cruce mortifera extensus est. Non negat gratiam eis, qui credunt et ad clementiam, quam in nos ostendit, confugiunt. Quod latroni fecit, id et tibi et tui similibus facere potest. Dixit ei Sarbelius: Tu sapientis medici similis es, qui de aegritudine afflictorum dolore afficitur. Bene fecisti, quod mei curam gerebas. Attamen, quia hodie festivitas est, quae omnis generis hominum frequentia celebratur, hodie ad ecclesiam tecum descendere nequeo. Vade, descende honoratus, et cras nocte²⁰⁾ ad te descendam. Renuncio enim protinus diis manufactis et confiteor Dominum Christum, factorem omnium hominum. Elapso igitur die surrexit Sarbelius et nocte descendit ad Barsimaeum cum Barbea sorore, acceptusque a tota ecclesia: Orate, ait, et intercedite pro me, ut Christus mihi condonet omnia, quae multos per annos in ipsum peccavi. Quumque persecutores timerent, statim surgentes vitae signaculum²¹⁾ ei dederunt, postquam Patrem et Filium et Spiritum sanctum confessus erat.

Quum autem tota civitas audiisset, Sarbelium ad ecclesiam descendisse, multos stupor invasit et surgentes descenderunt ad eum, et viderunt eum more Christianorum indutum²²⁾. Et dixit ad eos: Condonet mihi Filius Christus omnia peccata, quae in vos commisi, in primis quotiescunque vos ad opinionem perduxim, deos

mecum loqui. Qui malo vobis fui exemplo, utinam nunc sim bono. Pro idolis, quae manibus facta sunt, colite in posterum Deum creatorem. Quod cum audiissent, magna multitudo virorum et mulierum apud eum mansit, inter quos et Labu et Caphsi et Barcalbo et Avido, principes civitatis²⁵). Qui omnes ad Sarbelium dixerunt: Nos quoque renunciamus ei, cui tu renunciasti, et nos quoque confitemur regem Christum, quem tu confessus es.

Lysanias²⁴) autem, iudex hujus regionis, de his quae Sarbelius fecerat, certior factus, noctu mittens ex ecclesia eum rapuit, multisque Christianis cum eo ascendentibus, iudex sedit pro tribunali, ut ante aram, in media urbe positam, ubi diis sacrificaverat, eum audiret et judicaret. Et dixit ad eum: Cur deos negasti, quos adoraveras, quibus sacrificaveras, quorum summus pontifex fueras? Quid est, quod hodie confiteris Christum, quem antea negasti? Perpendas velim, Christianos, ad quos transiisti, id non negare, in quo stant, sicut tu negas id, in quo natus es²⁵). Si deos vera numina esse censuisti, cur hodie eos negas; si autem falsa, quare eos praedicasti, quare eis sacrificasti eosque adorasti? Sarbelius dicit: Quando mente obcoecatus eram, adoravi id quod ignorabam, hodie autem, quum oculos mentis lucidos habeam, fieri non potest, ut amplius in lapides sculptos offendam, iterumque aliis offendiculo sim; magna enim est ignominia ei qui oculis apertis ambulat, si in foveam et perniciem incidit²⁶). Iudex dixit: Quia summus sacerdos et consiliarius fuisti deorum honoratorum, quos reges potentes²⁷) adorant, patienter te moneo, ut mihi obedias et a cultu deorum non recedas. Quodsi mihi non obedieris, per ipsos deos, quos negasti, juro, te ut homicidam a me castigatum iri meque ignominiam deorum vindicaturum esse, contra quos rebellasti quosque negasti, et injuriam me ulturum, quam eis intulisti, nec ullum genus tormentorum praetermisurum, quibus te cruciem, et sicut summus antea tuus honor fuit, ita opprobrio summo te afficiam. Sarbelius dicit: Ipse nolo, te me talem considerare, qualis antea fui, quum deos factos adorarem, sed hodie considera me et interroga tamquam virum Christianum, qui idola negavit et Christum regem confessus est. Iudex dicit: Quomodo nec timor regum nec reverentia eorum, qui audientes iudicio tuo assistunt, te cohibet, quominus dicas: Christianus sum? Profitere potius, te more pristino sacrificaturum esse, ut plurimus tibi honor fiat, sicut prius

fuit, neque per te terrorem injiciam omnibus, qui tuam fidem profitentur. Sarbelius dicit: Regem regum timeo, regem autem terrae et minas, quas in me jactasti, non metuo. Minaris enim adoratoribus Christi, quem heri ²⁸⁾ professus sum et propter quem hodie judicor, sicut ipse judicatus est propter peccatores mei similes. Judex dicit: Etsi te tui ipsius non miseret, me tui miseret et doleo, manus, quibus thymiana diis obtulisti, abscindere, et aures, quae divina mysteria perceperunt, effuso tuo sanguine claudere et linguae usum auferre, quae nobis arcana eorum interpretata est et explicavit. His poenis te afficere equidem timeo et tibi parco. Si autem dictis tuis insistis, dii mihi testes sunt, quod tibi non parcam. Sarbelius dicit: Immo potius, quia reges times et idola metuis, mihi non parcis. Ego autem nescio ²⁹⁾, quid dicis, quapropter verbis tuis animus meus non perterretur et commovetur. Per tuum enim judicium et cruciatum judicium futurum effugiunt omnes, qui non adorant id quod Deus natura sua non est.

Judex dicit: Flagelletur taureis ³⁰⁾, quia ita mihi respondere ausus est et restitit praecepto regum, et diis, qui eum honorarunt, honorem non retribuit, quinimmo eos negavit. Flagellatus est ergo a decem viris ³¹⁾, qui juxta praeceptum judicis eum comprehenderunt. Sarbelius dicit: Nonne attendis ad flagellum justitiae mundi futuri? Tu enim vita excedes et sententiae tuae pertransibunt, justitia autem non pertransit et vindicta ejus non cessat. Judex dicit: tantopore inebriatus es Christianismo, ut non animadvertas, a quo judiceris, et a quibus flagelleris — ab his nempe, qui antea te honorarunt et tuum divinum sacerdotium venerati sunt. Cur odisti honorem et amas istiusmodi ignominiam? Quamvis tu contra legem loquaris, attamen ego leges regum transgredi nequeo. Sarbelius dicit: Sicut tu attendis, ne transgrediaris leges regum, quibus transgressis, quam de te ferent sententiam, te non latet, ita et ego attendo, ne declinem a lege ejus qui dicit: Ne adores omne simulacrum et omnem imaginem, ideoque idolis manufactis non sacrifico. Sufficit enim tempus, quo ex ignorantia eis sacrificavi. Judex dicit: Ne novum tibi addas cruciatum ad eum, in quo nunc versaris. Sufficiat tibi dixisse: Non sacrifico, nec audeas, deos probro afficere et idola manufacta vocare eos quos ipsi reges honorant. Sarbelius dicit: Saltem me juberis sacrificare propter reges, qui hanc solummodo ob causam, quia absentes nec prope sunt, non animadvertunt eos qui ipsorum leges sper-

nunt. Quomodo autem propter idola, quae prope sunt et praesentia, et nihil vident, jubes me sacrificare? Hac ratione coram omnibus tuis officialibus³²⁾ confessus es, eam ob causam, quod illa os habent et non loquuntur, te eis factum esse advocatum, quorum similes fiant adoratores eorum omnesque, qui sicut tu in eis confidunt³³⁾. Judex dixit: Non ideo ad me vocatus es, ut debiti honoris loco reges et deos conviciis appetas. Accede et sacrifica et parce tibi ipsi, o homo ignominia te ipsum afficiens. Sarbelius dicit: Quid opus est, ut multa me interrogas, postquam tibi dixi: non sacrifico. Quod autem me vocasti hominem, qui se ipsum ignominia afficit, bene dixisti; utinam a puero mihi hic sensus fuisset, et tali opprobrio animam meam, quae perierat, tradidissem!

Judex dicit: Suspendite eum et latera ejus pectinibus dilacerate³⁴⁾. Et cum pectinibus dilaceraretur, clamavit et dixit: Pro Christo, cujus lux invisibiliter in tenebris mentis meae orta est! Talia dicentem judex pectinibus dilacerari jussit in facie. Sarbelius dixit: Praestat, me a te cruciari propterea quod non sacrifico, quam in altera vita me judicari, quod operi manuum hominum sacrificabam.

Judex dicit: Flectatur corpus ejus retro ejusque manus et pedes corrigiis ligentur et retro flexus flagelletur in ventre³⁵⁾. Flagellaruntque eum juxta praeceptum judicis. Post haec jussit eum in carcerem³⁶⁾ in superiori urbis parte situm deduci et in foveam tenebrosam mitti. Portarunt autem eum quaestionarii³⁷⁾ cum Christianis, qui ab ecclesia cum eo ascenderant; pedibus enim incedere nequibat, quia retrorsum inflexus fuerat. Fuit autem in carcere multos dies³⁸⁾.

Die secundo mensis Elul, die tertio hebdomadis, judex surgens noctu ad suum tribunal descendit, et omnes officiales erant cum eo. Mandavit custodi carceris et adduxerunt Sarbelium. Et dixit ei judex: Tanto tempore fuisti in carcere; quod ergo consilium cepisti de his rebus, de quibus te interrogaveram? Consentisne servire diis juxta priorem tuam consuetudinem secundum praeceptum regum? Sarbelius dixit: Hoc in carcere decrevi, ut, quod coram te coepi, in eo perseverem usque ad finem. Quae dixi, non retracto. Non enim idola, quae negavi, denuo confitebor, nec Christum, quem confessus sum, negabo.

Judex dixit: Suspendite eum manu dextra, quam a diis retraxit, qua illis ulterius incensum ponere recusat, donec dis-

solvatur illa manus, qua diis servierat, quia in sua sententia persistit ³⁹). Manu igitur suspensum interrogarunt dicentes: Consensitne sacrificare diis? Sarbelius autem ob dolores extensi brachii eis respondendo impar erat. Tum jubente iudice eum solverunt et demiserunt, nec poterat brachium ad latus attrahere, quare quaestionarii id apprehenderunt et lateri ejus admovent. Iudex dixit: Adole thura et vade, quocunque volueris, nec quis te coget, ut postea denuo sis sacerdos. Quodsi nolueris, duriora prioribus ostendam tibi. Sarbelius dicit: Dii, qui coelum et terram non fecerunt, hi pereant sub coelo ⁴⁰). Tu autem ne verba minarum in me pronuncies, sed pro verbis ostende in me opera, quae minaris, ne amplius a te audiam commemorare nomen deorum maledictorum.

Iudex dicit: Aduratur cauteribus diri ignis in fronte et in maxillis ⁴¹). Fecerunt ita quaestionarii, donec nidor corporis ejus adusti totum praetorium impleret; attamen noluit sacrificare. Sarbelius dixit: Audisti, quod tibi jam dixi ⁴²), te ad fumum non attendere ex sarlagine illius ignis ascendentem, qui paratus est eis, qui sicuti tu idola colunt manu facta et tui similes Deum vivum negant. Iudex dixit: Quis haec omnia, quae mihi loqueris, docuit te, qui amicus deorum et inimicus fueras Christi, cujus nunc defensor factus es? Sarbelius dixit: Ipse, cui nomen dedi, Christus me docuit, ut ita loquerer. Non autem opus est, ut defensor ei fiam, quin potius gratia ipsius disertissime defendit eos qui peccatores sunt, sicuti ego, et haec pro me intercedere potest die, quo fiet iudicium in aeternum valiturum.

Iudex dixit: Suspendatur, pectinibus dilaceretur in locis antea laceratis et sal et acetum infricetur vulneribus laterum ejus ⁴³). Sarbelius dixit: Absit a me iterum iterumque, ut dicam, dari deos et potestates et sortilegia, et horoscopia ⁴⁴), sed confiteor unum Deum, qui fecit coelum et terram et maria et omnia, quae in eis sunt, et Filium, qui ex eo est, regem Christum. Iudex dixit: Non interrogatus es coram me, quae sit fides Christianorum, quam professus es, sed haec tibi dixi: Ne neges deos, quorum sacerdos eras. Sarbelius dixit: Unde haec tua et regum, de quibus gloriaris, sapientia, ut opus manuum artificum adoretis et colatis, ipsos autem artifices, qui idola fecerunt, per tributa imposita et onera contumelia afficiatis? Artifex tibi assistit, ut te honoret, et tu stas coram opere artificis, idque honoras et adoras. Dixit iudex: Non de his rebus interrogaris, sed de eo, cur deos

negasti et thura libare renuas, ut libant ceteri sacerdotes. Sarbelius dixit: Mors pro hac causa vera est vita. Eos qui Christum regem confitentur, ipse confitebitur coram Patre suo glorioso.

Dixit iudex: Circumdentur candelis admotis facies ejus et latera pectinibus lacerata. Et fecerunt ita per multum tempus ⁴⁵). Sarbelius dixit: Bene me isto igne uris, ut ab illo igne liberer, qui non exstinguitur, et a verme, qui non moritur, qui denunciatus est eis, qui facta pro factore adorant. Non enim praeceptum est Christianis, ut praeter naturam Dei excelsi aliquid colant et adorent. Quod enim factum et creatum est, adorare debet factorem suum, non autem, ut tu existimas, cum creatore adorandum est. Praeses dicit: Non hoc mihi mandarunt reges, ut in te animadverterem, quasi iudicium esset et inquisitio ob commissum homicidii crimen, nec hoc mihi curae est, num quid manu factum honores, nec ne; sed reges hoc mihi praeceperunt, ut in omnes, qui diis non sacrificant nec thus adolent, flagella et pectines et gladius acutus adhibeantur. Sarbelius dixit: Reges hujus mundi attendunt tantum ad ea, quae hujus mundi sunt, rex autem omnium regum ipse nobis revelavit et ostendit, alium mundum et iudicium futurum dari, in quo retribuetur et eis, qui Deo servierunt, et eis, qui ei non servierunt nec eum confessi sunt. Ideo contestor, me in posterum idolis non sacrificaturum, nec daemonibus libaturum, nec spiritus nequam honoraturum esse.

Judex dicit: Infigantur clavi ferrei in fronte hujus audacis et abeat in illum mundum, quem exspectat, sicut homo fabularum amator ⁴⁶). Facientibus sic quaestionariis, audiebatur sonitus ex percussione clavorum, qui ei firmiter infigebantur. Sarbelius dixit: Clavos infigis fronti meae, sicut clavi infixi sunt in manus ejus qui benedictus architectus est totius mundi, quapropter omnes res creatae illo tempore commotae contremuerunt. Sed scias, omnia haec, quibus me torques, cum iudicio venturo comparata quasi nihilum esse. Istorum autem hominum viae dissolutae sunt omni tempore, quia iudicium Dei oculis eorum non obversatur. Quapropter nec confitentur, quod Deus existit, sed et Deus eos non confitebitur. Judex dicit: Tu affirmas verbis, iudicium dari, ego autem facto tibi demonstrabo, quod non a iudicio futuro, sed ab hoc iudicio, quod ante tuos oculos versatur et in quo stas, times et contremiscis, nec plura coram me loqueris. Sarbelius dixit: Cui hoc cordi est, ut Deum ante oculos mentis ponat, huic ad

dextram adest Deus. Equidem non timeo minas tormentorum, quibus terrorem mihi incutere conaris. Judex dicit: Liberet te Christus, quem confiteris, ex omnibus, quibus te crucio et cruciabo, et aperte vim suam salvatricem in te ostendat teque e manu mea eripiat. Sarbelius dicit: Haec est vera Christi liberatio, qua me salvat, virtus quippe illa invisibilis, quam mihi dedit, ut omnia, quibus me torques et quae in mentem tuam venient, ut denuo me torqueas, sustineam. At quamvis hoc oculis cernas, tamen verbo meo credere negligis.

Judex dicit: Abducite eum a conspectu meo et suspendite in ligno, capite in terram verso, et suspensus caedatur flagellis⁴⁷). Et quaestionarii id fecerunt in porta praetorii. Tum judex praecepit, ut ad se adduceretur, et dixit ei: Sacrifica sacerdos diis, et obsequere voluntati regum, qui honorem odisti, et pro eo opprobrium diligis. Sarbelius dicit: Cur repetis verbum tuum et sacrificare me jubes, postquam saepius a me audisti, me in posterum non esse sacrificaturum. Non enim vis a Christianis mihi illata a sacrificiis me advocavit, sed veritas eorum me liberavit ab errore gentilismi.

Judex dicit: Mittatur in cistam ferream ut homicida et taureis caedatur ut malefactor⁴⁸). Et quaestionarii ita fecerunt, nec remansit locus integer in eo. Sarbelius dicit: Hos cruciatus tu amaros putas, sed ex eorum amaritudine scaturiunt mihi fluentia salutis et gratiae in die judicii in aeternum valituri.

Praeses dicit: Ponantur ligna acuta et rotunda inter digitos manuum eius, qui constringantur vehementer, et fecerunt ita, donec sanguis ex unguibus digitorum exiret⁴⁹). Sarbelius dicit: Si oculus tuus ex cruciatibus corporis satiari nequit, adde novos ad priores cruciatus, quoscunque volueris.

Judex dicit: Solvantur digiti manuum ejus et deponite eum in terra; ligate manus ejus super genua et infra ea lignum infigite, quod vincula manuum ejus pertranseat, eumque suspendite pedibus ita inflexis, capite in terram demisso, et flagelletur taureis⁵⁰). Et fecerunt ei ita. Sarbelius dicit: Qui contra Deum dimicant, vincere, et qui in Deo confidunt, vinci non possunt. Ideo dico: Nec ignis, nec gladius, nec mors, nec vita, nec altitudo, nec profundum possunt mentem meam separare ab amore Dei, qui est in Domino Jesu Christo.

Judex dicit: Calefacite globum plumbi et aeris, ac ponite sub axillas ejus ⁵¹). Et fecerunt sic, donec extremitates costarum ejus apparerent. Sarbelius dicit: Minores sunt hi cruciatus, quibus me torques, quam ira tua in me; attamen ira tua nihilosecius impotens est, etsi cruciatus tui graves sunt. Judex dicit: Non me hisce verbis ad iram excitabis. Est enim virtus menti meae, ut magna patientia sustineam, omniaque mala et tristia et amara investigabo, quibus corpus tuum cruciem, quia recusas diis sacrificare, quos adoraveras. Sarbelius dixit: Si ea quae repetitis tibi vicibus dixi, infidelitas tua te facit ignorare, quomodo ea quae in mente mea sunt, putas te intelligere? Judex dicit: Non tibi proderunt deverticula verborum, quae profers, sed aagent in te afflictionum multitudinem. Sarbelius dicit: Si vel uni narratiunculæ unius deorum tuorum fidem habes, pudet dicere, quomodo sonet; unus enim rem habuit cum pueris, quod illicitum est, et alius exarsit in virginem, quae in arbore refugium quaesivit, ut fabulae vestrae obsecoenae narrant ⁵²).

Judex dicit: Hic qui prius deos honorabat et nunc impudenter eis exprobrat, qui et praeceptum regum contemnit et nullo tormento terretur, ponatur super cratem, ut igni torreatur ⁵³). Feceruntque sic quaestionarii, donec inferior pars pedum ejus combusta esset. Sarbelius dicit: Si turpibus et lascivis fabulis deorum tuorum ad iram excitaris, quanto magis facinorum eorum te oportet pudere? Si enim quis facit, quod unus deorum tuorum fecit, eumque ad te adducunt, capitis eum damnabis. Judex dicit: Hodie vindicabo blasphemiam tuam in deos et audaciam tuam, qua reges ignominia affecisti, nec quietem tibi dabo, donec thura diis libayeris, ut prius facere consuevisti. Sarbelius dicit: Persta ergo in eis, quae edixisti, et noli mentiri, sed monstra in me potestatem, quam tibi reges dederunt, nec tuo mendacio convicia inferas regibus, nec ipse confundaris in oculis officialium tuorum. Judex dixit: Blasphemia tua in deos et insolentia in reges cruciatus, in quibus versaris, tibi attulerunt, et si tuam audaciam adauges, etiam afflictiones tuae augebuntur et prioribus acerbiores erunt. Sarbelius dixit: Tu potestatem habes tamquam judex; fac, quod tibi placet, nec parce. Judex dicit: Qui corpori suo non parcit, sed tantos cruciatus in eo sustinet, quomodo is potest vel timore vel pudore commoveri, ut mandato regum obediat? Sarbelius dicit: Bene dixisti, me non pudefieri, quia prope est is qui me

justificat et tota mente in eum feror. Quem enim per sacrificia idolorum in iram provocavi, eum hodie per afflictiones meas expio. Mente enim mea captivus teneor apud Deum, qui homo factus est⁵⁴). Judex dicit: Mente ergo captum, delirantem et insanum interrogo et cum mortuo combusto ego loquor! Sarbelius dicit: Si tibi certum est, me delirare, ne me amplius interrogas, quia amens est, qui examinetur. Verius autem est, me esse mortuum combustum, ut dixisti. Judex dicit: Quomodo te reputabo mortuum, quum modo clamasti: non sacrifico? Sarbelius dicit: Et ego nescio, quid tibi respondeam, quum me vocasti mortuum, et denuo me interrogas ut vivum. Judex dicit: Bene te vocavi mortuum, quum pedes tui combusti sunt et tu id contemnis, facies tua adusta et tu taces, fronti tuae clavi intrusi et tu id nihili pendes, costae tuae tortura patefactae et tu regibus illudis, totum corpus tuum per flagella discerptum et destructum et tu deos blasphemias. Quia igitur corpus tuum odisti, ideo quodcunque tibi placet, dicis. Sarbelius dicit: Si me qui haec pertuli, vocas audacem, te qui his me affecisti, opere homicidam, et verbo blasphemum vocari oportet. Judex dicit: Heu, tu reges et ipsos deos opprobriis afficis, et mihi quoque illudis, ut subito de te sententiam mortis feram! At quod exspectas, non fiet, immo potius paratus sum, ut iterum acerbis et duris cruciatibus te torqueam. Sarbelius dicit: Compertum tibi est verbum, quod saepius tibi dixi: pro increpatione minarum opus minarum in me ostendas, ut notum fiat, voluntatem regum te exequi.

Judex dicit: Pectinibus ferreis dilanietur in cruribus et lateribus lumborum ejus. Et fecerunt sic quaestionarii, donec sanguis ejus in terram deflueret⁵⁵). Sarbelius dicit: Bene mihi ita fecisti, quia auditu percepi, unum ex doctoribus ecclesiae dixisse: „vulnera corporis mei, quod perveniet ad resurrectionem ex mortuis“⁵⁶). Me quoque, qui in abscondito mortuus eram, meae afflictiones resuscitabunt.

Judex dicit: Dilanietur pectinibus in facie, quia clavis fronti ejus infixis non perterritus est. Et lacerarunt eum pectinibus in maxillis et inter clavos, qui his infixi erant. Sarbelius dicit: Non obedio regibus, qui me jubent adorare et colere, quod non est ex natura Dei, nec natura sua Deus, sed opus est artificis sui. Judex dicit: Sicut adorant reges, ita et tu adora, et quem cultum iudices peragunt, eum et tu perage. Sarbelius dicit: Si

ego, ut putas, opprobriis afficio id quod opus est hominum, quod nihil sentit nihilque animadvertit, nonne verius dicendum, te illudere rectori omnium rerum, qui adoras quod non est ex eo et diversum est a natura ejus? Judex dixit: Itane vos instruit doctrina vestra, ut et luminaribus illudatis, quae omnes partes terrae illuminant. Sarbelius dixit: Scriptura non praecipit nobis, ut eis illudamus, attamen id nobis praescribit, ut ea non adoremus et honoremus, quia res creatae sunt. Magna enim est iniquitas, rem factam cum factore suo adorare, et ignominia est creatori, res creatas cum eo honorare.

Judex dixit: In ligno Christus suspensus est, quem tu confiteris, et in ligno, ut magistrum tuum, te suspendam. Et suspenderunt eum in ligno longo tempore⁵⁷). Sarbelius dixit: Vide, quod Christo, cui tu illusisti, dii tui multi resistere non possunt, nam contemptibiles et ludibrio et irrisui facti sunt eis qui antea eos adoraverunt. Judex dixit: Quomodo tu deos negas et Christum confiteris, qui in cruce suspensus est? Sarbelius dixit: Gloria magna Christianorum est crux Christi, in qua salus et vita facta est omnibus adorantibus eum et per quam oculos illuminatos acceperunt, ita ut non amplius res creatas cum creatore adorarent. Praeses dixit: tuam de cruce gloriationem mente tua retine, solummodo manus tuae diis thymiamata adoleant. Sarbelius dixit: Per crucem redemptis non licet fabricata vana idola denuo adorare et colere. Nulla enim res creata aliam rem creatam adorare debet, quia haec ipsa adorare tenetur eum qui fecit eam; et rem creatam adorare cum creatore suo, ignominia est creatori ejus, sicut jam supra dixi. Praeses dixit: Mitte scripturas tuas, quae te ita instruxerunt, et fac mandatum regum, ne per legem regum morti tradaris. Sarbelius dixit: Num haec est justitia regum, quibus gloriaris, ut dimittamus legem Dei, et eorum leges observemus? Praeses dixit: Recitatio librorum, quibus credidisti, ex quibus verba protulisti, te in hanc tristem condicionem adduxerunt. Si enim incensum posuisses diis, plurimus tibi ut prius honor fuisset tanquam sacerdoti deorum. Sarbelius dixit: Menti infideli haec videntur esse tribulatio; menti autem fideli tribulatio tolerantiam parit, et ex ea probationem, et ex probatione spem confessionis.

Praeses dixit: Suspendant eum et pectinibus ferreis eum lacerent in vulneribus prioribus⁵⁸). Cum ira judicis quaestionarios

incitaret, paene intestina ejus apparuerunt. Ne autem in hac tortura moreretur aliosque cruciatus effugeret, jussit eum deponi. Et videns iudex, eum silere et responsum reddere non posse, paululum remisit ab eo, donec anima in eum rediret. Sarbelius dixit: Cur mihi vel ad breve tempus pepercisti et utilitate confessionis me privasti? Praeses dixit: Non, ut tibi parcerem, paululum remisit, sed silentium tuum brevem quietem postulavit, et si sine violatione legis regum fieri posset, te denuo cruciando paratus essem, ut opprobrium, quo deos affecisti magis ukiscar. Quum enim me contempsisti, deos quoque contempsisti. Et ego te toleravi et hoc modo cruciavi tanquam hominem talia merentem.

Tum iudex praecepit, ut velum⁵⁹⁾ subito ad breve tempus ante ipsum demitteretur. Quo facto sententiam⁶⁰⁾, quam publice de eo dicturus erat, composuit et scripsit, iterumque velum subito elevatum est. Et iudex alta voce legit⁶¹⁾: Iste Sarbelius, qui antea fuit sacerdos deorum, hodie autem aversatus eos negavit et alta voce enuntiavit: „ego Christianus sum“, nec timuit deos, immo eis illuluit, nec regum mandatis reverentiam habuit, cui praecepi, ut more pristino diis sacrificaret et eis non sacrificavit, immo eos maximis opprobriis affecit; consideravi et judicavi, hominem, qui haec patravit, etsi sacrificaret, misericordiam non mereri, nec eum oportere videre solem dominorum suorum, quorum mandata sprexit; praecipio, ut juxta legem regum frenum⁶²⁾ mittatur in os hujus blasphemi, sicut immittitur ori homicidae, et extra urbem capitalem cum festinatione educatur, quia dominis urbis et eam regentibus diis illuluit; praecipio, ut dissecetur serra lignarii et quando morti proximus est, caput ejus gladio homicidarum tollatur⁶³⁾. Eodem momento frenum subito in os ejus missum est, et quaestionarii eum pedibus combustis celeri cursu abire coegerunt, et extra urbem duxerunt, currente post eum presso vestigio turba hominum, quae steterat⁶⁴⁾ et quovis die cruciatum ejus aspexerat, admirans, eum in suis tormentis dolorem non sentire. Vultus enim hilaris testabatur de gaudio mentis ejus. Quum quaestionarii ad locum venissent, ubi supplicium mortis subiturus erat, curiales quoque civitatis⁶⁵⁾ cum eis aderant, ut viderent, utrum juxta mandatum judicis facerent, et ut audirent, quid Sarbelius tunc diceret, ut iudici regionis id annuntiarent. Dederunt autem ei vinum⁶⁶⁾ bibere, quale homicidae ante supplicium bibere solent. Et dixit ad eos: Non bibo, quia serram, qua me dissecabitis, et gladium, quo collum

meum abscindetis, sentire volo. Verumtamen pro vino, quod mihi non prodest, paululum temporis mihi concede, ut vobis adstantibus orem. Stetitque et oculis ad orientem conversis alta voce dixit: Dimitte mihi, Christe, omnia, quae in te peccavi et quibus ad iram te provocavi per sacrificia immunda idolis mortuis oblata; veniam da actis totius vitae meae et serva me a iudicio futuro et miserere mei, sicut misertus es latronis, et suscipe me, sicut poenitentes conversos suscepisti; ad te enim conversi sunt, et tu ad eos te convertisti. Et quia hora undecima in vineam tuam ingressus sum, noli me damnare, sed salva me ab ira tua. Mors tua pro peccatoribus suscitet corpus meum occisum in die adventus tui. Quae cum curiales civitatis ⁶⁷⁾ audissent, quaestionariis irati sunt, quod ei orandi facultatem dedissent. Clavis igitur adhuc fronti ejus infixis et costis ejus ex dilaceratione per pectines et ex combustionem laterum patefactis, instrumenta lignarii attulerunt et in cochleam ligneam ⁶⁸⁾ elevatum tamdiu compresserunt, donec ossa et commissurae ex compressione striderent. Tunc serra ferrea super eo posita coeperunt secare eum. Quumque morti proximus esset, quia serra versus faciem ejus pervenerat, gladio eum percusserunt et amputarunt caput ejus, dum adhuc in cochlea esset compactus ⁶⁹⁾.

Quo facto Barbea ⁷⁰⁾ soror ejus, accessit et expanso pallio sanguinem ejus excepit, ita eum alloquens: Uniatur spiritus meus cum spiritu tuo apud Christam, quem cognovi et in quem credidi. Tum curiales civitatis festinantes iudicem adierunt eique renunciarunt, quae Sarbelius in oratione sua dixerat et qua ratione soror ejus sanguinem ejus exceperat. Qua re cognita, iudex iussit eos reverti et quaestionariis dicere, sororem Sarbelii in eo loco, quo sanguinem fratris exceperat, capitali supplicio afficiendam esse. Tum quaestionarii eam apprehenderunt et singuli in corporis parte sibi propiore eam cruciarunt ⁷¹⁾, et cum sanguinem fratris sui adhuc in sinu portaret, animam suam efflavit sicque sanguis ejus sanguini fratris commixtus est ⁷²⁾. Quaestionariis vero in urbem regressis fratres et gentiles accurrentes corpora amborum furati sunt et in sepulchro patris Abselami episcopi ⁷³⁾ deposuerunt ⁷⁴⁾ quinto die mensis Elul feria sexta ⁷⁵⁾. Scripsi haec acta in charta ego Marinus et Anatholius, exceptores ⁷⁶⁾, et reposuimus ea in archivo urbis, ubi chartae regum repositae sunt ⁷⁷⁾.

Hic itaque Barsimaeus ⁷⁸⁾ episcopus sacerdotem Sarbelium discipulum suum fecit. Fuit autem in diebus Bini ⁷⁹⁾ episcopi Romae, cujus tempore tota civitas Romae congregata acclamavit praetori urbis ⁸⁰⁾ et dixit: Peregrini ⁸¹⁾ plurimi in nostra urbe sunt et famem afferunt et pretium omnium rerum augent. Nos igitur a te postulamus, ut eos ex urbe expellas. Qui cum eos ex urbe exire jussisset, peregrini congregati sunt et dixerunt ad praetorem: postulamus a te, Domine, dic, ut et ossa mortuorum nobiscum portemus. Permisit ergo eis, ut ossa mortuorum secum sumerent et exirent. Convenientibus itaque omnibus peregrinis, ut ossa Simeonis Cephae et Pauli Apostolorum sumerent, dixerunt Romani ⁸²⁾: Non damus vobis ossa Apostolorum. Peregrini autem eis dixerunt: Recordamini et videte, Simeonem, qui Cephas cognominatur, ex urbe Bethsaida Galilaeae, et Paulum ex Tharsis, urbe Ciliciae, fuisse ⁸³⁾. Cum Romani novissent, rem ita se habere, corpora eis dimiserunt. Quibus sublatis, cum ex loco Romanorum discederent, confestim terrae motus factus est magnus et aedificia urbis prope collapsa sunt et urbs paene subversa est. Quod conspicati Romani peregrinos petierunt, ut denuo in urbe manerent et ossa in sua loca reponerent. Quum ossa Apostolorum in loca sua reportata essent, fuit tranquillitas et motus terrae cessavit et venti quieverunt et aër reserenatus et tota civitas gaudio affecta est ⁸⁴⁾. Quod quum Judaei et gentiles vidissent, accurrentes prociderunt ad pedes Fabiani, episcopi urbis Romanorum, et Judaei clamarunt: Confitemur Christum, quem crucifiximus, Filium esse Dei vivi, quem prophetae in suis mysteriis praenunciarunt. Gentiles quoque clamantes dixerunt ad eum: Renunciamus vanis idolis et credimus in Jesum regem, Filium Dei, qui venit et venturus est. Et quocunque aliae doctrinae ⁸⁵⁾ erant Romae et in tota Italia, earum assecrae has suas doctrinas negabant, sicut negaverant gentiles, et in Evangelium Apostolorum, quod in ecclesia praedicabatur, crediderunt.

Finis actorum Sarbelii confessoris.

b. Lectiones variantes actorum martyrii s. Sarbelii

in codice Syriaco B, de quo pag. 1 dictum est.

Pag. 4 lin. 12. Voci: „libationes“ additur in codice B: Ante Jovem Deum.

Pag. 5 lin. 25. Verbis „apponere debeatis“ adjungitur in cod. B: Et per haec omnia oblitus es Dei, creatoris omnium hominum, et propter patientiam ejus contra misericordiam ejus superbiens insurgis et ad eum converti renuis, ut ipse ad te se convertat, et ab errore, in quo versaris, te liberet.

Pag. 5 lin. 37. Sententia, quae incipit: „Abgarus quoque“, in cod. B ad verbum ita sonat: Abgarus rex, pater patris hujus Abgari regis, qui hodie tecum idola mortua adoravit, praeclare confessus est Christum regem Filium Dei illius, quem tu vocas dominum omnium deorum.

Pag. 6 lin. 3 codex B pro: „opera hominum“ habet: „opus manuum hominum“.

Pag. 6 lin. 6 ad verba: „assensuros esse“ cod. B sequentia adjungit: Si autem admonitionem meam rejicis, sanguis tuus in tuum caput veniet, et ego a culpa mortis tuae immunis sum.

Pag. 6 lin. 7. Haec et sequentia in Cod. B ita leguntur: Sarbelius respondit et dixit ad Barsimaeum: Ego nesciebam, Christianos ejusmodi res docere, quas modo ad me dixisti, quia sacerdos gentilis sum, filius sacerdotis gentilis, et nesciebam, Jesum Christum, quem vos colitis, Deum esse et Filium Dei, sed ego opinabar, eum esse communem hominem. Nesciebam quoque, eum ex sua voluntate crucifixum esse, sed Judaeos vi in crucem eum egisse arbitrabar. Nunc autem, quum a te didici, eum voluntarie pro servando genere humano morti crucis se tradidisse, verba, quae mihi locutus es, valde quidem mihi placent, attamen omnia haec bona, quae a te audiui, perdidi et non restat mihi remedium.

Pag. 3 lin. 17 in cod. B ita legitur: Quae quum Barsimaeus episcopus a Sarbelio audiisset, lacrimatus est et flevit.

Pag. 6 lin. 37 post „indutum“ in cod. B sequitur: Et sedentem et audientem scripturas ecclesiae et testimonia in eis consignata et discentem mysteria nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis Christi. Praevidens autem ea, quae in ipsum ventura sint, dixit etc.

Pag. 7 lin. 8 et sequentia in cod. B ita sonant: Lysinas autem, judex hujus regionis, a curialibus civitatis certior factus, quae Sarbelius fecerat, epistolam scripsit et rem summo praefecto (Chief Praefect) indicavit, qui ad urbem, ubi imperator erat, misit eumque de causa Sarbelii, principis sacerdotum gentilium, qui Christianus factus est, certiore fecit, et interrogavit, quid faci-

endum esset. Timuit enim eum flagellare et torquere, si secundum priorem suum morem sacrificare renueret, reveritus mandatum imperatorum, quod acceperat, ut pontifices, qui deis ministrabant, a iudicibus regionum in debito honore haberentur. Tunc praefectus Lysinae iudici regionis rescripsit: Ut ab imperatoribus ordinatum est, ita fiat omnibus, qui diis non sacrificant. Quum Lysinas iudex regionis hoc mandatum accepisset, noctu mittens curiales civitatis rapuit etc.

Pag. 8 lin. 17 in cod. B vox „taureis“ ommissa est et pro ea „Sarbelius“ additur.

Pag. 8 lin. 25 in cod. B iudex hoc loco „hegemon“ vocatur, et sic saepius in sequentibus. In eadem sententia pro „animadvertas“ habet cod. B. „discernas“.

Pag. 11 lin. 8. Integer textus a verbis: „facta pro factore adorant“, usque ad: „in oculis officialium“ p. 13 lin. 31 ex Cod. B sumptus est, quia in cod. A haec pars excidit.

Pag. 17 lin. 33, ubi cod. A habet „juvenes“, in cod. B legitur: „homines saeculares“, vel „gentiles“.

Pag. 17 lin. 38 post verba „repositae sunt“ in cod. B sequentia addita sunt: Quae apud iudicem dicebantur, iudici adstantes scripserunt, reliqua autem, quae extra tribunal accidebant, curiales civitatis literis mandarunt, et hi intrarunt et iudici indicarunt, qui secundum ea, quae audierat, legali modo praecepta dedit, convenienter cum mandatis et legibus antiquis. Haec acta scripta et deposita sunt in archivo. Sunt autem quinquaginta duae quaestiones, quibus iudex Sarbelium interrogavit, et tunc in eum diram tulerunt poenae capitalis sententiam, quae valde differt a legibus Romanorum et a sententiis edictorum eorum. Haec confessio Sarbelii facta est in primo consulatu Commodi et Cerealis.

c. Sermo s. Jacobi Sarugensis de s. Sarbelio.

Item per Deum, omnium rerum Dominum, incipimus scribere sermonem s. Jacobi de s. Sarbelio.¹⁾

Sarbelius paganorum sacerdos, in fine vitae martyr, ad dicendum me excitat. Da mihi Domine, ut bene dicam de eo, qui, postquam cultor idolorum cum parte sinistra laboraverat, in fine vitae in parte dextra quietem invenit. In cultu deorum inanium

adoleverat, sed cum ad portas sepulchri pervenisset, Jesus eum suscepit. Omnes dies vitae in sacerdotio idolis servierat, sed cum sol vitae ejus ad occasum vergeret, lux ei exorta est. Sceptilia adoraverat, et diis vanis sacrificia obtulerat, gratia autem Dei eum eripuit, ut haeres fieret in regno. Per totum decursum vitae suae cum satana cucurrerat, at quum eo pervenisset, ut inferos ingrederetur, Crucifixus eum sibi comparavit. Qui prius idolorum mortuorum et cultus eorum minister erat, eum in fine Christus suscepit, et suum fecit discipulum. Quo te nomine appellabo, vir describerabilis? Gentilem magnum, an Christianum ab omni vitio purgatum? Filium sinistrae, qui vitam suam gentilismo perdidit, an filium dextrae, latroni similem in cruce? Puer gentilis, vir sacerdos gentilium, senex martyr fuisti. Tanta pulchritudinis imaginem quomodo depingam, nescio. Inter gentiles in omni errorum genere nomen celebre adeptus es, inter sacerdotes fraudulentos pontifex fuisti et omnis generis sacrificia obtulisti. In fraude et seductione strenue laborasti, sed et doctrinam fidei fortiter defendisti. Daemonum amator et angelorum amicus; strenuus et in gentilismo et in cultu Crucifixi. Te dilexerunt daemones, quia mysteriorum eorum curam gessisti, desiderarunt te angeli, quos te immolando pavisti. In domo idolorum inanum amator omnium errorum, et in ecclesia inter victores depictus. Nabo et Belo propheta in omni fallacia, et dein martyr amatus Filii Dei. Quis tibi aequiparandus, quis tui similis, et cui tu similis, martyr electe, nisi Paulo et latroni ad dexteram Domini crucifixi? Laborem adhibuisti, ut partes idololatriae corroborares, et in fine cursus tui mali Misericors te lapsum erexit. Moris est enim Crucifixo ex lupis facere agnos; advocat aves rapaces, et fiunt simplices columbae. Aquas in nuptiis in optimum vinum convertit, quo mundum docuit, quales conversiones facturus esset. Latronem accepit et haeredem fecit in paradiso. Accepit peccatricem et libro Apostolorum ²⁾ eam inscripsit. Persecutorem elegit et posuit, ut magnus fieret Apostolus. His similis fuit martyr, cujus gloria comprehendere nequit. Crucifixus in sectatores partis sinistrae stuporem immittit, quoniam homines, quos sibi educat, quibusque fruitura est, a Christo ipsi eripiuntur. Ideo zizania eradicare non permisit, quia noverat, triticum ex eis se facere posse. Sacerdos Sarbelius, qui in prato gentilismi creverat, triticum factus est, biberat enim de sanguine Crucifixi. Zizania fuit, quae inter idola progerminaverant, baptismus autem eum

in bonum semen convertit. Arbor mala fuit, proferens fructus malos, sed has aquas benedictas bibens bona arbor factus est. Rami ejus quasi inebriati sunt et fructus ejus dulcem spirarunt odorem, quia ex illo latere biberat, quod lancea in Golgatha perfodit. Redemptor noster ex fructibus amaris fecit dulces, ex ministro idololatriae martyrem electum. Triticum egregium inter zizania fecit Redemptor, pomum dulce inter spinas idololatriae. Mirabilis est historia hujus victoriosi martyris, qui postquam in gentilismo senuerat, fortis victor factus est. Anima huic viro erat vigorata, omni virtute ornata et in quaecunque partem inclinabat, quasi heros stetit. Voluit decipere et invenit decipulas, quibus deciperet, et quantum voluit, per omne tempus, quod ei contigit, errorem fovit. Totam civitatem in opinionem induxit, idola sensu carentia secum loqui, et quocunque eam duceret, eum sequebatur. Summus doctor erat erroris et saepe sermonem fraudulentum quasi ex ore mortuorum idolorum proferebat. Ora muta ligni et lapidis in fraude et dolosa astutia fecit sonora. In solemnitatibus immundis et festis abominabilibus idololatriae magister et princeps erat sacerdotum vanitatis. Ipse praecepta dabat omnibus, qui sinistra sectabantur, eique tanquam domino omnis error obedivit. Nutu verbi ejus sacerdotes fraudulentum regebantur, quia error eum elegerat, quo falsa propalaret.

Verum sacerdos, cujus memoria in benedictione est et plena beneficiis, zelo accensus misertus est animae ejus, quae in vano deorum cultu perierat. Bonus pastor rectorque Christianorum lupo obviam ivit eumque sua doctrina agnum fecit. Tum ignis, quem Christus misit in mundum, in corde gentilis pontificis exarsit et anima illius obtenebrata illuminata est. Doctrina casti sacerdotis tenebrae aufugerunt et lux orta est in anima, quae per peccata in tenebris jacebat. Et sine mora sacerdos lupo baptismatis signum impressit eumque in agnum convertit, ut et castam ejus sororem Babaeam, quae simul cum eo illuminabatur. Quum amabile hoc par baptismate tinctum et numero fidelium appositum esset, exultavit ecclesia sponsa et filia lucis, ut jam dudum gaudere consueverat, quae aquilas capit, et in aquis vivis eas facit columbas. Per doctrinam Filii Dei sacerdos olim gentilis in eam intravit magnamque scissuram in parte adversariorum fecit eosque perturbavit. Principem sacerdotum Crucifixus rapuit et sibi adjunxit et tumultum in tota factione sinistra excitavit. Virum potentem, qui in acie stabat idolo-

latritiae, Christus sumpsit et suo nomine signavit errorque confusus est. Commotus contremuit et tumultuavit circulus idololatrarum, quod Sarbelius a porta fraudulentiae recesserat. Fraudulenti sacerdotes deplorantes principem suum ex alto gradu erroris, in quo steterat, lapsum, ita forsitan dixerunt: Vae nobis! tu socius fuisti noster, et princeps sacerdotum. Quis, ut tu, seducet, decipiet, res teget et apta responsa dabit? Magna scissura propter te in concione nostra facta est, quia arcani nostri fallacia manifesta evasit.

Satanas confusus et quid faceret nesciens, iudicis zelum et furem inflammavit, qui mittens Christianum e domo fratrum suorum rapiebat. Sarbelius forti animo ibat et ante tribunal quasi heros stetit. Decuit fidem divinam, ut causidicus ipsi fieret sacerdos gentilis, qui omnia superstitionis arcana didicerat, eamque propter turpissimas ejus delicias contemptui habere coeperat. Ex turba sacerdotum gentilium, qui Filium Dei odio habebant, Crucifixus testem et fidei defensorem sibi sumpsit.

Spectaculum omnino admirabile, de quo et angeli et homines obstupuerunt. Sacerdos gentilis ante judicem stetit et tormenta perpassus propter Jesum acerbae morti ipse se tradidit. Pectinum dilacerationes, ignem, diras plagas omnisque generis verbera gaudens propter eum subibat. Verberatus gaudebat, percussus laetabatur, pectinibus laceratus exultabat, et quasi mensae regali accumbens dolores bibeat. Omnes afflictiones, quibus afficiebatur, quasi esculenta accepit in mensa regali apposita. Adustiones corporis quasi florentes rosas et laterum per pectines dilacerationes quasi cate-nulas ex auro purissimo reputabat. Similiter de membris defluens sanguis vestimentum pulchrum et sanguine conciliarum tinctum ipsi videbatur. Dolores gloria ejus et verbera quasi purpura regis; ol-lae³⁾ ardentes corona eximii fulgoris capiti imposita. Expansus et verberatus convivio regii sponsi accumbere putabat. Amor si in animo insidet, dolorem expellit et qui percutitur, propter amorem, quo flagrat, dolore non afficitur. Sarbelius sacerdos Filium Dei ar-denter amabat et ex amore in eum dolores sine murmuratione perfe-rebat. Luce ei exorta cognovit, Dominum nostrum esse Deum, et con-templans, quantopere pro nobis se humiliasset, vehementer animo commotus est. Dolores, quos tolerabat, parvi ei videbantur, quando Deum pro ipso in cruce pendentem meditabatur. Quoties Filium Dei alapa percussum in memoriam sibi revocabat, verberatio cor-

poris sui pro eo quasi nihilum existimabat. Interior ejus oculus Crucem contemplabatur, idcirco de magnitudine hujus mysterii stupescens plagas suas contempsit. Captivus teneor mente mea apud Deum, qui homo factus est⁴⁾, martyr in suis afflictionibus coram judice dixit, quo manifestum fiebat, ideo, quia amore Filii captivus tenebatur, cum gaudio dolores et plagas eum pertulisse.

Filium negare cogentibus non obedivit, quinimo, quia plenus amore erat, alta voce Christum confessus est. Quum acutos clavos ferreos fronti ejus infigerent, clavi manuum Filii Dei solatium ei praeberunt et ait: clavi isti mihi infixi sunt, sicut in manus architecti omnium rerum creatarum⁶⁾. S. martyr credidit, Judaeos illam manum, quae fundamenta posuit orbis terrarum, super Golphatha cruci affixisse. Fides dolores in membris ejus exstinxit et amor, quo anima flagrabat, sine murmuratione cruciatus sustinuit. Cognovit, mundi aedificium a Filio esse constructum, quare architectum omnium rerum creatarum eum appellavit. Idcirco propter clavos Unigeniti ad clavos fronti suae infixos animum non advertit. Stupor animae oblivionem attulit dolorum et sine querela tormenta excepit. Super ignem quasi super molle pallium stabat; quasi in palatio regis, sic in hoc incendio perjucunde ei erat⁵⁾. Manu dextra suspensus, quasi extenderet eam ad magnum donum recipiendum, ita de ejus extensione gaudebat⁷⁾. Ferreis pectinibus faciem ejus lacerarunt, sed magnus hic sacerdos timore non perterrebatur, Deum respiciens, qui animam ejus luce replebat. Sementem cruciatuum quasi semen benedictum sparsit nec cogi potuit, ut vocem confessionis cohiberet. Cruciatu pectinum, qui latera, verbera quae tergum laniabant, parva ei videbantur. Rursus verberatur in ventre⁸⁾ ejusque dolores valde augentur. Verbera in corpore ejus adverso et averso cumularunt, attamen os suum a confessione fidei non retraxit. Incurvarunt eum qui quasi alta cedrus erat, ut ejus pulchritudinem destruerent; martyr autem animo excelso idolorum cultui cervicem non incurvavit. Carcerem ingresso fovea angusta, obscura, tristes et miserrima palatium regale videbatur. Cautes igneos maxillis et fronti ejus imposuerunt⁹⁾, quibus quasi ornamentis martyr delectabatur. Tormenta pectinum super priora vulnera addiderunt¹⁰⁾ et gavisus est de plaga iterata, qua dolor ejus augebatur. Corpus quasi terra fertilis fidei serviebat, et quanto magis eam arabant, tanto plures fruges clarissima ejus lux produxit. Sal et acetum impii in vulnera ejus miserunt¹¹⁾,

sed imperterritus eis obedire recusavit. Attulerunt faces ardentes ¹²⁾ et omnibus corporis partibus, lateribus, faciei, immo et locis pectinibus flagellisque laceratis admoverunt. Corpus ejus verberibus dilaniatum exurebatur, sed ignis, qui intus ardebat, igne exteriori ferventior erat. Ille enim ignis in eo ardebat, quem Dominus misit in mundum, quare faces ardentes ad instar florum pulchras reputavit. Ignis igne exstinctus est in membris ejus, ignis nempe accensibilis igne amoris Domini, qui superari nescit. In cistam quasi homicida missus est ¹³⁾, sed dolor non tetigit eum qui bene sciebat, ex tribulationibus se optima quaeque collecturum esse. Quo frequentius verberibus caedebatur, eo propius Deum accessit, ut vita cum eo frueretur sempiterna. Digni ejus lignis interpositis ab immitibus tortoribus ita compressi sunt, ut unguis ejus fissae fontibus sanguinis similes fierent ¹⁴⁾. Saepe vinctum capite inverso suspenderunt, interior autem ejus homo sursum oculos levavit ¹⁵⁾. Globulos ignitos sub axillas ejus posuerunt ¹⁶⁾, quo in tormento martyr praeclarus ne uno quidem verbo conquerebatur. Judicio futuro suum judicium totum dissolvit, illud cogitans hoc despexit, in quo versabatur. Parva sunt tua tormenta ¹⁷⁾, judici acclamavit, ita ut gentilis confusus de magna spe martyris electi admiraretur. Obstupuit iudex, et quid faceret, in ancipiti haesit. Mirabundus ad Sarbelium dixit ¹⁸⁾: homo mortuus es, et recte mortuum te appello, quum ejusmodi tormenta nemo nisi mortuus perfert. Facies tua tota adusta, corpus tuum combustum, membra tua pectinibus lacerata, fronti tuae clavi infixi, nec tamen tibi ipsi parcis; latera tua verberibus dilaniata, et tu blasphemias; pedes tui igne combusti, et tu loqueris; costae tuae tormentis discerptae apparuerunt, et tu non siles; corpus tuum destructum, et tu diis maledicis; in facie pectinibus laceratus, in fronte clavis perfossus, et tu nec verberibus nec tormentis deterreris. Amor martyris amore Domini quasi captivus detentus erat, et omnia haec tormenta amans pertulit ¹⁹⁾. Evangelium Filii Dei homines ita captivos tenere solet, ut dolores sine querela propter eum tolerant. Captivi tenentur omnes intellectus, Paulus affirmavit ²⁰⁾. Sic et iste in fide captivus tenebatur. In certamine, quod martyr subierat, clamavit: Captivus teneor mente mea apud Deum, qui homo factus est. Anima fide illuminata, quam magna sit via Domini, perspexit. Considerans, ejus gloria coelos impleri, admirabatur, huic uterum Mariae suffecisse. Anima et mens ejus hoc stupendo miraculo captiva tene-

batur, idcirco exquisitos cruciatus, quos experiebatur, contempsit. Quando Filium Dei in cruce pendentem intuebatur, suos dolores quasi nihilum reputabat. Quum sicut magistrum in ligno eum suspendissent²²⁾, exultavit anima ejus, quod ad summum gloriae gradum pertingit. Anima sana corpus debile secum rapuit, ut dolorum suorum oblivisceretur, et quantumvis afflictus conquestus non est. Anima fide plena in aciem descendit et principem, qui hujus aëris imperium tenet, ignominia affecit. Sacerdos idolorum opprobrium ei intulit et coram omnibus, qui ei ministrabant, cunctas fraudes ejus propalavit. Idololatriae ex propria terra spinae propullularunt, Sarbelius ex ea egressus fallacias ejus oculis totius multitudinis exposuit. Christus cruci affixus ignem misit in mundum, quo orto incendio conflagrabit, et idola fabricata et vestibus induta hujus incendii ligna fuerunt. Nomen Dei lucida justitiae dies fuit, quo totus mundus, qui in tenebris erat, illuminabatur. Hoc nomen martyri huic glorioso virtutem indidit, ut propter ipsum suos cruciatus perferret. Judex plagas parans defatigatus est, martyrem autem dolores, quos sustinebat, non defatigarunt. Deliberavit ille et omnes ingenii nervos intendit, ut eum torqueret; multos novos cruciatus in ejus afflictionem parabat, tormenta quovis die²²⁾ innovabat et studebat, ut ad multa, quae invenerat, alia inveniret. Martyr autem ut adamas in praetorio stetit, nec ab innovatis plagis perterritus est. Lictores defatigati sunt per corpus victoriosum, quod plagis percutsum coram judice non defatigabatur. Postquam autem omnes cruciatus et omnes plagae, pectines, verbera, cauteris et ignis cum omnis generis afflictionibus adhibita essent, judex lata impiissima sententia praecepit, ut per serram et gladium acutum finem vitae haberet. Quia una morte eum perire parum esse asserebant, duo supplicia contra eum junxerunt, quibus eum interficerent. Acuerunt serram et acuerunt securem contra arborem, quam caedebant et secabant, quin fructus ejus decutere possent. Judex magnum et mirum spectaculum paravit, martyrem introducens, qui omnes spectatores in sui admirationem rapiebat. Spectaculum fuit et utraque pars, angeli et homines, spectatum convenerunt, ut simul eum admirarentur. Vinum ei dederunt, ut biberet, ipse tamen tormenta non sentire noluit. Gladii acuti et serrae dolorem sensibus percipere concupivit, et gaudens eum suscepit. Illo vino inebriatus erat, quod lancea super Golgatha profudit; ideo aliud vinum cum hoc bibere recusavit. Sententiam terribilem, quam

audierat, cum amore exceperat, et ut poenam pronunciatam sentiret, vinum bibere noluit. Ita enim iudicabat: nisi sentio, nisi patior, ex martyrio utilitatem non capiam, quum afflictione et dolore careret. Laeto igitur animo se paravit, ut extremum supplicium sentiens labiret, et amans perpetueretur. Mirum fuit spectaculum, quod ibi propositum est. Venite sapientes, et admiramini res admiratione dignas. Virum quasi fructum ligni in instrumento lignariorum compressum serra secabant, et quasi non sufficeret, serra eum secasse, gladio quoque eum percusserunt. Quis potest hoc novum spectaculum intueri? Gladius juvabat serram et eam complebat, ita ut haec desineret, quando ille corpus sanctum ferire inciperet; versus superiora serra secabat, superne gladius percutiebat. Quis sonitum eorum audire, quis spectaculum hoc mirum videre potest? Cerneret medullam et sanguinem serra secante effluentem, audires sonitum gladii caput ab humeris dividentem. Anima autem martyris fortiter decertans corpus sustentavit, ut omnes dolores sustineret. Audiebat stridere dentes ferreos serrae in ossibus ab immo versus summum, sensit et gladium acutum cervicem amputantem. Sanguinosum hoc certamen ut convivium delectabat animam, quam Crucifixus in sua passione sibi desponsaverat. Anima martyris, mysterium crucis admirans, immanium suorum dolorum oblita est, eosque contempsit. Stridorem serrae et sonitum gladii propter abscondita bona, quae sibi conservata cognovit, in deliciis habebat. Venite ergo spectatores et admiramini certamen magnum et sanguinosum; quicumque potest, aspiciat, intueatur et stupescat. Martyr serra sectus, suspensus, occisus et omnis generis plagas expertus, si occasio ei daretur, denuo eas perpeti vellet. Amor solus tantam malorum molem sustinere potest, quae amanti propter amorem levia fiunt. Sarbelius, magnus antea gentilium sacerdos, Filium Dei coeperat amare eumque sequebatur, donec magnus fieret martyr. Aspectum terribilem omniumque animos concutientem hic vir praebuit, quum serra et gladius ad ejus necem concurrerent.

Soror autem ejus, quae per sanguinem in cruce profusum unius cum fratre mentis erat, pallium suum expandit, ut sanguinem ejus exciperet. O fraternitas, quam ne gladius quidem dirimere potuit propter amorem, qui unum eos fecerat ex duobus²⁴). Inter serram et gladium dilecta soror et sponsa crucis ad sanguinem ejus accessit et substitit. Pallium expandit, ut domum convivii ingressa de mensa sponsi regis dona acciperet. Mi-

cans fulsit gladius et terribilis fuit sonitus serrae, sed ipsa laeta inter haec ingredi festinat. Quum gladius strictus martyri magno coronam dedisset, beata haec mulier, sicut cupierat, in gremio suo eum excepit. Quapropter frater ad nuptias eam postulavit dotemque ab ea exegit, et gaudens dotem sanguinis sui obtulit fratri suo. Ex gentili sacerdote martyrem et sanguinis sponsum amavit, et laetabunda quasi strenam nuptialem dedit sanguinem suum. Rosam ex Calvaria decerptam in sinu portans cervicem praebuit, ut sanguinem suum cum sanguine fratris misceret. Dona ex abundantia Christi crucifixi retulit, sanguinemque suum quasi dotem martyri electo dono dedit. Honori ei erat, quum sanguinem exciperet propter fratrem, et in gloriam ei vertebatur, quum sanguinem suum daret propter Dominum. Sanguine desponsata est, sanguinem excepit et sanguinem dedit. Benedictus, qui in sua caritate sanguinem martyrum cum suo sanguine miscuit.

Finis sermonis s. Domini Jacobi de s. Sarbelio.

Ne recordemini, fratres mei, scriptoris, diaconi quidem ex nomine, reipsa autem rebellis et perturbatoris, qui nec sole, nec terra dignus est, sed hoc solum dicite: Deus miserere ejus, et parentum ejus defunctorum. Amen. Amen.

d. Commemorationes s. Sarbelii in Calendariis Syriacis.

1) Suo nomine.

Synaxarium Maronitarum.

Die 5. Novembris et die 10. Octobris: „Domini Scharbel“.

Codex Vat. Syr. 37.

Die 5. Septembris: „Domini Scharbel et sororis ejus Babe“.

Die 14. Octobris: „S. Scharbel et s. Babe, sororis ejus“.

Codex Vat. Syr. 68.

Die 27. Februarii: „Domini Scharbel et sororis ejus Babe, inclytorum martyrum“.

Codex Vat. Syr. 69.

Die 5. Septembris: „S. Domini Scharbel, sacerdotis gentilis“.

Die 14. Octobris: „S. Scharbel“.

Codex Vat. Syr. 77.

Die 4. Septembris: „Commemoratio s. Scharbel martyris“.

Cod. Musaei Borghiani 45.

Die 5. Septembris et 14. Octobris: „Scharbel et sororis ejus Babe“.

Codex alius ejusdem Musaei:

Die 4. Septembris „Scharbel et sororis ejus“.

Die 14. Octobris „Scharbel“.

Codex Musaei Britanici 335.

Post festum decollationis Joannis Baptistae: „Commemoratio Domini Scharbel“.

2) Nomine Thuthaelis.

Codex Vat. Syr. 20.

Die 5. Septembris: „Domini Tutael“.

Die 13. Julii: „Festum martyris Tutael“.

Codex Vat. Syr. 21.

Die 5. Septembris: „Coronatio s. Domini Tutael martyris“.

Codex Vat. Syr. 37.

Die 10. Decembris: „Martyris Tutael et Babe sororis ejus“.

Codex Vat. Syr. 77.

Die 5. Septembris: „Commemoratio s. Tutaelis martyris“.

2. MONUMENTA LITERARIA ARMENIACA.

a. *Acta Armeniaca martyrii s. Sarbelii, ex actis martyrii s. Barsimaei,*

quorum pars prior in versione Latina ita sonat:

Vita et confessio s. Barsumae, vel Barsamae, episcopi Edessenorum, qui pro Christo tormenta subiit¹⁾, et sociorum ejus. a)

Sanctus confessor et martyr Christi beatus episcopus Barsumab), qui et Barsama vocatur vel Barsam vel Barsim, attamen solum in pronuntiatione linguarum Orientalium²⁾, cujus nomen explicatur filius jujunii³⁾, episcopus erat Edessae, quae est urbs in Mesopotamia Armenorum⁴⁾, annis Trajani Caesaris ad initium secundi saeculi. Hic pastor probus et vigilans gregem paucorum hujus urbis fidelium regebat, in qua, etsi antehac per doctrinam Thaddaei Apostoli⁵⁾ populus cum pio et Deum amante rege nostro Abgaro⁶⁾ ad s. fidem conversus esset, tamen, quia post dies Sa-

natrucii⁷⁾ denuo gentilismus ibi se propagabat, idolatris praevalentibus Christianorum numerus valde deminutus est.

Quodam autem die⁸⁾, in profana solemnitate idolorum gentilium, s. episcopus Barsumas in eadem urbe Edessa incolas suae nationis Parthos^{c)} multa sacrificia offerre conspicatus est. Et Sarbylus vel Scharbelus sacerdos, vir senex, propter solemnitatem vestimentis splendidis et ornatis indutus erat, et cidaris i. e. tiara regalis ornamenti, auro distincta, in capite ejus, et ita ornatus populum imperio suo incitavit, ut hanc festivitatem gaudens perageret.

Tunc s. episcopus zelo et aemulatione gloriae Dei exardescens Thipham (aut Thiradem) sacerdotem et Silvam (aut Selvam) diaconum secum sumpsit et sacerdotem accedens dixit ad eum: A te exacturus est Deus, omnium rex, animas populi ita decepti, quas incitas, ut idolis caecis, surdis et omni sensu destitutis sacrificent. Cur tibi non parcis, quum senex es, ut tali stultitia vitam consumas? Et multis aliis verbis doctrinae commonefecit et reprehendit eum, et virtute Spiritus sancti, qua indutus erat, fortiter ei persuasit, ut in Christum crederet. Tunc sine mora eadem nocte Sarbylus sacerdos, secum sumpta Bavea (vel Baveasa) d) sorore sua, ad episcopum se contulit, et ab eo baptizati sunt, et Sarbylus Thuthail e) vocatus et vestimento albo indutus est, sicut mos erat vestiendi baptizatos in signum illuminationis per fontem baptismatis.

Altera die quum idolorum cultores eum albis vestibus indutum viderent, admirati sunt valde. Ille autem dixit ad eos: Cur admirantes me intuemini? Scitote et notum sit vobis omnibus, me esse baptizatum in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, postquam credidi in Christum Deum omnium rerum, et per hoc lavacrum baptismatis remissionem peccatorum et omnium malorum, quae in vos commisi, a Christo Deo accepi. Ego enim causa eram scandali vestri et ruinae spiritualis, quia indignis et turpibus operibus vanae religionis vos decepi. Nunc autem vobis sum causa salutis, tantummodo credite in verum Deum omnium rerum, in Dominum nostrum Jesum Christum. Aliaque verba salutaria loquebatur. Quum multitudo populi, qui Sarbylum quasi praecipuum sacrorum suorum rectorem considerabat, hos ejus sermones audisset, dono gratiae Dei doctrinam ejus cum gaudio excepit, et non pauci in Christum crediderunt, viri et mulieres, senes et juvenes,

et accelerantes manserunt apud eum usque ad vesperam et mane. Lusias autem iudex f) qui ex potestate Romanorum Edessae jus dicebat, audiens Sarbylum sacerdotem Christianum factum esse et magnam populi multitudinem in suam sententiam traxisse, confestim eum ad se adduci iussit, et multis tum blandis tum severis verbis incitavit, ut novam religionem, quam susceperat, dimitteret et in priore honore consisteret. Sarbylus autem forti animo ad omnia haec iudicis verba respondit, et nullo modo ab illo persuaderi potuit, ut Christum negaret, et iterum idolis sacrificaret. Tum iudex ira incitatus Sanctum recentibus baculis percuti iussit, et postea ungula ferrea maxillas et faciem ejus salpserunt et dilacerarunt, dein vinctis post tergum manibus ventrem ejus flagellarunt, quo facto, multis fidelibus eum comitantibus, in carcerem deductus est.

Post multos dies Sanctum iterum ex carcere eductum, et iudici repraesentatum eodem modo in fide Christi constantem viderunt. Tum jubente Lusie manu dextra eum suspenderunt, donec omnes articuli suo loco moverentur, et palpebras et pectinibus dilaceratas maxillas igni exusserunt. Tunc denuo eum suspendentes latera ejus pectinibus scalpserunt, et acetum sale mixtum super vulnera et laniatas et ambustas maxillas effuderunt. Post haec in stipitem eum sustulerunt, et postquam aliquot horas ibi fuerat, videntes, eum non mortuum esse, iterum in terram eum submiserunt et decreverunt, ut medius dissecaretur. Tunc quidam amici soporem ei obtulerunt, ne dolores cruciatus sentiret. Quibus Sanctus dixit: Volo potius, ut sentiam dira tormenta, et vinum non bibit. Et elevatis in coelum manibus dixit: Remitte mihi, Domine, priora peccata, quibus per impura idola et sacrificia ad iram te provocavi, et libera me a futuro iudicio. Quibus dictis se ipse signo crucis signavit, et in cochleam immissum secare coeperunt. Multam autem laborantes viderunt ministri iudicis, serram in eo incisuram non facere, quare gladio caput ejus amputarunt, et hoc modo Sanctus in Domino obdormivit. Soror autem ejus Bavea caput ejus in suas ulnas suscepit et dixit: Suscipe, dulcis mi frater, meum spiritum cum spiritu tuo et offer Christo, in quem credidimus. Quod audiens iudex iussit eam, dum caput fratris adhuc in ulnis tenebat, in eodem loco capite plecti, quos Christiani sublato cum honore in suis tumbis sepelierunt ¹⁰⁾.

b. Adnotationes Acheri in acta Armeniaca s. Sarbelii et Barsimaei in Latinum versae.

a) Antequam vitam s. Confessoris et episcopi Barsumae aut Barsamae consideremus, necesse est, lectores docere, inevitabilem et haud fictam quaestionem ex eo oriri, quod vir cognominis ¹⁾ in recentiora exemplaria Menologii, Calendarii et Missalis Armenorum irrepsit. Hoc loco omnes monere volumus, quod doctis ceteroquin notissimum est, multo antiquiorem esse Calendarii et Missalis quam Menologii compositionem. Menologium enim apud nos exordium sumpsit ex libro sermonum, qui a magno Gregorio Vegajaser (martyrum amatore) saeculo undecimo compositus, ultimam completionem, ut putatur, a Gregorio Zerente et Chelat saeculo decimo quinto accepit. Missale priori jam saeculo usu sacratum cum multis aliis lectionibus etiam indice dierum et mensium Romanorum per eundem Vegajaser exornatum est, ut in adnotationibus antiquorum manuscriptorum memoratur, et maiorem celebritatem per s. Nersetem Clajensem assecutum est. Calendarium vero ante utrumque quasi fundamentum a s. interpretibus Isaac et Mesrop componebatur, ut traditio totius nationis et subscriptiones omnium exemplarium Calendariorum testantur, licet postea a dicto Vegajaser et a Schnorhali (Nersete Clajensi) et ab aliis viris famosis nonnulla adicerentur, praeter posteriorum temporum mutationes.

Quum igitur nomen Barsumae vel Barsamae ab his interpretibus nostris nomini Thriphonis martyris apponeretur (qua de re omnia antiqua et recentia exemplaria Calendariorum inspicere possunt), concedi debet, sicut Triphonem, ita et s. Barsumam ante tempus interpretum vixisse. At vero Barsam aut Barsuma Syrus, Samosatensis, qui postea in Calendarium insertus est, post aetatem interpretum nostrorum extitit, ideoque sicut illis ignotus erat, ita et nobis ignotus maneat in aeternum. Sed fortasse aliquis objicit, quod post interpretes alii episcopi nationis nostrae non pauca nomina Calendariis addiderunt. Quanam quaero? Vartanum et Leontium et interpretes ipsos, Vahanum Golthensem et his similes, qui aut ex nostra natione orti, aut in Armenia passi sunt, ut scientibus notum est; alii, qualescunque sint, a sincero textu Calendariorum absunt. Eodem modo exemplaria antiqua Missalis, in quibus una tantum lectio invenitur, in primo Februario solum no-

1) Acherus in sequentibus probat, s. Barsimaeum, episcopum Edessae, non esse infamem illum Barsumam, Jacobitarum antesignanum.

minis s. Triphonis martyris mentionem faciunt, in iis autem Missalis exemplaribus, in quibus et nomen Barsumae separatim reperitur, ita scriptum legitur: „Barsamoi Triphonem vocat“, quod fieri non potuisset, nisi hic Barsamoi aut martyr fuisset, ut Triphon, aut per confessionem et cruciatus testimonium Christo perhibuisset. Attamen recentiores quidam Syri affectati sublato cognomine martyris ascetam posuerunt, ut et additamentum „Samosatensis“ contra textum et sensum priorum nostrorum Patrum intrusum est. Sed lectio „asceta“ haud convenit apposita sancto Triphoni, etsi concedendum sit, eam non inconvenientem esse Barsumae episcopo, cujus vitam praeclarus Liber sermonum his verbis laudat: „Et valde probati erant ejus mores (ita dicit post laudem confessionis et testimonii ejus) et continentia magna et virtute vivebat et passionem Christi in corpore suo gerebat et multos infidelium ad fidem Christi convertit et postquam ad bonam senectam pervenerat, in pace requievit in Christo“. Ita in antiquo codice Libri sermonum scriptum est, ubi recentiores (utrum scienter, an ex incuria nescio) omiserunt vocem: „magna continentia“. Hoc loco mihi addendum videtur, sicut Graeci s. Barsumam Edessenam duos vel tres dies ante Triphonem celebrant, nimirum Triphonem primo Februarii, et Barsumam vicesimo nono vel tricesimo Januarii, eodem modo Patres nostros Barsumam unacum Triphone conjunxisse tam in Calendario quam in Missali, unde et Liber sermonum unum post alterum initio Februarii posuit. Attamen posteriores scriptores Calendariorum, suggerentibus Syris, qui hoc loco inserunt suum Barsamam vel Barsumam, pro descriptione vitae s. Barsumae Edesseni historiam Barsumae Samosatensis posuerunt et sine ratione transcripserunt vitam Edesseni, alii in 13., alii in 29. Decembrem. Quis autem tolerare potest, Sanctum expungi et non Sanctum pro eo recipi, ex amore gentis suae Parthicum Edessenam tolli et Syrum Samosatensem supponi in falsum solatium parvae urbis Armenorum Melitene, quae locus nativitatis vel habitationis hujus Barsumae fuisse a quibusdam traditur? Sed hunc in locum suum abire dimittamus et nostrum sanctum civem ejusque socios sequamur.

b) Prout in nostris Menologiis vitam sive martyrium Sancti invenimus, ita iisdem fere terminis continuo juxta Manuscripta eam proposuimus. Eadem est substantia historiae apud Graecos et Latinos et Syros et in aliis orientalibus scriptis testimoniis, ut Assemanus in variis locis memorat. Et sicut apud nos hic Sanctus nominatur a nonnullis Barsumas aut Barsuma, et ab aliis Barsimaeus aut Barsimus, ita majori differentia nomen ejus apud alios invenitur. Sed ex omnibus alle-

gatis verum nomen est Barsauma, quod vulgari dialecto Barsam vel Varsam sonat. Idem nomen Barzuma est, quod a Syris et Chaldaeis ab antiquo saepe usitatur. Quod ea ex cansa exposui, ut non differens lectio nominum, sed differentia in vita et operibus et tempore norma tibi sit, unum ab altero distinguendi. Scias autem, apud Latinos die 30. Januarii duos Sanctos commemorari, Barsimaeum et Barssem, utrumque episcopum Edessae, diverso tamen tempore, quia dicitur¹): Edessae in terra Syriae commemoratio s. Barsimaei episcopi, qui cum multos gentilium ad fidem convertisset et ad coronam martyrii praemississet, secutus est eos sub Traiano cum palma martyrii. Ibidem s. Barssem episcopi, gratia curationum illustris, qui a Valente imperatore Ariano ad extremas oras illius regionis relegatus propter catholicam fidem vitam finivit.

Hunc secundum commemorant et Graeci in suis Calendariis die 15. Octobris, sed apud nos ille prior solus invenitur, cujus historiam dedimus. Quod autem Latinus dicit, Barsimaeum martyrem fuisse, inde, ut Bollandus docet, concludi non debet, eum doloribus martyrii mortuum esse, sed martyrio similes cruciatus eum pertulisse et post finem in quiete coronam confessorum adeptum esse. Simili sensu et Baronius dicit ad annum 107: „Gloria martyrii dignus factus est“; et Calendarium Graecum die trigesimo Januarii in panegirico ejus: „Barsimaeus sine sanguine testis factus est Christi, et fidelis fuit episcopus“. Vitam secundi Barsimaei ita Theodoretus describit (Sequuntur verba Theodoreti hist. 4, 15). Quamvis autem hic secundus, sicuti prior, recte vocetur confessor aut episcopus multa passus, tamen prior in primis celebratus et cultus est, quem et Assemanus honorifice memoratum dicit in Missali Chaldaeorum (tom. II p. 6 Bibl. Or.), ubi et eos arguit, qui Chaldaeis detrahere volunt, ac si Barsimaeus ab illis commemoratus non sanctus sit. Etsi hae rationes ejus justae et verae sint, tamen justum non est, Calendarium Armenorum cum Syriaco eo loco componere, ubi de Barsimaeo Jacobita p. 8 loquitur; ipse enim scit, melius eligendum esse, et nos a Domino accepimus, in nominibus optima eligere et vile foras mittere, insuper prophetae verbum implere studeamus: „qui honorabile ex turpi educit, os meum vocabitur, dicit Dominus“.

c) Hoc loco, ubi in vulgatis exemplaribus Menologiorum Armeno-

1) Sequentia ex Martyrologio Romano, a Baronio edito, verbum ex verbo translata sunt.

rum ponitur „Parthevasin“, unum ex antiquis exemplaribus scripsit „Parthevasen“. At ubi scribitur in omnibus Kinthar vel Kinthars vel Kithars, oportet scribi Kithar, sicut ponit Dom. Israel¹⁾ et ut apud Graecos citharis legitur, quia Graece dicitur citharis.

d) Babea aut Baveas, quae apud Latinos Barbea vocatur, apud Graecos partim Bavea, partim Bevea nominatur, quod Graecus poeta in Menaeis explicare vult „βέβαιος constans“. Sed elucet, nomen hoc esse Orientale, ut et nominis Barsumae frustra quaeritur ex Graeco explicatio, ac si esset ortum ex βάρυς gravis, et σῶμα „corpus“, quum dicit „dans carnem gravem humo Barsumaeus, interest portantibus diei pondus“, ubi Bollandus bene adjungit: „sed haec vox sine disceptatione Syriaca est.“

Hoc loco notandum, Graecum Basilii Menologium, ut et nos, memoriam s. Barsumae ad 30. Januarii expresse adnotare et adjungere, ab eo Sarbelium baptizatum et passum esse cum sorore sua Babaea. At die 5. Septembris separatim memoriam Thathaelis et sororis ejus Babaeae ponit, qui subito Christiani facti, et quia multos ex gentilismo convertabant, comprehensi et castigati sunt, quumque nec nomen Caesaris ibi memoret nec judicis, lector putare posset, aliam hanc esse historiam, qua de re vide Notam sequentem. Maenea Graeca primum ad 29. Januarii referunt: „Memoria s. martyrum Sarbeli et Bebaeae sororis ejus, qui vitam finierunt Edessae“, et eandem historiam narrant. Tunc ad eundem diem separatim notant: „Memoria s. Barsumae, magni martyris et episcopi Edessae“, sequenti brevi ejus historia; iterumque die 30. Januarii his verbis: „Passio s. Martyris Barsumae episcopi“ et hic fere eandem historiam narrant; sicut et 15. Octobris superius separatim collocant „Memoriam Sanctorum Sarbelii et Bebaeae sororis ejus“ cum eadem, ut in nostris literis, martyrii descriptione. Praeterea die 5. Septembris commemorationem separatam eorum faciunt, sed cum aliis vitae circumstantiis. „S. Sarbelius, aiunt, lapidatus a lictoribus obiit; Sarbelius, recusans colere impura idola, manibus virorum impurorum lapidatus est“. Sunt, qui cum Bollando varias ejusmodi repetitionum et differentiarum rationes afferant, nobis autem sufficiat, ejusmodi res indicasse et nostris probatis historiis martyrum fidem habuisse.

e) Alia confusio est apud Latinos disputatores de nomine Thuthajel vel Thatnel, ut nonnulli legunt, quod nihil aliud est, quam cognomen s. Sarbelii, quod in baptismo accepit. Duplicem enim traditionem habent Latini. Refertur enim „die 29. Januarii Edessae in terra Assy-

1) Celeber Armeniacus editor actorum martyrum.

riorum obitus s. martyrum Sarbelii et Barbea sororis ejus, qui baptizati sunt a beato Barsuma episcopo et in persecutione Trajani et sub Lysia iudice coronati sunt martyrio¹. Die autem 4. Septembris dicitur: „Eodem die commemoratio ss. Thatuelis, qui prius erat sacerdos idolorum, et sociorum ejus martyrum sub Adriano imperatore². Et cum Baronius pro Thamel vult legi Thamuel, vel cum aliis Thathuel, Bollandus dubitare coepit, an iidem sint Sarbelius et Barbea martyres sub Trajano, et Sarbelius et Barbea passi sub Domitiano³). Et in medio relinquens, quis fuerit Thatuel, quaestionem his verbis finit: Quis non eandem Bebaea, eundem Sarbelum suspicetur et Thathuelem Sarbeli fratrem aut ipsummet binominem Sarbelum Thathuelem aut voce unica Sarbelthathuel? Nam quod hi sub Hadriano, sub Trajano illi passi feruntur, capti forte sub Trajano, sub Hadriano interfecti sunt, aut a Trajano indicta persecutio, caedes post ab Hadriano patrata ejusque praefectis; quia ambo subjecerunt bello istas gentes Orientis.“ Ubi vides, Bollandum varias conjecturas captare, et verum, quod quaerit, omnino pervertere, qui, si nostrum martyrologium in manibus habuisset, id secutus dubium deposuisset.

f) Mentem Bollandi et aliorum, qui de martyribus scripserunt, perturbat cogitatio, Edessam sub Abgari fuisse successoribus. Quaerunt ergo, quomodo Lysias iudex Romanus ibi praesit, et ex suo addunt, Abgarum quendam principem Edessae sub Trajano Christianos persecutum esse. Quare Bollandus in sua dubitatione antiquum et novum Abgarum hoc modo considerat. (Sequuntur verba Bollandi de Abgaro). Ad quod nobis dicendum: Ut verum inest verbis Dionis coevi, Abgarum ultimum sub Caracalla vixisse eumquae hominem probum, sanctum et fidelem fuisse, ut Epiphanius, Africanus et Eusebius testantur, ita ille Abgarus sub Pompejo incertus est²). Quod autem post magnum Abgarum, qui vixit tempore Christi, principes aut duces Edesseni existerunt, sive Abgar, sive alio nomine appellati, nos quoque accipimus, sed asserimus, non ante tempus Sanatruccii et post translationem sedis regalis Armenorum in Armavir et Eruantaschad et Ardaschad Mesopotaniam unam Edessa sub Caesarum potestatem venisse³). Ideo et iudices seu praesides, ab eis constituti, judicandi potestatem habebant, qua ex causa

1) Error impressionis est et pro „Domitiano“ ponendum: „Adriano“.

2) Nescio, cur Aucherus de Abgaro Pompeji coevi dubitet, cujus Dio Xiphilinus mentionem facit lib. 40, 20.

3) Aucherus ex historia Moysis Chor. 2, 39 et seqq. haec sumpsit.

mirum non est, Lysiam judicem Romanorum jussu Caesaris persecutionem excitasse, quae et ejus jussu postea cessavit.

Et si tunc temporis princeps quidam, Abgar vel alio nomine dictus, edictum imperatoris impedire non potuit, non opus est, propterea asserere, eum ullo modo cooperatum esse cum persecutione. Nam sicut verum assumitur, quod qui tacet, consentit, ita et saepe verum est, quod qui tacet, non consentit ¹⁾.

3. FONTES GRAECI.

a. Menaea ad diem XXIX Januarii.

„Commemoratio sanctorum Martyrum Sarbeli et Bebaeae sororis ejus, qui Edessae passi sunt. Vixerunt hi Trajano imperante. S. Sarbelus diabolici erroris et impurarum victimarum sacrificulus, cum festa quadam daemonum celebritate impia sacra de more exorsus, reprehensus a Barsumaeo Episcopo esset, acriusque oburgatus, ut qui multis esset exitii causa, Christi gratia compunctus est; atque Episcopi verbis inductus fidem divinam una cum Bebaeae germana sorore sua complexus est, atque ab eodem Episcopo salutaribus undis expiatus. Inde ad quaestionem Lysiae Praesidi exhibitus Sarbelus primum virgis caeditur, dein cultris conscinditur, mox ei facies raditur ac manibus post tergum revinctis venter illi contunditur, tum una manu suspensus rursus laniatur, postremo varia illi corporis membra admotis facibus ustulantur: ac tandem martyrii coronam reportat, cum in machinam quandam compactus contususque et discissus a capite esset, et postremo securi percussus. Decollata quoque est et soror ejus Bebaeae ejusdem Ducis mandato“.

b. Menaea ad diem XV. Octobris.

„Eodem die sanctorum martyrum Sarbili et Bebaeae ejus sororis. Trajani temporibus S. Sarbilus idolorum sacerdos a sancto Episcopo mysteria fidei edoctus baptizatusque est cum Bebaeae sorore sua. Delatus autem ut Christianus apud Praefectum urbis Edessenorum, ipsius tribunali exhibitus est, qui eum primo virgis caedi jussit. Sed cum Sanctus multa in eum ejusque idola et Im-

1) Quae Aucherus in his adnotatis explicare conatur, in tractatu de auctoritate et fide actorum s. Sarbelii uberius explanabuntur.

peratorem jocaretur, in rabiem actus Praeses non semel aut bis, verum septies mutatis vicibus, in orbem nervis cum bubulis eum cecidit, uncis laniavit, facibus ambussit. Quae cum fierent et Sanctus in Deum defixus oraret, mitigavit dolores illius Dominus virtutum. Generosum illius in sustinendis cruciatibus animum contemplatus tyrannus, rursum exhiberi eum imperat et clavos capiti illius infigi, dein serra discindi. Sed cum ex utroque tormento Sanctus divina virtute illaesus evasisset, obstupuere adstantes. Haec cum cerneret soror ejus Bebaea, ipsa se palam Christianam professsa est coram Judice. Hic vero dire flagris laniatam claudit carcere. Sanctum vero ex una manu suspensum et pelle corporis revulsa, cum adhuc spirantem videret, utrumque plecti capite imperat. At fideles quidam clam sublata eorum corpora terrae mandarunt, laudantes et benedicentes Deum. Amen.

c. Menologium a Henrico Canisio editum ad diem XV. Octobris.

Eodem diem commemoratio s. martyrum Sarbili et Bebaeae sororis sub Trajano imperatore.

d. Monologium a Baronio citatum ad diem XV. Octobris.

„Sarbelius idolorum sacordos una cum sorore Barbacia conversus est ad fidem Christi per Barsimaeum Edessae episcopum et ambo tenti: post gravissima tormenta Sarbelius inter duo ligna ligatus, sectus est; soror autem ejus capite truncata“.

e. Menaea ad diem XV. Septembris:

„Caesi ambo Thathuel et Bebaea
Vitam constantem invenerunt pro fallace.
Impura Zarbelus non venerans sacra,
Virorum impurorum manibus lapidatur.

Vixerunt hi Adriano imperante. Erat Thathuel diabolici erroris sacerdos: sed a quodam Episcopo objurgatus, dedit fidei manus. Eam ob rem ab Augaro toparcha facies illi virgis caesa, manibus post tergam revinctis ustulatus est, venter converberatus. Manu una vinctus suspenditur, raditur, igne subjecto aduritur. Dein in fabrilem compactus machinam, serra a capite discinditur et gladio tandem certamen consummat“.

f. Monologium a Baronio citatum ad diem IV. Septembris.

„Eodem die Natalis s. martyrum Petronii, Charitinae, Zarbeli, Thatuelis et Bebaeae, qui sub Adriano Imperatore pro Christo sanguinem fuderunt.

Ex quibus Thatuel cum esset daemoniacae fallaciae sacerdos, ab Episcopo quodam Christano ad Christi fidem conversus est. Quam ob rem ab Augaro, regionis illius Duce, virgis caeditur, oculis comburitur et manibus post terga ligatis in ventre verberatur, ex altera manu suspensus laniatur, postea tectonico instrumento a capitis vertice sectus cum Bebaea sorore gladio consummatur“.

4. FONTES LATINI.

a. Martyrologium Romanum ad diem XXIX. Januarii.

„Edessae in Syria sanctorum Martyrum Sarbelii et Barbaeae sororis ejus, qui a B. Barsimaeo Episcopo baptizati, in persecutione Trajani sub Lysia Praeside martyrio coronati sunt“.

b. Martyrologium Galesinii ad diem XXIX. Januarii.

„Edessae sanctorum Martyrum Sarbelii et Barbaeae sororis. Is idolorum sacerdos a Barsimaeo illius urbis Episcopo impietatis vehementer reprehensus, adjutrice Dei gratia illius dictis audiens, Christiana religione imbuitur, unaque cum sorore baptizatur. Quod cum Lysias Praeses rescisset, comprehensum Sarbelium, primo virgis caedi, scalpro laniari, igne torreri, post binis lignis inclusum secari; ac demum una cum sorore, gravissime et varie ante cruciata, Trajano Caesare, capite plecti imperavit“.

c. Galesinius in actis martyrum ad diem XV. Octobris.

„Edessae sanctorum martyrum Sarbelii et Barbaeae sororis, qui Trajano imperatore, Cristianae religionis accusati, ad illius urbis praefectum in judicium ducti, graviter primo cruciati, demum praeclara fidei confessione nobiles, abscissis cervicibus, palmam martyrii tulerunt“.

*d. Martyrologium Romanum a Baronio auctum ad diem
IV. Septembris.*

„Eodem die ss. Thameli antea idolorum sacerdotis, et sociorum martyrum sub Hadriano Imperatore“.

e. Galesinius in actis Martyrum ad diem V. Septembris.

„In Graecia beatorum Martyrum Thathuelis et Bebeae sororis. Haec Hadriano Imperatore, fidei ardore inflammata, plurimos cohortationibus ab falso cultu avocavit. Itaque in custodiam conjecta primo acerbe caeditur; tum usque ad ossa scalpris laniata, demum lancea in gutture transverberatur. Ille vero summa dicendi libertate Christi Redemptoris fidem perpetuo professus, non ullo cruciatu, quo varie horribiliterque affectus est, a proposito dimotus, tandem in lignum sublatus, serra ferrea medius dissectus nobilis martyrii palmam tulit“.

C.

AUCTORITAS ET FIDES ACTORUM MARTYRII S. SARBELII.

Qui acta Syriaca martyrii s. Sarbelii attente perlegerit, non poterit non videre, ea ex duabus potissimum partibus constare, nimirum ex actis judicialibus martyrii s. Sarbelii et ex appendice, a scriptore quodam oblestae fidei his actis adjecta. Acta judicialia notariorum nominibus, quae in fine subscripta sunt, facile cognoscuntur; appendix vero argumento et forma aperte indicatur. Hac actorum Sarbelii compositione quaestio, an fide digna sint, nec ne, jam soluta videri possit, quum acta judicialia, notariorum nominibus insignita, citra omne dubium fidem mereantur, appendicis autem auctoritas in hanc quaestionem omnino non influat. Verumtamen examinata priori actorum parte nemo sibi persuadebit, in eis nihil aliud contineri, nisi ea quae in actis judicialibus conscripta erant. Ipsum argumentum actorum s. Sarbelii multis in locis testatur, nonnulla in eis inesse, quae a complectore quodam addita sunt. Continent enim statim ab initio imperatoris edictum ad persequendos Christianos, prolixam sacrificii gentilis ac fraudis sacerdotum descriptionem, episcopi Christianorum sermonem, quo Sarbelium ad veram fidem convertit. Haec et multa alia, quae in his actis leguntur, absque dubio non a notariis tribunalis gentilis, sed ab alio quodam auctore scripta sunt. Illi igitur generi actorum martyrum acta s. Sarbelii accensenda sunt, de quibus cl. Ruinartus (in praefatione in acta martyrum pag. VIII) hanc tulit sententiam: „Cavendum est, ne in hac classe (actorum corruptorum) computentur acta illa, utique sincera, quibus initio praefixa est praefatiuncula brevis, aut in fine clausula, in qua martyrii consummatio exponitur. Cum enim, ut plurimum, acta publica lata sententia statim desinerent, nec in ipsis martyrum mors (nisi forte in ipsa quaestione praeter tormentorum acer-

bitate obiissent) referretur; id postea suppleverunt Christiani, aut ipsis persecutionis tempore, aut saltem cum primum in unum ejusmodi monumenta collecta fuerunt.“

Quae cum ita sint, sequitur, actorum s. Sarbelii fidem non solum auctoritate actorum judicialium, quae continent, comprobari posse, sed et demonstrandum esse, scriptorem, a quo completa sunt, fidem mereri. Quare actis Sarbelii fidem habendam esse, his rationibus probabimus:

1. Quod maxima eorum pars ex actis judicialibus sumpta,
2. quod mox post mortem s. Sarbelii conscripta,
3. quod ab auctore Christiano completa sunt, denique
4. quod ea, quae in his actis referuntur, cum ceteris historiae monumentis consonantia reperiuntur.

1.

Principalem fontem actorum s. Sarbelii acta judicialia esse, certo certius constat ex nominibus notariorum, quae eis subscripta sunt his verbis: „Scripsi haec acta in charta ego Marinus et Anatolius, exceptores et posuimus ea in archivo urbis, ubi chartae regnum positae sunt.“ Ex subscriptis his verbis recte colligitur, acta, quae praecedunt, esse acta judicialia. Primo enim „acta“ hoc loco in textu originali peregrina voce vocantur *ἱστορικάτα*, quo nomine, ut notissimum est, vulgo acta judicialia designabantur. Dein scriptores etiam in textu Syriaco iterum exotica voce appellantur „exceptores“, qui non alii sunt, quam notarii publici, a Graecis *ταχύγραφοι* dicti, quorum munus erat, ut omnia, quae in iudiciis dicebantur et agebantur, literis mandarent¹⁾. Porro verba: „Et posuimus ea in archivo urbis“ clare testantur, haec acta martyrii fuisse publica, quum alia in archivo regio poni non licuisset. Denique subscripta nomina notariorum clarissime acta publica indicant, cujus rei testimonium domesticum et fere coevum in actis publicis inundationis Edessenae habemus, quae ex Chronico Edesseno desumpta appendici hujus opusculi inseruimus. In his actis, centum fere annos post acta nostra confectis, in fine ita legitur: „Haec acta regisque Abgari edictum conscripsere Mar Zabab Bar Semes, et Kajumas Bar Magartat, notarii Edesseni, eaque in archivum Edessenum intulere Bardinus et Bulidus ejusdem archivi praefecti, utpote curiales urbis.“ Nomina curialium urbis in actis

¹⁾ Cf. Du Cange glossarium, Pitisci lexicon antiquitatum Romanorum.

martyrii s. Sarbelii deesse, negligentiae completoris, qui acta judicialia exscripsit, attribuendum videtur, quum in actis martyrii s. Barsimaei, quae majori cura conscripta sunt, haec quoque nomina subscripta inveniantur.

Clarissimo huic testimonio ipsa ratio, qua in iudicio peracta narrantur, egregie convenit. Nihil enim aliud in tota actione refertur, quam interrogationes iudicis, responsiones martyris et brevis cruciatuum descriptio, continuo repetita phrase: „dixit iudex,“ dixit Sarbelius.“ Eandem simplicem formam habent acta proconsularia martyrum Scillitanorum¹⁾, acta martyrum Claudii et Asterii, Didymi et Theodoraе et alia, quae absque dubio acta martyrum judicialia sunt. Acta quoque Barsimaei et s. Abibi, de quibus in sequentibus tractabimus, et acta Stratonicae in actis martyrum Occ. pag. 68 edita eandem interrogationis et responsionis formam exhibent.

Denique, quod haud silentio praetereundum est, in tota actione cum Sarbelio iudex nunquam aut iratus dicitur aut propter crudelitatem vituperatur, quo approbatur, haec acta in iudicio praesente iudice conscripta esse.

His igitur internis argumentis certe constat, in actis martyrii s. Sarbelii, quae ad nos pervenerunt, illa acta contineri, quae in iudicio ejus excepta sunt. Si autem quaestio movetur, quamnam partem in actis nostris s. Sarbelii acta judicialia efficiant, facilis erit responsio. Quamvis enim in eis non indicetur, ubi acta judicialia incipiant et ubi finem habeant, tamen ex ipsa notione actorum judicialium consequitur, haec ea continuasse, quae in iudicio s. Sarbelii dicta et facta sunt, quum haec et non alia, ut notum est, ab exceptoribus in suis actis consignarentur. Quae cum ita sint, liquet, eam partem actorum nostrorum s. Sarbelii, quae ante tribunal dicta et facta refert, id est, longe maximam eorum partem ex actis publicis desumptam ideoque fide dignissimam esse.

2.

Actorum s. Sarbelii fides rursus ex eo consequitur, quod multis tum *internis*, tum *externis argumentis* probari potest, mox post mortem s. Sarbelii ea esse confecta.

Ea ipsis actis s. Sarbelii primum perspicitur, scriptorem accuratissimam habuisse et rerum et personarum cognitionem, qua

¹⁾ Vide ea in appendice.

scriptores tantum coaevi pollere solent. Quae cognitio non in eis solum partibus actorum deprehenditur, quae procul dubio acta notatiorum sunt, sed et in eis, quae acta judicialia praecedunt vel subsequuntur.

Sic initio annus persecutionis Christianorum annis imperii Trajani et regis Abgari, annis epochae Seleucidarum et nominibus pontificum Edessae tum gentilis tum Christiani designatur. Eodem modo sequentia ab auctore per singula exponuntur. Solemnitas gentilium, in qua Sarbelius publice idolis sacrificabat, ut pag. 4 refertur, in diem 8. mensis Nisan, qui erat feria tertia, incidit; Barsimaeus cum sacerdote Tirdat et diacono Schalulo ad Sarbelium ascendit; praedecessor Barsimaei in munere episcopali nominatur Paluth, discipulus Adaei Apostoli; praeses Lysanias et nobiles urbis, a Barsimaeo cum Sarbelio conversi, vocantur Avido, Nabu, Barcalbo et Chaphsi, etc. etc.

Praeter rerum minutissimarum cognitionem vivida quoque earum descriptio auctorem prodit, qui vel ipse his rebus gestis interfuit, vel a praesente quodam eas audivit. Sic e. g. sacrificium a Sarbelio idolis oblatum, idolorum apportatio, sacerdotum ornatus et ratio, oracula edendi et populum decipiendi, initio actorum Sarbelii vividissimis coloribus describitur. In fine actorum sententia de Sarbelio a iudice lata, ultima martyris oratio ejusque extremum supplicium eodem modo descripta vel potius depicta sunt.

Aliud argumentum pro nostra sententia ex ipsis actis inde deducitur, quod Abgarus rex magno cum honore memoratur, imo filius deorum vocatur (pag. 5), quod indicium est scriptoris, qui eo tempore vixit, quo Abgari dynastia adhuc quodam imperii splendore gaudebat; notum autem est, anno 217 p. Chr. posteros Abgari regnare desiisse.

Porro quod scriptor, quem Christianum fuisse inferius probabitur, regem Abgarum filium deorum appellare non reveretur, tempus ostendit, quo tituli, gentilismum redolentes, apud omnes in usu erant, et gentilismus ipse adhuc dominabatur. Scriptor Christianus saeculi quarti vel quinti hunc titulum vel omnino omisset, vel quibusdam adjectis verbis interpretatus esset.

Ejusdem momenti argumentum ex verbis scriptoris derivatur, quibus tempus martyrii s. Sarbelii nominibus gentilis et Christiani pontificis indicat, dicens: „sub sacerdotio Sarbelii et Barsimaei.“ Quod auctor actis martyrii nomina gentilis et Christiani pontificis,

praeposito nomine gentilis, inscribit, et utriusque pontificatu tempus martyrii designat, indicium est, eo tempore gentilismum et Christianismum Edessae publicam auctoritatem habuisse, praevaluisse tamen gentilismum. Hic regni Edesseni status aevo martyrii s. Sarbelii convenit, quo Christianismus, cui rex Abgarus Uchama cum multis aliis nobilibus nomen dederat, honore publico adhuc gaudebat, gentilismus autem praevalere, imo Christianismum opprimere coeperat, quia Abgari Uchama successores ad idola colenda reversi sunt, ut infra copiosius demonstrabimus. Nescio an auctor seriori tempore vivens hoc modo epocham designare potuisset; id certum est, in actis s. Abibi, anno 312 scriptis, tempus martyrii episcopatu solius „rectoris Christianorum Cononis“ designatum esse.

Lingua denique, qua haec acta scripta sunt, quantum ex paucis illius temporis et regionis litteris scimus, s. Sarbelii aevo consentanea invenitur. Magna adest similitudo ea inter et epistolas s. Ignatii in adhibendis vocabulis exoticis. Nemo est, qui non miretur, in epistola s. Ignatii ad Polycarpum inveniri nomina Latina, ut *δεσέρτωρ*, desertor, *δεπόσιτα*, deposita, *ἄκλεπτα*, accepta, ex quibus apparet, a Syris verba Latina tunc temporis in patriam linguam recepta esse. In versione quoque Syriaca novi testamenti, quam Peschito vocant, quae antiquissima est, verba Latina leguntur, ut custodia (Syriace „Chesture“) Matth. 27, 65; Denarius Matth. 18, 28; spiculator Marc. 6, 27. Etiam in actis descriptionis diluvii Edesseni anno 202 p. Chr. confectis, quae in fine huius opusculo annexa sunt, Graecae et Latinae voces leguntur, e. g. cataractae; purgso i. e. *πύργος*, turris; lampide, i. e. lampades; agurse, i. e. agri; archivon i. e. archivum.

Quare non est mirum, etiam in actis s. Sarbelii Latina et Graeca vocabula reperiri, e. g. velo i. e. velum; uphikin i. e. officiales; escephdorin i. e. exceptores; cuestumure i. e. quaestionarii etc. Simili ratione vocabula Graeca *ὑπομνήματα* (acta), *δικαστήριον* (tribunal) literis Syriacis exprimuntur.

Ad haec interna accedunt *externa argumenta*, quae pariter comprobant, acta haec mox post mortem s. Sarbelii scripta esse. Huiusmodi argumenta ex illis antiquis operibus sumuntur, quae acta nostra allegant et hac ratione tunc jam nota fuisse demonstrant.

In his primum locum obtinent *acta Syriaca s. Barsimasi*, de quibus in parte secunda huius opusculi ex professo tractabitur.

Haec acta locum quendam ad verbum ex nostris actis s. Sarbelii in medium proferunt, unde patet scriptorem actorum s. Barsimaei acta Sarbelii jam in manibus habuisse. Legitur enim in actis s. Barsimaei: „Barsimaeus dixit ad judicem: Antequam ego ad te ingressus sum, tu ad Sarbelium in principio interrogationis dixisti: „Christiani, ad quos transiisti, non negant id, in quo nati sunt et in quo stant.“ Et revera in actis Sarbelii in prima interrogatione (pag. 7) haec iudicis verba leguntur: Perpendas velim, Christianos, ad quod transiisti, id non negare, in quo stant, sicut tu negas id, in quo natus es. Verba: „Christiani, ad quos transiisti, non negant“ in utroque textu Syriaco eadem sunt, reliqua non valde discrepant, unde recte concluditur, scriptorem actorum s. Barsimaei textum actorum Sarbelii cognovisse.

Aliae sententiae in actis s. Barsimaei cum sententiis in actis nostris valde similes sunt. Sic juxta acta Barsimaei hic martyr ad judicem dixit: „Deus, cujus possessio sunt coelum et terra;“ et in actis s. Sarbelii (pag. 5) s. Barsimaeus ad Sarbelium dicit: „Rex Christus, cujus possessio sunt coelum et terra.“ In actis s. Barsimaei, ut in actis Sarbelii, Christus saepe vocatur „rex“ et „rex regum.“ In actis s. Barsimaei Christiani Edesseni dicunt: Nos audivimus a te, quod doctor ecclesiae dixit“, et allegatur locus ex epist. 2, Cor. 8, 11, etsi non ad verbum; et in actis s. Sarbelii (p. 14) legitur: „Sarbelius dicit: ego auditu percepi, unum ex doctoribus ecclesiae dixisse.“ et allegatur, non secundum verba, sed secundum sensum, locus ex epist. I ad Corinth. 15, 42. 43.

Hae similes phrases, et in primis allegata ex actis s. Sarbelii verba demonstrant, scriptori actorum s. Barsimaei acta nostra s. Sarbelii jam nota fuisse. Quum vero ex multis rationibus inferius exponendis certe constet, acta s. Barsimaei vivo adhuc Trajano conscripta esse, acta s. Sarbelii tum jam extitisse consequitur.

Praeter acta s. Barsimaei alia acta Syriaca, ab Ev. Assemano edita, verba quaedam ex actis nostris allegant. In actis martyris sanctae Stratonices, quae anno 297 vel paulo post scripta sunt, haec verba (in act. mart. Occid. p. 83) reperiuntur: Beata autem dixit: Etiam unus ex Apostolis ita dixit: vulnera corporis mei, quod perveniet ad resurrectionem ex mortuis. Et in actis Sarbelii p. 14 s. Sarbelius ad verbum ita di-

xit: Auditum est mihi, quod unus ex doctoribus ecclesiae dixit: „vulnera corporis mei, quod perveniet ad resurrectionem ex mortuis. Verba allegata, quibus ad 1 Cor. 15, 42. 43 alludi videtur, utrimque eadem sunt. In eisdem s. Stratonices actis pag. 120 ultima Sanctae oratio cum ultimis s. Sarbelii verbis valde concordat. Illa sic coepit orare: Domine Jesu Christe, dimitte mihi, quaecunque in te peccavi, et quandoquidem quibuslibet meum corpus poenis libenter objeci, adfulgeant mihi miserationes in die iudicii etc. Sarbelii autem oratio ita incipit: „Dimitte mihi, Christe, quaecunque in te peccavi, et omnia, quibus ad iram te provocavi per sacrificia immunda, da veniam actis totius vitae meae, et serva me a iudicio futuro et miserere mei etc.

In actis martyrum Samosatensium (act. mart. Occid. p. 123), quae a teste oculari mox post mortem eorum anno 297 scripta sunt, haec verba (p. 134) extant: „Magna enim est ignominia ejus, qui oculis apertis ambulat et in foveam et perniciem incidit.“ In Syriacis actis Sarbelii p. 16 omnia verba hujus sententiae eadem sunt, excepta unica variatione, quod „ei“ pro „ejus“ ponitur. Ex hoc loco actorum Samosatensium recte concluditur, eorum scriptorem nostra acta non ignorasse.

Rursus acta martyrii s. Sarbelii in actis martyrii s. Abibi, de quibus postea tractabimus, haud obscure indicantur. In fine enim horum actorum a Theophilo quodam haec adnotata leguntur: Annum et mensem et diem (martyrii s. Abibi) scripsi, et hi (scilicet annus, mensis et dies) in actis quoque martyrum priorum reperiuntur, qui passi sunt diebus Domitiani regis et ceterorum regum, qui sicut ille ecclesiam Dei persecuti sunt et multos occiderunt flagellis et pectinum dilacerationibus et duris afflictionibus et per aciem gladii et per ignem ardentem et per terribile mare et dura metalla. Ex his verbis discimus, extitisse acta priorum martyrum illius regionis, qui diebus Domitiani et ceterorum regum passi sunt. Inter successores Domitiani, qui ecclesiam persecuti sunt, Traianus locum obtinet insignem, quare et acta martyrum sub Traiano extitisse his verbis indicatur. Et revera, quae Theophilus de his actis priorum martyrum refert, ea in actis s. Sarbelii inveniuntur. Dicit enim, annum, mensem et diem martyrii in eis reperiri, et revera in actis

s. Sarbelii annus, mensis et dies martyrii eodem modo inveniuntur, quo in actis s. Abibi habentur, nimirum in principio et in fine. Tormenta quoque, quae martyres priores subiisse Theophilus asserit: flagella, pectinum dilacerationes, duras afflictiones et mortem per aciem gladii Sarbelius juxta acta ejus pertulit. Ex his haud perperam deducitur, Theophilo acta nostra s. Sarbelii nota fuisse, ideoque testis haud spernendus eis evadit, quum saeculi quarti initio in eadem urbe, in qua s. Sarbelius martyrium subiit, opus suum confecit.

Denique s. Jacobo, episcopo Sarugensi († 522) acta s. Sarbelii praesto fuisse, plura habemus indicia. In sermone de s. Abibo martyre, Syriace edito a Curetono, haec verba de s. Sarbelio leguntur: Sarbelius martyr, filius Edessenorum, dixit: „Captivus teneor mente mea apud Deum, qui homo factus est.“ Haec Sarbelii verba omnia eodem contextu in actis ejus p. 17 leguntur.

In sermone de ipso Sarbelio in hoc opusculo a me Latine primum edito s. Jacobus eadem verba actorum s. Sarbelii bis allegat, ut in 4. et 20. adnotatione ad hunc sermonem ostendemus. In eodem sermone legitur: „Clavi isti mihi infixi sunt, sicuti in manus architecti omnium rerum creaturarum“, quae verba in actis s. Sarbelii ita extant: Clavi infiguntur fronti meae, sicuti infixi sunt clavi in manus laudabilis architecti rerum creaturarum.“ Non tam verba quam constructio in sequenti loco hujus sermonis s. Jacobi cum actis s. Sarbelii concordat. Judex dixit: „Homo mortuus es, et recte te mortuum dico, quum ejusmodi tormenta nemo, nisi mortuus, perfert. Facies tua tota adusta, corpus tuum combustum et membra tua pectinibus lacerata; fronti tuae clavi infixi sunt, nec tibi ipsi parcis; latera tua verberibus dilaniata, et tu blasphemias; pedes tui igni ambusti, et tu loqueris; costae tuae tormentis discopertae sunt et apparuerunt, et tu non siles; corpus tuum destructum et tu diis maledicis.“ In actis Sarbelii pag. 17 haec ita exprimuntur: Judex dixit: „bene te dixi mortuum, cujus pedes combusti sunt, et tu id contemnitis; facies tua adusta, et tu taces; clavi infixi sunt fronti tuae, et tu id nihili pendes; costae tuae apparuerunt inter tormenta, et tu regibus illudis; totum corpus tuum discriptum et destructum est per flagella, et tu deos blasphemias.“ Ad haec si perpenditur, s. Jacobum in hoc sermone hi-

storiā martyrii s. Sarbelii et omnia ejus tormenta eodem modo describere, quo in actis ejus referuntur, nemo inficias ibit, hunc celeberrimum saeculi sexti scriptorem acta nostra s. Sarbelii cognita habuisse. Haec testimonia Jacobi Sarugensis et actorum martyrum saeculi secundi et quarti demonstrant, acta Sarbelii jam in antiquissima ecclesia Syriaca nota fuisse et omnium fidem obtinuisse.

Si quis nobis opponit, omnia haec allegata verba in actis judicialibus s. Sarbelii reperiri, ideoque nihil aliud comprobare, quam quod haec acta judicialia, in archivo reposita, tunc extiterint, non autem ea, quae ad nos pervenerunt, breviter respondemus, valde improbabile esse, singulos hos testes acta ipsa judicialia, qui in archivo regio conservabantur, adire potuisse et multo probabilius esse, acta judicialia in editione, publico usui accomodata, in manus eorum venisse, quare praedicta testimonia non ad sola acta judicialia, sed ad tota acta nostra Sarbelii pertinere censemus.

3.

Tertium argumentum, quo acta s. Sarbelii fide digna esse probamus, ex eo deducitur, quod scriptor eorum multis indiciis Christianum se ostendit. Initio actorum in definiendo tempore martyrii Sarbelii statim scriptor Christianus cognoscitur, quum regem Abgarum septimum appellet, quod aliter explicari nequit, quam septimus rex post primum regem Christianum Abgarum Uchamam. Nam Maanus, filius Ajazetae, qui eo tempore juxta Chronicon Dionysii (cf. B. Or. t. I. p. 422) Edessae regnavit, revera septimus rex erat post Abgarum Uchamam. Quis, obsecro, regum Edessae seriem a primo rege Christiano inciperet, nisi scriptor Christianus? Porro in hac temporis descriptione auctor primo annum regni imperatoris et Abgari regis, dein nomina pontificis gentilis et Christiani indicat, quo Lucam (3, 1) imitatus est, qui primo annum regni imperatoris, dein nomina principum et postremo summorum sacerdotum indicavit, sub quibus Joannes Baptista praedicare coepit. Quod Lucam imitandi studium satis explicat, cur scriptor Christianus sacerdotium Sarbelii et Barsimaei conjungat, et pontificatum Sarbelii gentilis sacerdotis memoret¹⁾.

¹⁾ Aliam rationem, ex qua pontificis gentilis mentio fit, vide supra pag. 20. Id saltem quivis lector concedet, multo probabilius esse, auctorem Christianum nomen gentilis pontificis, quam auctorem gentilem nomen Christiani pontificis actis suis inscripsisse.

Clarius scriptor Christianus cognoscitur in sermone, quo Barsimaeus fraudem sacerdotum gentilium reprehendit, fidem Christianam defendit et doctrinam de poenitentia, cujus gratia cuique semper offertur, multis verbis explanat. Haec auctor gentilis certissime nec scivisset, nec si scivisset, scripsisset. Idem dicendum de signaculo vitae, quod Sarbelius accepit, quum Patrem et Filium et Spiritum sanctum confiteretur, i. e. de baptismo, et in fine actorum de ultima Sarbelii oratione, de gaudio, quo mortem dolorosam perpessus est, de sepultura ejus in sepulchro patris Abselami episcopi, quae omnia non a gentili, sed a Christiano auctore conscripta esse clarum est.

Professio religionis Christianae scriptori actorum s. Sarbelii absque dubio majorem fidem vindicat, in primis si perpenditur, ut in praecedentibus probatum est, eum mox post mortem hujus s. martyris scripsisse, id est, tempore, quo Christianis pro suae religionis confessione persecutionem, imo et mortem subeundi continuum periculum instabat.

4.

Quantum fidei actorum s. Sarbelii argumentum inde sumitur, quod ea, quae in his actis referuntur, cum reliquis monumentis literariis accurate consonantia reperiuntur. Duplici modo id demonstrabimus, primo ostendentes, omnia, quae acta de s. Sarbelio narrant, cum omnibus literarum monumentis, quae de eo exstant, concordare, secundo, reliqua quoque, quae in actis ejus referuntur, ab historicis auctoribus approbari vel saltem non impugnari.

A.

Si omnia literarum monumenta, quibus nomen s. Sarbelii celebratur, cum actis martyrii ejus comparamus, facile perspicimus, eandem in re hujus s. martyris historiam in eis contineri.

Inter Syriaca monumenta literaria acta s. Barsimaei, quae in altera parte hujus opusculi continentur, in primis nominanda sunt, quae non solum nonnullas sententias ex actis s. Sarbelii ad verbum referunt, ut supra ostensum est, sed et multa de s. Sarbelio narrant, quae cum actis ejus omnino consonant. Initio acta s. Barsimaei tempus martyrii, tum s. Sarbelii, tum s. Barsimaei, consone cum actis s. Sarbelii indicant, ut in tractatu de tempore martyrii s. Sarbelii demonstrabimus. Dein narratur s.

Barsimaeum ad Sarbelium, sacerdotem magnum deorum, ascendisse, quum diis sscrificaret, et de scripturis cum eo loquutum esse et ad Christianam religionem eum convertisse. Haec in actis s. Sarbelii similiter narrata leguntur, hoc solo excepto, quod acta Barsimaei referunt, s. Barsimaeum clam ad se vocasse Sarbelium, et tunc cum eo de religione Christi disseruisse, quod in actis s. Sarbelii, quasi per se planum, non exprimitur. Rursus in actis s. Barsimaei exponitur, cum Sarbelio multos ad Christum conversos esse, inter quos et quatuor viros nobiles Avido et Nabu, Barcalbo et Chaphsi, qui in actis s. Sarbelii Labu, Chaphsi, Barcalbo et Avido vocantur, solo nomine Nabu ex errore calami in Labu mutato. Porro narratur, Sarbelium a iudice „Lusinus“ (sic enim vocatur Lysanias) ad tribunal adductum pro Christi confessione morte acerborum cruciatuum interiisse, postquam iudici interroganti fortiter responderat. Haec omnia in actis s. Sarbelii eodem modo, etsi copiosius, narrari, neminem fugiet, qui ea perlegerit. Unica inter acta Sarbelii et Barsimaei discrepantia in eo invenitur, quod in his de sociis s. Sarbelii mentio fit, in illis vero tantum de Sarbelii ejusque sororis martyrio sermo est. At Barsimaeus illo loco non loquitur de sociis, qui cum Sarbelio passi sunt, sed generatim de sociis martyribus, qui, sicuti ipse, martyrium passi sunt. Nec dubitari potest, in illis regionibus ante s. Barsimaeum multos martyres Christi fuisse, qui in adnotatione ad acta s. Abibi vocantur „martyres antiqui, qui passi sunt sub Domitiano.“ Hoc ex actis Barsimaei desumptum testimonium maximi est momenti, quia a coaevo et non ab eodem auctore conscripta sunt, quod eo loco probabimus, quo de auctoritate actorum s. Barsimaei sermo erit.

Alterum Syriacum monumentum literale est sermo s. Jacobi Sarugensis de s. Sarbelio, metrica compositus, in quo fere omnia, quae in actis ejus leguntur, etsi non eodem ordine, ut ex panegyrici sermonis ratione facile explicatur, in medium proferuntur.

Initio Sarbelius in idololatria adultus, sacerdos magnus gentilis, in fine vitae martyr Christi dicitur, qui populum cum sacerdotibus in sacrificiis fraude circumvenerat et deorum Nabu et Beli quasi propheta fuerat. Eadem idola secundum acta Syriaca Sarbelius interrogare eorumque fictitia oracula ad populum referre solebat, quare bene a s. Jacobo propheta eorum appellatur. Sarbe-

lius Dei gratia ad Christianam religionem conversus et per baptismum bonum semen et bona arbor factus dicitur (p. 21). S. Barsimaeus non quidem nomine, sed rebus narratis tam clare designatur, ut lectores eum facile cognoscerent, quum Syri festum ejus quotannis publico cultu peragerent. Dicit enim: „Sacerdos, cujus memoria in benedictione est et plena beneficiis, zelo accensus, misertus est animae ejus etc. (p. 22). Barbeae quoque, sororis Sarbelii, quae cum eo illuminata i. e. baptizata est, mentionem facit. In sequentibus, ut in actis Syriacis, narratur, judicem a diabolo ira inflammatum, Sarbelium e domo fratrum suorum i. e. ex ecclesia ad se adduci jussisse. Dein cruciatus ita exponuntur, ut primo generatim, postea speciatim describantur. Generatim refertur, Sarbelium dilacerationes per ferreos pectines, ignem, plagas acerbis et omnis generis verbera, adustiones corporis, laterum dilanationes, ollas ignis et clavos ferreos fronti infixos cum gaudio suscepisse. Omnes hos cruciatus s. Sarbelium perpassum esse, acta ejus in descriptione cruciatuum 1. 2. 3. 5. 10. 12. 15. 16. 18. testantur. Post haec de singulis cruciatibus loquens s. Jacobus primo septem tormenta, antequam in carcerem missus est, dein iterum septem, quae ex carcere eductus perpassus est, describit. Similiter acta referunt, s. Sarbelium tres cruciatus, antequam in vincula conjiciebatur, reliquos postea subiisse. Quod si hos cruciatus cum eis, quos s. Jacobus generali enumeratione indicat, conjungimus, omnia duodeviginti tormenta, quae s. Sarbelius in actis perpassus dicitur, in hoc sermone s. Jacobi memorati inveniuntur. Quae denique de morte s. martyris ejusque sororis a s. Jacobo narrantur, tam clare cum actis concordant, ut ampliori explicatione non indigeant. Quibus perpensis nemo reperietur, quin intelligat, maximam partem eorum, quae de s. Sarbelio in actis ejus memoriae tradita sunt, testimonio hujus celeberrimi Syrorum scriptoris approbari.

Denique nonnulla indicia de s. Sarbelio in Calendariis Syrorum collecta inveniuntur, quae cum actis ejus plane concordant. Synaxarium Maronitarum, Romae 1624 impressum, festum s. Sarbelii refert ad diem 10. Octobris et ad diem 5. Septembris. In codicibus Vaticanis, quos cl. Jos. Assemanus in Catalogo hujus Bibliothecae descripsit, festum s. Sarbelii diversis diebus commemoratur. *Die quinto Septembris* memoria s. Sarbelii celebrata legitur in codice Vat. Syriaco 37, qui teste lau-

dato Assemano saeculo partim 17. partim 16. scriptus est, et continet „Calendarium per anni circulum festorum Domini et Sanctorum, ordinatum a s. Jacobo Edesseno.“ In fine adnotatur, „Rabban Saliban presbyterum hoc Calendarium collegisse.“ Quum ergo hoc Calendarium Jacobum episcopum Edessae (a. 710) primum auctorem habet, tamquam domesticum testimonium magni faciendum est, etsi in usum Jacobitarum confectum sit, ut nomen auctoris et plura nomina Jacobitarum, qui inter Sanctos recensentur, clare demonstrant. Eodem die festum s. Sarbelii in codice Syriaco Vat. 69. annotatum est, qui a. 1549 scriptus est, et sicut codex praedictus Calendarium Jacobitarum continet. Porro sub nomine Thathuelis s. Sarbelium die quinto Septembris celebrant codex Vat. Syr. 20, anno 1216 scriptus, ut ex adnotatione perspicitur, qui Calendarium Graecorum in provincia Damasci refert, et codex Vat. Syr. 21, anno 1041 p. Ch. exaratus, qui ritum Graecae ecclesiae Antiochenae illius aevi continet, denique codex Vat. Syr. 77, qui saeculo decimo quinto adscribitur. Quum s. Thathuel (seu, ut hi codices scribunt, Tutael) nomine tantummodo a s. Sarbelio diversus sit, ut mox demonstrabimus, hi quoque codices testes sunt, Syros memoriam s. Sarbelii die 5. Septembris celebrasse.

Die 4. Septembris ex codicibus Vat. Syriacis solus codex 77, de quo modo diximus, festum „s. Sarbelii martyris“ commemorat.

Die 14. Octobris iterum in codicibus Vat. Syr. 37 et 69 memoria s. Sarbelii et sororis ejus Barbeae celebratur.

Die 27. Februarii in cod. Vat. 68, qui teste laudato Assemano saeculo 15. scriptus est, festum s. Sarbelii adnotatum legitur.

Denique die 10. Decembris in codice memorato 37, et die 13. Julii in codice Vat. Syriaco 20 memoria s. Sarbelii sub nomine s. Thathuelis celebratur.

Ad codices Vat. Syriacos accedunt duo codices Syriaci Musaei Borghiani, de quibus nuperrime in praefatione laudatus Augustinus Ciasca certiore me fecit. Prior horum codicum, numero 45 insignitus, incertae aetatis, festum s. Sarbelii et sororis ejus die 5. Septembris, et die 14. Octobris memorat. Alter codex, anno 1277 p. Ch. scriptus, die 4. Septembris et die 14. Octobris s. Sarbelium commemorat.

Denique in codicibus Syriacis Musaei Britanici codex 335, anno 1264 p. Ch. exaratus, post festum decollationis Joannis Bap-

tistae commemorationem s. Sarbelii allegat, ut in catalogo codicum Syriacorum hujus Musaei, a cl. Wright edito, pag. 279 indicatur.

Ex his notitiis Calendariorum primum intelligitur, s. Sarbelium ejusque sororem celeberrimis Syrorum Sanctis adnumerandos esse, quorum memoria non semel, sed saepius per annum saltem in nonnullis locis peragebatur. Porro ex eis videre est, festum proprium Sarbelii in ecclesia Syrorum die 5. Septembris peractum esse, quo omnes fere codices vel suo vel Thathuelis nomine eum celebrant. Hic dies, Sarbelii memoriae a popularibus ejus dedicatus, fidem actorum ejus praeclare confirmat, quae dicunt, s. Sarbelium cum sorore sua die 5. Septembris feria sexta sepultum esse. Diem depositionis Sanctorum. frequenter pro die obitus ab antiquis celebratum esse, testimoniis non indiget. Quod in duobus codicibus, cod. Vat. 77 et cod. altero Musaei Borghiani, die 4. Septembris festum s. Sarbelii indicatum est, testatur, in nonnullis regionibus diem obitus ejus celebratum esse.

Quare memoria Sarbelii die 10. et 14. Octobris, die 10. Decembris, die 27. Februarii et die 13. Julii in singulis locis, ut Synaxarium et nonnulli Syriaci codices testantur, acta sit, certe non constat, quum multae causae, e. gr. translatio reliquiarum vel dedicatio ecclesiae ejus vel votum institutioni novi diei festi ansam dare potuerint.

Cum monumentis literalibus Syriacis ea plurimum consonant, quae in priori parte actorum Armeniacorum s. Barsimaei de s. Sarbelio relata leguntur. Instituta enim comparatione generatim dicendum est, in his actis easdem res, paucis exceptis, eodem ordine, imo similibus nonnunquam verbis de s. Sarbelio narrari, quae in actis ejus Syriacis continentur. Tempus martyrii, conversio Sarbelii per s. Barsimaeum, adductio ejus ad tribunal Lysaniae, tres ejus cruciatus, antequam in carcerem mitteretur, nova ejus interrogatio, postquam iterum judici praesentatus erat, extremum supplicium per serram et gladium, mors sororis ejus et eorum sepultura eodem modo et ordine exponuntur.

Haec nonnunquam iisdem fere verbis narrantur. Sic in descriptione Sarbelii sacrificantis Armenus dicit: Cidaris i. e. tiara regalis ornamenti, auro distincta, in capite

ejus fuit. Haec in actis Syriacis ad verbum ita habentur: Et diadema, quod in aurea figura ascendebat, in capite ejus positum erat. Initium colloqui s. Barsimaei cum Sarbelio in Armeno sonat: A te exacturus est Deus, rex omnium, animas populi ita decepti, et in actis Syriacis: Exiget de manibus tuis rex Christus, cujus possessio sunt coelum et terra, omnes has animas.

Continent quidem haec acta Armeniaca quasdam minoris momenti notitias, in quibus ab actis Syriacis discrepant, nimirum quod Sarbelius baculis recentibus, non taureis, flagellatus est, quod amici, non tortores, soporem ei obtulerunt, quod serra in corpus martyris non incisuram fecit, ut et Menaea ad 15. Octobris referunt, denique quod Barbea caput fratris occisi in ulnas accepit, non vero sanguinem ejus pallio excepit. Ad haec nova quaedam, nescio quibus ex fontibus, Armenus actis Syriacis addit, nimirum, Barsimaeum nationis Parthicae fuisse, Sarbelium in sacrificio populum ad solemnia laete peragenda incitasse, Barsimaeum Sarbelio in baptismo nomen Thathuelis dedisse, et ante capitale supplicium s. martyrem signo crucis se signasse. Explicationis causa ab Armeno haec mihi addita videntur verba: „Vestimento albo indutus est Sarbylus sicut mos erat vestiendi baptizatos in signum illuminationis per fontem baptismatis“; et verba: „Lusias, judex, qui potestate Romanorum Edessae jus dicebat.“ Plura autem in actis Armeniacis omissa sunt, quae scriptori Armeno ad finem narrationis suae necessaria non videbantur, in primis adjuncta temporis et loci, major numerus cruciatuum, sc. a 7.—16. cruciatum, et cruciatus 18., ut et omnes fere interrogationes judicis et responsiones martyris. Id quoque facile observatur, Armenum initio magis quam in medio, et in medio magis quam in fine cum actis Syriacis concordare. Quibus ita se habentibus nemo inficias ibit, acta Armeniaca maximam partem eorum, quae in actis Syriacis de s. Sarbelio narrantur, praeclare confirmare, immo haud improbabile esse, auctorem eorum, si non nostra acta Syriaca, tamen eis simillima in manu habuisse, et ex eis, adhibitis nonnullis aliis fontibus, compendiarium hujus s. martyris historiam confecisse.

Apud Graecos s. Sarbelium laudant

1. Menaea ad diem 29. Januarii. In his refertur, s. Sarbelium sub Trajano vixisse, a Barsimaeo conversum et a Lysia

praeside tormentis affectum esse, quae in actis Syriacis inter cruciatus 1. 2. 3. 4. 6. 5. et 7. loco ponuntur. Reliquis tormentis omissis extremum supplicium discissionis in concha et amputationis capitis describitur. Quaedam in his Menaeis ab actis Syriacis differunt, nimirum, quod virgis caesus, non taureis, cultris, non pectinibus laceratus dicitur; quodque in fine non exprimitur, serra eum esse dissectum, licet hoc facile subintelligatur.

2. Menaea ad 15. Octobris nonnulla ad praecedentium Menaeorum relationem adjiciunt. Dicunt enim, s. martyrem multa in judicem et idola et imperatorem jocatum esse, quod et acta Syriaca in multis responsis Sarbelii referunt. Porro narrant, septies mutatis vicibus in orbem nervis et bubulis eum caesum esse. Secundum acta Syriaca quinquies Sarbelius modo diverso flagellatus, nimirum in cruciatu 1. 3. 9. 10. et 12., bis autem, nimirum in cruciatu 4. et 17. suspensus est. Suspensionem ergo cum flagellatione junctam fuisse, Graecus interpret existimasse videtur. Dein haec Menaea narrant, Sarbelii orantis dolores Deum mitigasse, quod etiam in actis Syriacis pag. 12 significatur. Praeter septem flagellationes cruciatus, qui in actis Syriacis cruciatus 2. 7. 8. et 4. sunt, memorantur. Barbaea soror flagris laniata dicitur, quod acta Syriaca his verbis significant: Quaestionarii eam apprehenderunt, et singuli in corporis parte sibi propiore eam cruciarunt. Nonnulla autem haec Menaea habent, quae actis Syriacis contraria sunt, et recentiorem auctorem indicant. Falso enim, ut in actis Armeniacis, dictum est, Sarbelium serra sectum illaesum mansisse et Barbaeam post confessionem a iudice in carcere clausam fuisse.

3. Menologium Canisii et Menologium a Baronio citatum, in quibus die 15. Octobris s. Sarbelius celebratur, cum actis Syriacis consonare, explicatione non indiget.

Apud Latinos s. Sarbelii nomen celebrat:

1. Martyrologium Romanum a Baronio editum ad diem 29. Januarii, quod refert, s. Sarbelium et sororem ejus Barbeam a s. Barsimaeo conversos et in persecutione Trajani sub Lysia praeside martyrio coronatos esse. Haec actis Syriacis s. Sarbelii concordare, satis probatum est.

2. Martyrologium Galesinii ad eundem diem Sarbelii conversionem, cruciatus 1. 2. 14. a Lysia inflictos et extremum supplicium exponit, ut in actis Syriacis leguntur. Idem Galesi-

nus ad diem 15. Octobris in actis s. martyrum pauca de martyrio s. Sarbelii refert, quae iterum cum actis originalibus concordant.

Ad haec enumerata Graecorum et Latinorum testimonia de s. Sarbelio accedunt ea, quae apud eos de s. Thathuele et Bebaea relata reperiuntur. Sicut enim Syri, ut supra demonstravimus, die 4. Septembris, et 10. Decembris in pluribus codicibus praeter s. Sarbelium etiam s. Thathuelis et s. Bebaeae mentionem faciunt, ita et Graeci et Latini cum Sarbelio Thathuelem et sororem ejus Bebaeam non solum commemorant, sed et vitas et martyria eorum explicant, quare ex his firmiter comprobari potest, hunc Thathuelem et sororem ejus Bebaeam non alios esse, quam nostrum s. Sarbelium et ejus sororem Barbeam.

Primo enim res de s. Thathuele et Bebaea narratae ita cum actis s. Sarbelii et Barbeae consonant, ut prorsus incredibile sit, diversis martyribus omnino eadem accidisse. Menaea enim ad diem 4. Septembris haec narrant: Thathuel erat diabolici erroris sacerdos, sed ab episcopo quodam objurgatus fidei manus dedit, quare facies illi virgis caesa, manibus post tergum revinctis ustulatus, venter converberatus est, manu una vinctus suspenditur, raditur, igne subjecto aduritur, in fine serra sectus et gladio percussus est. Haec omnia in actis de s. Sarbelio narrari, demonstratione non indiget. Ut conversionem Sarbelii praetermittamus, cruciatus in his Menaeis enumerati omnes in actis leguntur, etsi ordine paulum mutato, sunt enim cruciatus 1. 5. 3. 4. 6. et 14. Menologium ad 4. Septembris eadem de Thathuele narrat, quae acta Sarbelii habent, nimirum ejus conversionem per episcopum et cruciatus ejus 1. 5. 3. 4., et extremum per serram supplicium. Martyrologium Romanum a Baronio auctum ad 4. Septembris s. Thamelem, qui antea idolorum sacerdos fuerat, et socios ejus commemorat. Baronius pro Thamele in adnotatione scripsit Thamel, quin rationem indicaret. Acta quoque martyrum Galesinii ad 5. diem Septembris referunt, s. Thathuelem Christum professum, varie et horribiliter cruciatum et serra medium dissectum esse, Bebaeam sororem ejus acerbe caesam et usque ad ossa scalpris laniatam esse. Haec omnia cum eis, quae in actis Syriacis de s. Sarbelio et Barbea leguntur, concordare, nemo non videt.

Dantur quidem, praeter haec consonantia, tum in Graecis,

tum in Latinis fontibus de s. Thathuele et sorore ejus nonnulla, quae actis martyrii Sarbelii et Barbae contraria sunt, attamen non tanti aestimanda videntur, ut eorum causa s. Sarbelius et s. Thathuel diversi martyres dicantur. Primo enim Thathuelem et Bebaeam sub Hadriano passos esse communiter dicunt, quum Sarbelius et Bebaea sub Trajano passi sunt. Sed quis ignorat, imperatorum nomina in actis martyrum, inprimis antiquissimi temporis, saepe permutari?

Porro Menaea et Menologia Thathuelem et Bebaeam a toparcha vel duce Augaro damnatos narrant, quum Sarbelium et Barbeam a Lysia praeside occisos esse eorum acta testentur. Haec discrepantia ex eo facile explicatur, quod et in actis Sarbelii Abgarus veri nominis rex Edessenorum describitur, ut infra probabimus, quare ea, quae a Lysia praeside fiebant, haud injuste etiam Abgaro imputari poterant. Abgarum seu Augarum toparcham vel ducem regionis, non regem vocari, levis error est scriptoris, qui in illis regionibus non habitabat.

Denique Menaea et Menologia socios cum Thathuele et Bebaea passos esse referunt, de quibus in actis Sarbelii nulla fit mentio. Sed inter omnes constat, socios martyrum apud Graecos et Latinos non solum eos vocari, qui eodem die et loco passi sunt, sed et eos, qui in eadem persecutione et in eadem circiter regione martyrium subierunt. Reliquae differentiae, scilicet quod s. Thathuel virgis, non taureis caesus est, nullius sunt ponderis. Quam ob causam omnibus, quae de Thathuele et Sarbelio memoriae prodita sunt, perpensis, assertionem nostram sustinemus, de utroque tam consona, tam similia narrari, ut cogitari nequeat, ea diversis personis accidisse.

Haec assertio insuper ipso die, quo de Thathuele et Bebaea apud Syros, Graecos et Latinos mentio fit, die scilicet 4. et 5. Septembris praeclare confirmatur, quum testibus actis Syriacis die 4. Septembris s. Sarbelius et Barbaea occisi et die 5. Septembris sepulti sunt.

Porro nomina martyrum, qui cum Thathuele et Bebaea a Graecis junguntur, assertionem nostram non evertunt, sed ex parte sustentant. Menaea „Zarbelum“ et Menologium, quo Baronius usus est „Petronium, Charitanam et Zarbelum cum Thathuele et Bebaea conjungunt. Zarbelum hoc loco memoratum alium esse, quam s. Sarbelium, eo patet, quod Zarbelus in Menaeis

virorum impurorum manibus lapidatus dicitur, quod de Sarbelio nullibi narratur. Menaea quidem ad 5. Sept. (ut Bollandistae in appendice II. tam Jan. pag. 1153 referunt) Sarbilum pro Zarbelo scribunt, his verbis: Sarbilus, impuris renuens sacris operari, impurorum hominum manibus lapidatur." Menologium quoque Canisii habet: „Item s. Sarbeli a carnificibus lapidati". Attamen iste Sarbilus sine dubio Zarbelus est, ut ex ejus supplicio apparet. Quis hic Zarbelus fuerit, et quando passus sit, nullis literis memoriae proditum est. Petronius a Bollandio in actis martyrii sanctae Hermionis die 4. Sept. memoratur, in quibus s. Petronius discipulus apostoli Pauli et sanctarum Hermionis et Eutychie magister appellatur, qui eo anno, quo Trajanus contra Persas per Asiam profectus est et sanctam Hermionem colaphis caedi jussit, jam mortuus fuisse videtur, quum sancta martyr ante tormentum Christum in habitu Petronii apparentem et ad constantiam ipsam adhortantem videret. De Charitana, hoc loco memorata, nihil certi definiri potest, quia plures hujus nominis sanctae martyres extiterunt, et quatenam intelligenda sit, in Menologio non indicatur. Martyres ergo, qui cum Thathuele et Bebaea in Menaeis et Menologio junguntur, si ea perpendimus, quae de Petronio dicta sunt, antiquissimo Christiano aevo passos esse prababile est, quibus recte Sarbelius et Barbaea ejus soror adnumerantur.

Denique et acta s. Sarbelii Armeniaca Thathuelem esse Sarbelium clarissime nobis indicant his verbis: Sarbelius baptizatus a Barsimaeo Thuthael vocatus est. Thuthael idem nomen esse, quod Thathuel Graecorum, nemo est, qui non videat.

His ex rationibus Thathuelem et Bebaeam non alios quam s. Sarbelium et Barbaeam arbitantes, illorum gesta ad comprobendam auctoritatem actorum s. Sarbelii recte adhibuisse putamus.

Denique testimoniis de s. Sarbelio adjungenda sunt ea, quae in actis s. Barsimaei apud Syros, Armenos, Graecos et Latinos de eo inveniuntur, in quibus unanimiter memoriae traditum est, a s. Barsimaeo, episcopo Edessae, Sarbelium antea idolorum sacerdotem ad religionem Christianam conversum et utrumque sub Trajano a praeside Lysia multa pro Christi nomine perpesum esse. Haec testimonia in actis martyrii s. Barsimaei, de quibus infra tractabimus, uberius explanata invenies.

Ex dictis satis abunde demonstratum videtur, de Sarbelio ejusque sorore Barbaea a Syris, Armenis, Graecis et Latinis, ex-

ceptis paucis et nullius fere momenti differentiis, eadem narrari, quae in actis ejus Syriacis leguntur, qua in constantia firmum habetur argumentum, haec acta fide esse dignissima.

B.

Attamen non solum ea quae acta Syriaca de s. Sarbelio narrant, sed et reliqua, quae in eis leguntur, cum historicis monumentis consonare, certis rationibus probari potest.

1. Quod attinet res ad religionem spectantes, gentiles et Christianos Edessae tunc cohabitasse, in actis s. Sarbelii refertur. Geniles colebant deos patrios Nabu et Bel cum sociis eorum, quos sacrificiis et oraculis honorabant, idque jubente et praesente Abgaro rege. Idola Nabu et Bel Edessae eo tempore adorata esse, ex doctrina Adaei discimus, a Curetano unacum actis s. Sarbelii Syriace edita, in qua (p. 14) refertur, nobiles viros Edessenos, antequam ab Adaeo Edessenorum apostolo ad Christianismum converterentur, sacrificasse diis Nabu et Bel. In eadem doctrina Adaei, quae cum nonnullis additamentis Armeniace et Gallice edita est, et „epistola Abgari“ inscribitur, Adaeus (pag. 31) ita dicit: „Quis est hic Nabo, simulacrum sculptum, quod adoratis, et quis est iste Bel, quem colitis.“ Eodem loco et socii deorum Nabu et Bel nominantur „Bathnical et Tharta.“ In Moyse Choronensi (2, 27) legimus, Abgarum Edessam transulisse deos suos „Naboc (pro Nabu), Bel, Patnical et Tarata.“

Jacob Sarugensis in sermone de lapsu idolorum, teste Assemano in Bib. Or. I. pag. 327, de diis Edessenorum haec scribit: „Edessae Nabu et Belum unacum aliis pluribus diabolus constituit.“

In actis s. Stratonicae, quae Cyzici sub Maximiniano passa est, Sancta in templum idolorum ducta cum simulacra ornata et stantia contueretur, in haec verba vocem extulit: Adeste nunc dii, vos nominatim appello, Jovem mutum simulacrum, Berезinthiam, caelatum lignum, Belum coecum, elinguem et diaboli vehiculum, Artemidem, inane figmentum (Act. mart. Occ. p. 97). In iisdem actis p. 115 iudex per Jovem et Nabum deos magnos jurat.

Cum diis patriis deos quoque Graecorum tunc Edessae cultos esse, acta testantur in responsis s. Sarbelii, ubi fabulis obscoenis deorum irridet, quorum unus (sc. Jupiter) rem habuit cum

pueris (sc. cum Ganymede) et alter (Apollo) libidine exarsit in virginem (Daphnen), quae in arbore refugium quaesivit.

Hic cultus deorum Graecorum et Romanorum situ urbis Edessae facile explicatur, in primis ex vicinia urbis Antiochiae, ubi Apollo in luco Daphnes praecipue colebatur. De eodem cultu etiam acta s. Barsimaei testimonium reddunt, in quibus iudex Barsimaeum deos regum adorare jubet, qui indubie idola Graecorum et Romanorum erant.

Denique Persarum quoque idola Edessae culta esse, acta s. Sarbelii indicant. Sarbelius enim in suo responso negat, dari sortilegia et horoscopia, quae, ut notum est, ad superstitionem Magorum pertinebant, et iudex Sarbelio exprobrat, quod luminaria spernit, quae a Persis numina habebantur. Idem cultus innuitur verbis Adaei ad Edessenos in allegata epistola Abgari (p. 41): „Cavete a gentilibus, qui adorant solem et lunam et Bel et Nabo cum aliis rebus“.

Eadem Edessenorum idola etiam in doctrina Adaei (p. 22) recensentur. In actis quoque Barsimaei versus finem s. martyr Lysaniae praesidi exprobrat, quod solem adoret, et praeses hunc cultum defendit.

Siderum cultum Edessae illa aetate viguisse tres numi Edesseni probant, quos Bayer in historia Osrhoena pag. 168 describit. In his ex parte adversa imago Severi imperatoris, et in parte aversa imago et inscriptio Abgari regis videtur, qui tiaram portat, signis solis, lunae et duarum stellarum exornatam. In his numis explicandis laudatus Bayer (p. 150 et 190) verba Juliani imperatoris adhibet, qui Edessam vocat urbem „dicatam soli“ inde usque ab ultima memoria et asserit cum sole planetas *Μορμυρον* et *Αχιζον* ibi adoratos esse, quos Jamblichus Mercurium et Martem interpretatur. Hunc mixtum deorum Graecorum et Persarum cultum, qui tempore Sarbelii Edessae exercebatur, alius numus Edessenus, a Bayer p. 128 huic saeculo adscriptus, quasi in conspectu ponit, in quo Jupiter repraesentatur stans super Nereidas a Zodiaco circumdatus, in quo signa solis et lunae apparent. Verba quoque s. Jacobi Sarugensis ex his optime explicantur, qui in sermone de s. Abibo (Monum. Syr. Cur. 92) haec de Sarbelio testatur: „tentavit Sarbelius et expertus est omnes deos.“

Cum gentilium variis cultibus religio Christiana Edessae tempore Sarbelii constituta et late propagata in actis ejus describitur.

Origo ecclesiae Edessenae initio actorum ad s. Adaeum Apostolum refertur, cujus discipulus Paluth Barsimaeum et coaevos ejus fidem docuit. Porro memoratur, Abgarum praedecessorem illius Abgari, qui tempore Sarbelii regnabat, in Christum regem credidisse, et s. Barsimaeum episcopum cum presbytero Tyrda et diacono Schalulo Sarbelium adiisse. In fine actorum Abselami episcopi mentio fit, cujus paternum sepulchrum sacras exuvias Sarbelii et sororis ejus excepit.

Has de origine ecclesiae Edessenae notitias cum reliquis antiquis monumentis historiae consonare per singula probabimus. S. Adaeum, unum ex septuaginta Christi discipulis, Edessam venisse, ibi regem Abgarum Uchama ad religionem Christianam convertisse et primum hujus urbis episcopum fuisse, non solum communis Syrorum traditio est, sed et ab Eusebio in historia Ecclesiastica 1, 13, a Moyse Choronensi 2, 26—35, et a Labubnia, auctore sic dictae epistolae Abgari, fuse narratur. Paluth et Abselamus a dicto Labubnia in epistola Abgari (versio Gallica p. 46, 52, 56) et in doctrina s. Addaei (Ed. Cur. p. 18, 12) vocantur discipuli s. Addaei Apostoli, quorum prior sacerdos, alter diaconus ab eo ordinatus est. Iidem successorem s. Addaei, quem Syri Aghaeum, Armeni Adaeum secundum appellant, quum pro Christo martyrium subiisset, ex ejus voto in ecclesia sepelierunt. Paluth Aghaeo in episcopatu successisse, Labubnia in opere laudato p. 57 et doctrina Adaei p. 23 referunt, sed mox turpi anachronismo cum Paluth II, qui tempore s. Serapionis, episcopi Antiochiae, vixit, eum confuderunt. In appendice actorum Barsimaei, de qua in defensione actorum hujus s. martyris dicemus, ad haec narratur, a Paluth episcopum Edessae constitutum esse Abselamum et ab hoc s. Barsimaeum, quibus explicatur, quod acta s. Sarbelii dicunt, Christianos corpora s. Sarbelii et ejus sororis in sepulchro patris Abselami episcopi deposuisse. Utrum ille Abselamus, filius Abgari, qui coemeterium Christianorum aedificavit, ut acta martyrii s. Abibi (Ed. Syr. Cur. p. 83) testantur, iste Abselamus sit, an posterior episcopus Edessae, ex genere regio ortus, equidem dijudicare non audeo.

Ex his congruentibus notitiis non solum certe constat, Edessae sedem episcopalem tempore Apostolico constitutam esse, sed etiam nomina duorum episcoporum illius aevi notificantur, quae alibi non memorantur, nimirum Paluth et Abselami.

Series ergo episcoporum Edessae a suo exordio haec est:

1. Addaeus, unus ex septuaginta Christi discipulis,
2. Aghaeus, qui ab Armenis Adaeus secundus vocatur,
3. Paluth.
4. Abselamus.
5. Barsimaeus.

Cum episcopis Edessenis in actis s. Sarbelii ecclesiae Christianorum mentio fit, ad quam Sarbelius cum sorore descendit. Hanc notitiam dictus Labubnia (in vers. Gall. p. 38 et 39) confirmat, qui dicit, Apostolum Adaeum Edessae ecclesiam aedificasse in eo loco, ubi rex Abgarus et multi ejus magistratus paganismum abjuraverant. De hac Edessae ecclesia etiam in actis Barsimaei et in actis inundationis Edessae saepius sermo est.

Quod denique acta Sarbelii referunt, Abgarum regem, successorem Abgari regis illius Christiani, in paganismum relapsum et sacrificio gentilium primo loco adstitisse, ab historicis approbatur Labubnia enim (in vers. Gall. p. 56) et Moyses Chor. 2, 34 narrant, filium Abgari Uchama, hominem pessimae indolis, a Christianismo ad idolatriam transiisse, et s. Aghaeum fractis crucibus occidisse. Hujus regis successor, qui a Moyse Chor. Sana-trucius vocatur, etiam idolorum cultui deditus erat, ut idem auctor testatur. Quare nemini mirum videbitur, quod acta Sarbelii referunt, Abgarum, Sarbelio coevum, gentilium sacrificio interfuisse.

Acta igitur Sarbelii cum reliquis literarum monumentis consona memoriae tradunt, gentilismum et Christianismum illo tempore Edessae viguisse, gentilismum autem praevaluisse. Hanc religionis conditionem scriptor actorum s. Sarbelii breviter apteque eo designat, quod tempus persecutionis Christianorum sub Trajano nominibus pontificum tum gentilium, tum Christianorum designat, praeposito nomine pontificis gentilis, dicens: sub sacerdotio Sarbelii et Barsimaei.

2. Regiminis quoque civilis conditio, in actis Sarbelii descripta, ea est, ut historiae, quatenus nobis nota est, conveniens dicenda sit.

Summa potestas Trajano adscribitur, qui autocrator et Caesar vocatur, cujus edictum persecutionis Christianorum Edessae promulgabatur (p. 4), cujus nomine Lysanias, qui „judex regionis

vel hegemon (praeses)* vocatur, jus dicebat. Praeter Trajanum alius rex memoratur, nomine Abgarus, qui Septimus (pag. 4) et successor primi regis Christiani Abgari et filius deorum (p. 5) nominatur, cujus regiminis anni, sicut anni Trajani ad designandum annum martyrii s. Sarbelii recensentur. Hunc Abgarum potestatem regiam etsi angustioribus finibus circumscriptam habuisse, in his actis saepius indicatur, praecipue ubi refertur, eum regio ornatu gentilium solemnitati interfuisse, Sarbelium ejus nutu omnia in sacrificio peregissee, praesidem a regibus suam potestatem accepisse et in fine actorum, ubi expresse de dominis urbis capitalis Edessae sermo est. Duo igitur principes tunc temporis juxta acta s. Sarbelii Edessae dominabantur, Abgarus ex regia Abgarorum dynastia, et Trajanus, qui supremam suam potestatem per praesidem exercebat.

Hanc eo tempore regni Edesseni conditionem fuisse, confirmant:

1. *Testimonia Syrorum*, in quibus primum locum acta s. Barsimaei obtinent. In his enim regio Edessena imperio Romano adscribitur, ubi judex ad Barsimaeum dicit: „in imperio Romanorum vos degitis.“ Trajanus vocatur autocrator et Dominus noster et Caesar, et Lysanias judex regionis, ut in actis Sarbelii. Sed et domini Abgari nonnunquam in his actis fit mentio, quum, ut in actis Sarbelii, praeses Lysanias profitetur, se potestatem a regibus accepisse, quum domini regionis Edessenae memorantur et mandatum pacis Christianis restitutae, quamvis a rege Trajano latum esset, tamen „a regibus“ ad judices regionum scriptum dicitur.

Secundum testimonium Syrorum ex sermone s. Jacobi de s. Sarbelio desumitur, in quo continuo de judice sermo est, qui s. Sarbelium apprehendit, interrogat et cruciat. Si rex Edessae s. martyrem judicasset, absque dubio s. Pater eum non judicem, sed regem nominasset.

Tertium testimonium Syrorum Chronicon Edessenum exhibet, quod juxta Assemanum (in Bibl. Or. I. p. 387) circa annum 550 p. Chr. scriptum est. In hoc enim ad annum 266 aerae Graecorum, qui est annus 43 ante Ch. n. adnotatur, Augustum Caesarem regnare coepisse. Quod Chronicon quum ea solummodo referat, quae cum regno Edesseno cohaerent, ratio hujus adnotationis tantummodo intelligitur, si verum est, quod Moyses Choronensis, ut

mox videbimus, dicit, sub Augusto regnum Edessenum Romanis tributarium factum esse. In eodem Chronico anno Graecorum 400 (i. e. 89 p. Chr.) rex Abgarus memoratur, qui Mausoleum sibi aedificavit, quo patet, illo tempore reges Edessae fuisse.

Denique Chronicon Dionysii, patriarchae Jacobitarum (saec. 12. scriptum) seriem regum Edessae continuam, ab anno 136 ante Christum usque 217 post Christum recenset et Manum, Ajacethae filium, anno 98—111 p. Ch. regnasse refert.

His testimoniis Syrorum, quae sola hac de re conservata inveni, acta s. Sarbelii approbantur, quae narrant, eo tempore Edessae extitisse quidem reges, sed Romanorum imperatoribus subditos fuisse.

2) Idem regni Edesseni status ab *Armeno auctore Moyses Choronensi* his verbis (l. 2, c. 26) describitur: „Anno secundo regni Abgari Archom (ita vocat Abgarum Uchama, primum regem Christianum, qui juxta Bayerum ab a. 7—44 p. Chr. regnavit) omnes provinciae Armeniae (ad quam Edessa juxta eundem auctorem tunc pertinebat) Romanis tributariae fiebant et Augustus, ut in Palaestinam, ita et in Armeniam procuratores misit, ut census agerent, qui etiam statuum ejus apportarunt et in omnibus templis constituerunt.“ Idem Abgarus, teste eodem auctore (2, 30) legatos misit ad Marinum, praefectum Syriae, qui eos benigne suscepit, et Abgaro per eos respondit: „Nullam causam timoris adesse, dummodo totum tributum ipsi impositum solveret.“ Idem Moyses Choronensis de Ervanto, tertio rege Armeniae post Abgarum Uchama, (libr. 2, cap. 38) haec narrat; „Cum Vespasiano et Tito in pace degebat, ob Mesopotamiam restitutam, et Ervantis multa ab Armenis pro Romanis tributa exegit. Exinde auctoritas Armenorum in illa terra cessavit. Romani procuratores, Edessa magnifice restaurata, ibi thesauros tributorum Armeniae, Mesopotamiae et Assyriae deposuerunt, omnia archiva in ea collegerunt et duas scholas instituerunt, unam Syriacae, alteram Graecae linguae, et archiva tributorum et templorum, quae in urbe Sinope fuerant, eo deportarunt.“ Edessenos tempore Vespasiani Romanis tributarios et subditos fuisse, ex his verbis clarissime perspicitur. Hanc conditionem Edessenae civitatis usque ad Trajanum mutatam esse, Moyses Choronensis nullibi indicat. Quod enim de bello Armenorum cum Domitiano gesto (2, 54) narrat, sine dubio ad annum 112 p. Chr. pertinet, quo Persae et Armeni usque ad An-

tiochiam progressi erant, ut ex Dione, et in primis ex Malala cognoscitur.

3. Inter auctores *Graecos et Latinos*, qui de regno Edesseno res ad tempus martyrii s. Sarbelii spectantes memoriae tradiderunt, primo loco ponendus est Dio Cassius, qui (lib. 58 pag. 1134 ed. Reimari) de Abgaro rege Edessae, qui tempore Trajani vixit, haec narrat: „Antiochiaë cum esset Trajanus, Augarus Osroenus ei non ipse quidem occurrit, munera tamen et legatos cum mandatis ab amicitia non alienis misit. Is enim pariter et Trajanum et Parthos metuens utrique parti studebat ac propterea cum Trajano congredi noluit“. Idem auctor (lib. 68, pag. 1136) mox addit: „Trajanus recuperata Armenia Edessam venit, ibique primum vidit Augarum. Nam antea quidem ille tum legatos, quum munera saepius ad imperatorem miserat, sed ipse, alia aliaque causans, non accesserat. Nunc vero partim persuasus ab Arbandio filio, qui propter egregiam, qua praestabat, formam Trajani familiaritatem adeptus erat, partim ejus jamjam praesentis metu percussus, adventanti profectus est obviam et postquam se purgaverat, veniam consecutus est. Augarus quidem inde Trajani amicitiam meruit eique tunc epulum praebeuit, in quo filium barbaro quodam more saltantem produxit“.

His Dionis verbis et Abgari regia dignitas et Trajani supremum dominium clare indicatum est. Abgarus, etsi nullo loco rex appelletur, continuo tamen regia potestate et auctoritate fungens describitur. Trajani autem supremum in regno Edesseno dominium maxime ex his Dionis verbis concluditur: „postquam Augarus se purgaverat, veniam consecutus est“. Cur enim Abgarus necessarium duxit, se purgare, quod imperatorem nondum adierat, et cur venia hujus negligentiae ei data dicitur, si rex erat ab imperatoris Romani arbitrio omnino non pendens? Quum Trajanus teste Dione, Edessam venit „recuperata Armenia“, quod anno 107 p. Chr. factum est, ut Tillemontius et nuperrime Nirschel¹⁾ probarunt, tempore martyrii s. Sarbelii Trajanum hoc dominium jam habuisse, ex citatis Dionis verbis consequitur.

Alius Graecorum scriptor *Suidas* quatuor adnotationes

¹⁾ „Das Todesjahr des hl. Ignatius von Antiochia von Dr. Jos. Nirschel. Passau bei Deiters. 1869. Ejus sententiam neque Kraus in tractatu de martyrio s. Ignatii Antiocheni (Tübinger Quartalschrift 1873 I.), neque Momsen in „Hermes“ tom III 1869 evertisse mihi videntur.

habet, a laudato Bayer collectas, quae ad hoc tempus et ad regnum Edessenum pertinent. Primo loco haec notat: „Edessa, urbs Syriae, in quam pervenienti Trajano ante urbem obviam processit Abgarus, et munus obtulit equos ducentos quinquaginta et catafractas loricas pro equitibus et equis ducentas quinquaginta, telorum vero ad sex millia. Trajanus tantummodo tres thoraces ex illis accepit, cetera omnia ipsum servare jussit“. Secundo loco idem auctor haec habet: „Abgarus (*Ἀβγαρος*) rex, qui sub Trajano rege vixit, et dona ibi advenienti obtulit“. Idem de Anthemusia loquens affirmat, Trajanum in illam regionem irruptionem fecisse auctore et duce Abgaro. Abgarus in his tribus locis a Suida memoratus absque dubio is est, quem Dio in primo bello Parthico Trajanum Edessae excepisse scribit. Nam tempore solum primi belli Parthici Abgaro cum Trajano amicitia fuit, quia in secunda Trajani contra Parthos expeditione Batana, urbs regni Edesseni, a Trajano capta, et in tertia expeditione ipsa Edessa a Lucio duce ejus expugnata, direpta et incensa est, ut Dio Cassius (lib. 68 pag. 1138, 1144) scribit. Eo tempore, quo Abgarus Trajanum Edessae excepit, etiam consilium ei dedisse videtur, ut in Anthemusiam, quae est regio Mesopotamiae vicina ad fluvium Chabor, irruptionem faceret. His Suidae verbis Abgarus, Trajano coaevus, tum expresse rex appellatur, tum ex regalibus muneribus rex facile cognoscitur, sed et tanta munera offerens manifestat, a Trajani gratia se pendere. Denique Suidas quarto loco haec refert: „Manus autem recessit, fidem dextera imperatoria firmatam fallens et jusjurandum“. Haec verba, nisi ad Manum Arabiae phylarcham, ut multi opinantur, referenda sunt, ad tempus secundi belli Parthici, a Trajano gesti, pertinent, in quo regem Edessae a Romanis defecisse modo diximus.

Eutropius in libro VIII. 2. de Trajano haec narrat: „Regem Iberorum, Sauromatorum, Arabum et Os drenorem in fidem recepit“.

Historia Miscella a Muratorio edita pag. 60 eadem fere refert: „Hiberorum regem et Sauromatorum et Bosporanorum, Arabum et Hosdraenorum et Colchorum in fidem accepit“. Ergo et hi auctores, ut praecedentes, de rege Edessenorum tempore Trajani loquuntur. Quod autem Trajanus in fidem eum recepit, nostram opinionem non tollit, regem Edessae prius sub Trajani dominio fuisse; potuit enim ab eo deficere, quod in secundo bello Parthico factum esse diximus.

Sextius Rufus in Brev. XIV. haec refert: „Osdroenorum loca et Arabum Trajanus occupavit“. Haec verba ad secundum vel tertium bellum Trajani cum Parthis referenda videntur.

Procopius Caesariensis de bello Persico II. 12. haec habet: „Qui ex filiis Abgari (primi regis Edessae Christiani) accessit in regnum, is mortalium omnium sceleratissimus, cum flagitiorum multorum, quae in subditos admiserat, poenam a Romanis metueret, se Persis dedit. Longo deinde intervallo Edesseni barbaris, qui apud ipsos praesidium agitabant, sublati, urbem Romanis tradidere“.

Quando haec facta sunt, tacente ipso auctore, difficile est explicatu. Id tamen haec verba clare testantur, impium Abgari successorem Romanis fuisse subditum, quum aliter eorum poenam non metueret, et post hunc urbem Edessam iterum Romanis traditam esse.

Porro *Aelius Spartanus* de Hadriano refert: „Hadrianus Armenis regem habere permisit, cum sub Trajano legatum habuisset, a Mesopotamiis non exegit tributum, quod Trajanus imposuit“.

Ex his verbis consequitur, Trajanum incolis Mesopotamiae alium regem non dedisse, secus enim Spartanus de hoc quoque mentionem fecisset, et non de solo tributo a Trajano eis imposito. Tributum hoc Trajanus Edessenis ad vindicandam ultimam rebellionem imposuisse videtur.

Claudius Ptolomaeus in sua geographia res a Trajano ita ordinatas refert: „Juxta Armeniam Anthemusiae est provincia, sub ea Chalcitis; sub hac Gausanitis; et versus Tigrim fluvium Acabene; sub Gausanitide est Tingene, et in magno Euphratis tractu Ancobaritis regio“.

Bayer existimat, in hac enumeratione Edessam deesse, quia provinciae Aethemusiae attribuitur, ut et in manuscripto uno Anglicano, quo usus est Hudsonius, invenitur. Quae si ita sint, Ptolomaeus hoc loco ordinem describeret, in quem Trajanus post tertium cum Parthis bellum provincias redegit, quo Edessa a Lucio Quieto capta et incensa est. Possit autem Ptolomaeus solas provincias imperii Romanorum hoc loco recensere et Edessam, quia nondum provincia Romana erat, hac ex causa omittere.

4. Denique numi Edesseni a Bayer in opere laudato descripti ad conditionem regni Edesseni illius aevi illustrandam multum conferunt.

Numus primus, a Bayer pag. 130 in medium prolatus, in

adversa parte habet faciem Abgari cum titulo **ΑΒΓΑΡΟ ΒΑ** (*Ἀβγαρος βασιλεύς*), in parte aversa est vultus regis barbari, inscriptus: **ΑΛΑΝΝΟΣ**. Bayer hunc numum refert ad tempus, quo Alani ex sua patria profecti in alias terras irruerunt. Id factum est anno circiter quarto Vespasiani, i. e. a. 73 p. Chr., ut Flavius Iosephus in bello Jud. libro VII, cap. 7. narrat, et mox postea sub rege Armeniae Artaxerxe, qui regis Alanorum filiam uxorem duxit, ut Moyses Choronensis (2, 50) refert. Regem quoque Edessae tunc amicitiam cum Alanis iniisse, quae hoc numo, regem Edessae et Alanorum simul exhibente, indicatur et celebratur, valde probabilis est conjectura Bayeri. Quam si sequimur, hic numus nobis demonstrat, tempore Vespasiani vel mox post eum Edessae regem fuisse, qui communi regum Edessenorum nomine Abgarus vocabatur.

Alter numus a Bayer (pag. 149) ita describitur: „In parte adversa est vultus, ea omnium lineamentorum figura, quae in omnibus Edessenis regibus spectatur, in adversa sedet Edessae urbis genius, qui sistrum tenet. Ad *προτομήν* (aream) regis nomen aut descriptum fuit nullum, aut oblitteratum est. In altera area extant literae **ΥΚΓ**, qui est annus 423 Graecorum, seu annus 111 p. Chr. Hunc numum Bayer ad Abgarum regem Edessae refert, „quia vultus regis plane Edessenus est et tota monetae natura Edessena a Parthis formis abhorret“. Si autem numus iste Edessae anno 111 impressus est, sequitur, hoc anno Edessam adhuc proprium regem habuisse, necdum provinciam imperii Romani fuisse, secus enim in eo, ut in posterioribus numis vox „Colonia“ ei inscripta inveniretur

Tertium numum Bayer p. 155 describit numum aeneum, in cuius parte adversa est Hadriani Augusti vultus cum hoc titulo: **ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΑΥΤΟ ΚΑΙΣΑΡ** (Hadrianus autocrator Caesar). In aversa legitur: **ΑΒΓΑ..** (Abgarus).

Ex hoc numo recte concluditur, sub Hadriano regnum Edessenum ita cum Romano imperio unitum fuisse, ut proprios reges haberet. Hac enim sola ratione explicari potest, cur Caesaris Romani et regis Abgari imagines in eo conspiciantur. Si quis Romanorum imperatorum supremum Edessae dominium demum sub Hadriano coepisse affirmaverit, historiae totus repugnat, quae testatur, Hadrianum non solum in Oriente imperium Romanorum non auxisse, sed, ut Aelius Spartanus et Eutropius narrant, omnia trans Euphratem pacis studio reliquisse.

Bayer alios numos describit, in quibus ex parte adversa Romanorum Imperatorum, in aversa Abgarorum imagines repraesentantur. Unus horum numorum exhibet Lucium Verum, alius M. Anrelium, et in aversa parte amborum est Abgari vultus cum inscriptione **ΑΒΓΑΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ** (Abgarus rex). Porro laudatus Bayer septem numos in medium profert, qui ex una parte imaginem Caesaris Severi habent, ex altera Abgari cum inscriptione **ΑΒΓΑΡΟΣ** (Abgarus) vel **ΑΒΓΑΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ** (Abgarus rex). Memoratu dignum est, in quatuor prioribus numis regem Abgarum tiaram portare solis, lunae et stellarum imaginibus ornatam, in tribus posterioribus alium regem Abgarum repraesentari, cujus in tiara gemmae in crucis figuram compositae observantur. Sub Severo enim (ab a. 193—211) duo reges Abgari fuerunt, Manus, Abgari filius (188—200) et Abgarus Mani filius (ab 200—217) ille gentilis, hic Christianus, ut Eusebius in Chronicon ad Olympiadem 149, 1, (i. e. a. 117) ex Africano annotavit.

Numi sequentes, quos Bayer describit, Edessam coloniam Romanam ostendunt. In parte enim adversa est imago Caesaris, in aversa imago feminae cum capite turrito et velato et inscriptione: Edessa Colonia Metropolitana, vel Colonia Aurelia, vel Martia, vel Antonia, quia Marcus Aurelius Antonius Caracalla anno 117 post Chr. regem Edessae Abgarum fraude cepit et in carcerem misit, Edessam vero provinciam Romanam fecit, ut Chronicon Edessenum et Chronicon Dionysii cum aliis memoriae tradiderunt.

Ex his numis clare perspicitur:

1. saltem ex tempore Hadriani usque ad Caracallam reges quidem Edessae extitisse, summam autem imperii penes Romanorum imperatores fuisse. Hanc regni Edesseni conditionem, quae et in actis s. Sarbelli et Barsimaei descripta invenitur, non sub Hadriano exordium sumpsisse, sed jam sub Trajano ejusque antecessoribus adfuisse, in praecedentibus probatum est.

2. Reges Edessae a religione Christiana, quam Abgarus Uchama suscepit, defecisse, ultimum autem regem denuo Christum professum esse. Acta quoque Sarbelli regem Abgarum gentilium sacrifici ointerfuisse narrant, sed et testantur, sub praedecessore hujus Abgari Christianorum ecclesiam cum sedē episcopali erectam esse, unde explicatur, cur ultimus rex Abgarus ausus sit, crucem, insigne Christianorum, tiarae suae imponere.

3. Omnes reges Edessae nomen commune „Abgarus“ habuisse,

quam ob causam etiam in actis Sarbelii rex Edessae Abgarus vocatur, etsi juxta Chronicon Dionysii „Manus Ajazethae filius“ tunc regnaret.

4. Denique cognomen Imperatorum Romanorum „Autocrator Caesar“ vel „Caesar“, quod in numis a Bayer explicatis reperitur, ostendit, hunc Imperatorum titulum Edessae prae ceteris in usu fuisse. Et revera in actis Sarbelii et in actis Barsimaei Trajanus cognominatur „Autocrator Caesar“, quod verti: „imperator Caesar.“

Quum expositis his testimoniis ea quae in actis Sarbelii de regno Edesseno illius aevi leguntur, firmiter defensa videantur, restat, ut difficultates solvamus, quae hanc nostram expositionem subvertere possent.

Primum obijciunt, in actis Sarbelii praesidem Romanum Edessae memorari eo tempore, quo Abgarus ibi regnabat, quod historiae repugnat, quae nullum exemplum in medium profert, ad reges subditos praesides missos esse, qui in urbe eorum capitali jus dicerent

Huic objectioni primum opponenda est auctoritas tot tantorumque monumentorum, quae cum actis s. Sarbelii praesidem Romanum Edessae illo tempore fuisse memorant. Acta enim s. Barsimaei, tum Syriaca, tum Armenica, Jacobus Sarugensis, Menaea ad diem 29. Januarii et 15. Octobris, Martyrologium Romanum ad diem 29. Januarii, Galesinius in suo martyrologio et in suis actis s. Sarbelium vel a Lysia praeside, vel a praeside, vel a iudice damnatum esse referunt. Tot et tam diversa historica monumenta in hac re communiter errasse, nullo modo cogitari potest. Quaeritur tantum, qua ratione haec eorum relatio intelligenda sit.

Notum est, nomine praesidis in Oriente non solum praesides et proconsules provinciarum ordinarios, sed et legatos et procuratores, quos imperatores ad singularia negotia peragenda mittebant, insignitos esse. Sic e. g. Cyrinus, qui ad censum in Palaestina agendum ab Augusto missus est, Luc 2, 2 praeses vocatur. Ejusmodi legatum vel procuratorem, non autem praesidem ordinarium Lysiam fuisse, equidem censeo. Non enim deerant rationes, quae Trajanum movere poterant, ut legatum vel procuratorum Edessam mitteret. Trajanus ab anno 101—105 in bello Dacico occupatus, recte timuit, ne Parthi, Romanorum hostes potentissimi, hanc occasionem arriperent, et fines Romani imperii transgrederentur. Porro Dio verbis supra citatis nos edocet, Abgarum regem pariter Trajanum et Parthos metuentem utrique parti studuisse, quare misso

legato imperator regi, cui diffidebat, quasi invigilasse videtur. Id eo magis necessarium videri poterat, quod Palma, dux Trajani, eo ciriter tempore bellum cum rege Arabiae Petraeae gerebat, quod demum anno 105 p. Chr. feliciter ad finem perduxit. Hae rationes sat graves Trajanum, cujus providentia recte laudatur, movere poterant, ut legatum Edessam mitteret, qui partes imperii Romani tueretur et, consentiente forsitan ipso Abgaro, ibi jus diceret. Huic opinioni convenit, quod acta s. Sarbelii et Barsimaei saepius, ut supra ostendimus, contestantur, iudicem Lysaniam a „regibus“ potestatem accepisse, eumque jus dixisse non solum juxta decretum Trajani, sed et juxta „leges priores regum priorum“. Denique non omnino hic praetermittenda sunt verba Moysis Cboronensis, supra allegata, asserentis, tempore Vespasiani et Titi Romanos procuratores Edessam magnifice restaurasse, ibique duas scholas instituisse.

Altera objectio ex verbis Gregorii Abul-Pharagii, medici Malatiensis, sumi possit, qui in historia Dynastiarum (p. 121) dicit: „Anno quarto imperatoris Hadriani sublatum est regnum Edessae, praefectique sunt ejus rebus iudices ex parte Romanorum“. Sed haec Abulpharagii verba ex parte absque dubio falsa sunt, quum a Syris et Romanis scriptoribus et ipsis numis Edessenis clare comprobatum sit, regnum Edessenum anno 117 p. Chr. ab imperatore Caracalla sublatum esse. Eo autem, quod dicit, anno quarto Hadriani iudices a Romanis Edessae praepositos esse, mihi indicare videtur, Hadrianum, quum res in Oriente componeret, exemplum Trajani secutum, Edeseae iudicem constituisse, qui illam civitatem ita administraret, ut regibus Edessenis nomen et honor regius relinqueretur. Difficultati denique, quae ex eo oritur, quod persecutio Christianorum anno 15. regni Trajani et anno 3. regni Abgari coepisse dicitur, ad finem hujus opusculi respondebimus: ubi de tempore martyrii s. Sarbelii disputabimus.

3. Quae denique de urbe Edessa in actis s. Sarbelii dicta sunt, aliis historicis monumentis approbari, ex sequentibus perspicuum fiet.

Edessa in his actis vocatur urbs Parthorum, ut et Jacobus Saragensis in sermone de s. Abibo filiam Parthorum eam appellat. In actis Barsimaei Armeniacis statim post initium legitur, s. Barsimaeum Edessae incolas nationis suae Parthos sacrificare vidisse. Isaacus magnus († 460) in sermon

de Bethchur (ed. Bikellii pag. 216) Edessenos Parthis annumerat his verbis: „Parthi cum audissent famam hujus medicinae (i. e. adventus Christi), non erspectaverunt, donec ea ad ipsos veniret, sed ipsi in Judaeam profecti adoraverunt eam. „In margine bene haec ita explicantur: „Abgar rex misit per Anan tabularium ad Dominum nostrum Jesum Christum“. Anan tabularius etiam a Labubnia et a Moyse Chor. ab Abgaro ad Christum missus dicitur. Procopius Caesaraeensis (de bello Persico I 17) haec tradit: „Edessa cum vicinitate Osrhoenes nomen habet ab Osrhoe, qui quondam ibi regnavit, nimirum quando illa civitas foedere Persis juncta erat“. Ipsum nomen Osrhoes, qui juxta Chronicon Edessenum et Dionysii anno 180 ante Christum regnavit, Parthicum est. Edessa ergo propterea urbis vel filiae Parthorum nomen accepisse videtur, quod urbs capitalis erat regni a principe ex natione Parthorum conditi et plerumque cum Parthis foedere juncti, et quod magna pars incolarum ejus Parthi erant.

Porro Edessa appellatur urbs, quam dii regunt (p. 16), sine dubio dii, quos Abgarus eo transtulit, ut supra diximus.

In media urbe tabularium seu archivum memoratur (p. 4), in quo acta publica reponebantur (p. 17), juxta quod altare in solemnibus sacrificiis et tribunal (p. 4, 7, 9) erat. Altare magnum tempore Adaei in media urbe, ubi idolis Nabo et Bel sacrificabatur, Labubnia (p. 39) memorat, et in doctrina Adaei (p. 14) legitur, nobiles urbis Edessae „destruxisse aras, excepto altari magno in media urbe“, quod sine dubio destruere non ausi sunt, ne tumultus gentilium excitaretur. Morem fuisse in illis regionibus, altare ad sollemnia sacrificia in media urbe collocare, ex actis martyrum Samosatensium discimus, quae narrant, Maximinianum Caesarem incolas hujus urbis in media urbe ad sacrificia offerenda convenire jussisse (Act. Occ. p. 124). Archivi regii Edessae, praeter acta Barsimaei et Labubnia, Eusebius et Chronicon Edessenum saepe mentionem faciunt et Moyses Cheronensis nos docet (lib. 2, c. 27), Abgarum Edessam archivum regium detulisse.

Carcer in parte superiore urbis situs dicitur, quia ad eum Sarbelius ascendit (p. 9), et domus judicis in eadem urbis parte sita erat, quia judex ad tribunal descendit (p. 9), quod prope aram in media urbe constructum erat. Idem situs horum aedificiorum in actis Barsimaei designatur, in quibus refertur, Barsimaeum ad carcerem ascendisse et judicem ad tribunal descendisse.

Ecclesia Christianorum et domus episcopalis in parte inferiore urbis erat, quia Barsimaeus (p. 5.) et postea Sarbelius (p. 7) ab ecclesia ad altare et tribunal, in media urbe, ut diximus, erectum, ascenderunt. Eo loco ecclesiam Christianorum sitam fuisse, acta Barsimaei indicant, quae referunt, Barsimaeum a praetorio ad ecclesiam descendisse. Acta quoque publica inundationis Edessae, quae huic opusculo subjuncta sunt, ecclesiam Christianorum prope fluvium Daisan, ergo in parte inferiori urbis, sitam fuisse, his verbis testantur: „Destruxerunt aquae omnia aedificia pulcherrima, quae prope fluvium, et irruerunt etiam in templum ecclesiae Christianorum“. Urbem autem Edessam ad radicem montis et ex parte in monte constructam esse, ut ex praedictis locis actorum s. Sarbelii consequitur, res notissima est, quam modo memorata acta inundationis Edessanae et Procopius Caesarensis (in libr. II, c. 7. de Aedificiis) clare testantur.

Locus extremi supplicii, ad quem s. Sarbelius educebatur, extra urbem fuisse, in actis s. Abibi accuratius describitur, ubi collis Bethallah-Cucla nuncupatur, et extra portam urbis ad septentrionalem partem situs refertur.

Principes denique et nobiles urbis Edessae, qui in actis s. Sarbelii (p. 7) Labu, Chaphsi, Barcalbo et Avido vocantur, etiam in actis s. Barsimaei eisdem nominibus, alio tantum ordine, recensentur, nimirum: Avido, Nabu, Barcalba et Caphsi. Varia lectio nominum Labu et Nabu ex similitudine literarum Syriacarum Nun et Lomad facile explicatur. In factis Armeniacis s. Barsimaei hi nobiles vocantur Oda (vel Audas vel Abethas) et Archaveos et Joseas. Oda sine dubio ex Avido ortum est, Archabeas forsitan est Haphsi, praeposito „Ar“, Joseas autem alius vir nobilis esse videtur. In doctrina Adaei (Ed. Curetoni) nomina Avido et Barcalbo leguntur p. 14 et 18 et vocantur „principes et praefecti urbis, regia fascia ornati, et Barcalbo filius Zaiti designatur. In epistola Abgari primo cum aliis nobilibus memoratur Barchalaba (p. 25), qui infra (p. 46) „filius Zade“ vocatur, postea (p. 26) idem recensetur cum Avido, Labou, Caphes et aliis, qui principes et satrapae regis appellantur, et (p. 39) Avidas et Barchalaba denuo nominantur „principes et magistratus urbis, regiam fasciam portantes. Avido etiam nomen viri est, quocum Bardesanes disputavit, ut ex libro Bardesanis de legibus, a Curetano edito, apparet.

His fuisse lateque dictis perspicue comprobatum videtur, tum

ea quae de s. Sarbelio in actis ejus narrantur, tum reliqua, quae in eis continentur, cum omnibus antiquitatis monumentis literariis saepe in minutissimis rebus consonare, et ab his approbari et confirmari. Si alia argumenta ad comprobendam fidem actorum s. Sarbelii non darentur, quam haec cum tot et tam diversis historicis monumentis concordantia, ea sola ad sinceritatem eorum comprobendam sufficeret. Quum autem ad hoc ultimum argumentum priora accedant, videlicet, haec acta ex actis judicialibus excerpta et mox post mortem s. martyris a Christiano et fide digno scriptore confecta esse, ut in praecedentibus probatum est, nullo modo de fide et auctoritate pretiosissimi hujus Christianae antiquitatis monumenti dubitari posse existimo. Verum ne quid praetermisisse videamur, quod contra veritatem horum actorum in medium proferri possit, eas objectiones, de quibus nondum sermo erat, in sequentibus refellemus.

Objectiones contra auctoritatem actorum s. Sarbelii.

Prima objectio ex similitudine inter acta s. Abibi, qui sub Licinio passus est, et inter acta Sarbelii moveri potest, quae tanta esse videtur, ut unus idemque eorum scriptor, qui, ut patet, saeculo demum quarto p. Chr. vixit, conjiciendus sit.

Similitudo inter acta Sarbelii et Abibi, quam magnam esse concedimus, maxime cernitur in eisdem phrasibus et verbis, quae acta s. Sarbelii et s. Abibi communia habent. Sed eadem phrasés eademque verba etiam in actis s. Barsimaei, in actis inundationis Edessenae et in actis martyrum tum Orientalium tum Occidentalium, quae Ev. Assemanus edidit, saepenumero reperiuntur. Unam solam vocem alibi non inveni, quae in actis Sarbelii (p. 49 Ed. Cur.) et in actis Abibi (p. 78 et 85) legitur, nimirum vocem „tetjo“ pro vulgari „trén“, quae significat „duo“.

Haec in verbis similitudo primo eo explicatur, quod scriptores actorum martyrum posterioris aevi antiqua acta bene noverant et quoad licebat, imitati sunt. In actis s. Abibi scriptor id in fine his verbis testatur: „Scripsi exemplar actorum Abibi, sicut scripseram prius acta Guriae et Samonae et scripsi annum et mensem et diem martyrii . . . sicut erant in actis martyrum priorum, qui sub Domitiano et aliis regibus passi sunt“. Dein

animadvertendum est, acta s. Sarbelii et Abibi in eadem urbe vel saltem eadem regione scripta esse, ubi eadem phrasae per longius temporis spatium in usu fuisse mirum non est.

Alia difficultas ex eo oritur, quod plures loci sacrae scripturae a Sarbelio citantur, qui subito ad Christianismum conversus statimque ad tribunal ductus notitiam s. scripturarum habere non potuit. Sed hi s. scripturae loci non in prima quaestione Sarbelii dicti afferuntur, sed in secunda, postquam „per multos dies“ in carcere fuerat. Per hoc tempus ex s. scriptura ea facile discere potuit, quae ex carcere eductus ante iudicem allegavit. Duobus tantum vicibus in quaestione, antequam in carcerem mitteretur, ad s. scripturae verba alludit, quum p. 4 dicit: „Ut non declinem a lege, quae dicit: ne adores omne simulacrum et omnem imaginem“; et mox: „Quia idola os habent, et non loquuntur, factus es eis advocatus, quibus similes fiunt adoratores eorum et omnes, qui confidunt in eis“. Attamen haec verba s. scripturae, quae ne ad verbum quidem allegantur, s. Sarbelio ex doctrina, quam a Barsimaeo ante baptismum accepit, facile nota esse poterant.

Caeterum in actis non expresse dictum est, Sarbelium ea nocte, qua ad ecclesiam descendit, baptizatum esse. Ex verbis: „et quia timebant persecutores, surrexerunt et dederunt ei signaculum vitae“ certe quidem intelligitur, Sarbelium mox post conversionem baptizatum esse, attamen id ipso die conversionis factum esse, aperte non est expressum.

Si denique obijciunt, impossibile esse, s. Sarbelium tot et tanta tormenta sustinuisse et in vivis mansisse, invisibilis virtus Christi, ad quam s. martyr ipse provocat (p. 10), rem satis explicat. Eadem mirabilis virtus ab Eusebio describitur in s. Blandina his verbis: „Tanto animi robore firmata est Blandina, ut tortores, qui invicem sibi succedentes a prima luce usque ad vesperam omni tormentorum genere eam excruciaverant, resoluta nervorum compage deficerent; seque victos confessi, cum nullum tormenti genus, quod ipsi inferri posset, reliquum haberent, mirarentur, adhuc illam spiritum ducere, toto corpore lacerato atque perfosso; testarenturque unicum tormenti genus ad illam enecandam suffecisse, nedum tot ac tanta tormenta“. (Hist. eccles. 5, 2).

Ad alia, quae in actis difficultatem movere possunt, in adnotatis responsum invenies.

De tempore autem, quo s. Sarbelius passus est, et de locis

s. scripturae, ut et de notitiis, tum ad historiam, tum ad doctrinam spectantibus, quae in his actis martyrii reperiuntur, post acta s. Barsimaei in fine hujus opusculi separatim tractabimus.

Adnotationes in acta Syriaca s. Sarbelii.

1. Acta in textu Syriaco vocabulo exotico „*ἑκνομύματα*“ designantur, quod proprie acta a notariis excepta significat.

Vocem „Sarbelius“ continuo in versione adhibui, quia in lingua Latina usu jam sacrata est. Sarbelinum Syri vocant „Scharbel“, quod significat, ut mihi videtur, „verus est Bel“.

Quod in hac inscriptione verti: „ad confessionem Christianismi a Messia instituti“, in Syro ad verbum ita sonat: „Ad confessionem Christianismi, qui in Messia“, i. e. qui a Messia institutus est. Possit et verti: „quae in Messiam“, i. e. ad confessionem Christianismi, quae Messiam Deum profitetur. Auctor actorum vocabulum lectoribus nondum bene notum „Christianismus“ adjecto nomine Christi in sua lingua, nimirum „Messias“ explicare necessarium duxit, ex quo antiquitas hujus inscriptionis intelligitur. Caeterum vox „Christianismus“, etsi raro, tamen invenitur in epistolis s. Ignatii martyris, nempe in ep. ad Rom. cap. 3, et ad Philad. cap. 6.

2. Cf. tractatum de tempore martyrii s. Sarbelii et s. Barsimaei in fine hujus opusculi.

3. Similiter legitur initio actorum s. Abibi: „Ut sacrificia et libationes fierent“, et in actis Stratonicae (Act. Occ. p. 68): „Mandavit omnibus iudicibus, qui erant in ditione sua, ut angerentur sacrificia et libationes“. Eusebius de martyribus Palaestinae (cap. 9) de mandato Maximini dicit: „Jussum erat, ut omnes sacrificia et libationes offerrent (*θύειν καὶ σπένδειν*)“ Plinius in epistola ad Trajanum similis rationis sacrificandi mentionem facit, dicens: „Qui imagini tuae thure et vino supplicarent, dimittendos putavi“.

4) Cur Edessa urbs Parthorum vocatur, p. 72 explicatum est

5. Ex textu non clare apparet, utrum dies, quo Trajani edictum advenit, annuarius dies festivus fuerit, an propter edictum propria festivitas instituta sit, non eodem quidem die, sed paulo postea. Verba enim Syriaca verti possunt vel „fuit festivitas“, vel „facta est festivitas“.

6. Cf. tempus martyrii s. Sarbelii.
7. De altari magno in media urbe cf. supra pag. 73.
8. In Syro „domus temporis i. e. locus, ubi annales publici conservabantur cf. pag. 73.
9. Cf. pag. 60 de idolis Edessae dicta.
10. In Syro ad verbum: „Incendebant odores et libamina“, quod per zeugma dictum est.
11. Idem legitur in actis martyrum Sampsatensium (Act. Occ. p. 124): „Urbs universa tubarum atque tympanorum concentu personabat, nidorque crematarum hostiarum et incensi thauris vapor aerem circumquaque impleverat“. Vox, quam Assemanus „tubae“ vertit, psalterium significat.
12. Vocem Syriacam „Chudo“, quae in aliis codicibus „Chevore“ sonat, Armenus „tiaram“ vertit. Tiara, ait s. Hieronymus in Daniele c. III. v. 31, genus pileoli est, quo Persarum Chaldaeorumque gens utitur. Constat, ejusmodi tiara reges Armenorum et Persarum usos esse et viris nobilibus et amicis usum ejus concessisse. Cf. Bayer hist. Osrh. p. 134. Labubnia p. 39).
13. Similiter Sapor rex Persarum in actis Occ. p. 227 „semen dei“ se appellat. Reges Edessae hanc regum Persarum arrogantiam imitati videntur. Sic et titulum „rex regum“ non solum reges Persarum, sed et Odinath rex Palmyrae assumpsit; nam statua, anno 217 p. Ch. in ejus honorem erecta, hanc habet inscriptionem: „Septimii Odinath, regis regum, quem luget tota patria“. (Voguë, inscriptio Palmirensis 28).
14. „Filius naturae“ in Syriaco etiam significare potest „consors naturae“ vel „ejusdem naturae“. Verba: „Splendor adorandus divinitatis ejus et lux gloriosa magnitudinis ejus“ valde similia sunt verbis epistolae ad Hebraeos 1, 3: „Qui cum sit splendor gloriae et figurae substantiae ejus“.
15. Non mirum, s. Barsimaeum Christum vocare „spiritum vivum, qui ex Deo est“, quum et in psalmis et in proverbiorum libro verbum Dei et sapientia cum spiritu Dei componatur, e. g. ps. 33, 6: „Verbo Domini coeli firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum“.
16. De Paluth et Adaeo et Abgaro primo rege Christiano Edessae, cf. pag. 62. In scribendis his nominibus Syros sequutus sum. Paluth ab Armenis vocatur Pilothe vel Pelot, Adaeus nonnunquam Thaddaeus, Abgarus Augarus. Quodsi cognomen „Apo-

stoli“, quod s. Adaeo tribuitur, dubitationem avert, legatur Rom. 16, 7; 2 Cor. 8, 23.

17. „Reverentia tua“ in Syro ad verbum sonat „senectus tua“.

18. „Adoravit“ est in textu Syriaco, quo adoratio, de qua in praecedentibus sermo erat, significatur, quare verti „modo adoravit“

19. Sensus est: Sicut tu unum ex diis dominum omnium Deorum vocare soles, ita et Abgarus in unum et supremum Deum credidit. Non enim Abgarus et nos Christiani hominem, sed Deum unum et supremum adoramus. Notum est, Belum „patrem deorum“ vocatum esse. Cf. Lex. Assyriacum Norisii pag. 930.

20. „Nocte“ in his actis saepe „primo mane“ significat.

21. Id est, sacramentum baptismi.

22. Id est, more Christianorum post baptismum vestitum nempe vestibus albis.

23. Cf. dicta de familiis nobilium Edessae pag. 74.

24. Lysanias in cod. B. Lusinas, in actis Barsimaei Lysinus, in actis Armenis, Graecis et Latinis Lysias vocatur. Hunc esse Lucium Quietum, qui juxta Dionem Xiphilinum inclytus Trajani dux in bello Dacico et Parthico fuit et ab Hadriano e medio sublatus est, Tillemontius et Bayer opinati sunt. Huic opinioni obstat, quod Lysias praeclarus bellidux a Trajano vix praeses Edessenus factus esset; et quod Lysias praefectus post redditam Christianis pacem loco suo amotus est, ut in fine actorum Barsimaei legitur.

25. Hic locus quasi verbotenus repetitur in actis s. Barsimaei, cf. supra p. 46.

26. Haec verba leguntur etiam in actis Mart. Occid. p. 134, cf. supra pag. 47.

27. Cur de regibus in plurali in actis saepius sermo sit, pag. 62 explicatum est.

28. Die post baptismum s. Sarbelium ad tribunal adductum esse, clare his verbis exprimitur. Utrum autem eodem die baptizatus sit, quo ad ecclesiam descendit, in dubio relictum est.

29. Nescio i. e. non animadverto ad ea, quae dicis.

30. Primus cruciatus fuit, quod taureis caesus est. Vocabulum Latinum „taurea“ in Syriaco retentum est. Sunt autem taureae lora ex corio taurorum, quae saepe in flagellatione martyrum adhibebantur, cf. Act. martyr. Occ. pag. 101 et 137,

et Gallonium de „nervis“. Errat ergo Curetonus, qui putat, hanc vocem ex Latino „lora“ deducendam esse. In actis Armeniacis primo recentibus baculis percussus dicitur, quia Armenus sine dubio vocem exoticam „taureis“ non intellexit.

31. Flagellatus est „a decem“, ut ad verbum in Syriaco dicitur. Barsimaeum „a quinque“ flagellatum esse, in suis actis refertur.

32. Officiales in Syro „Uffikin“ Latina voce appellantur. Saepius etiam „filii officii“ nuncupantur, ut e. g. in actis Barsimaei. Ruinartus eos ita describit: „Officii nomine designantur publici ministri, qui proconsulibus, praesidibus et magistratibus in publicis muneribus inserviebant“.

33. Alludit ad verba psalm. 115, 5—8 (in Vulgata 113, 15 etc.): „Os habent et non loquuntur Similes illis fiant, qui faciunt ea, et omnes, qui confidunt in eis“.

34. Secundum tormentum sunt dilacerationes per pectines ferreos, primum in lateribus, et dein in facie. Vox Syriaca „Sarque“ tum pectines ferreos, tum per eos dilacerationem significat et legitur in Act. Occ. p. 53, 92, 177 etc., in Jacobo Sarug. et in Isaac Magno (Ed. Bikell) p. 86. Gallonius p. 195 de eis haec dicit: „Pectines similes erant pectinibus illis, quibus lana pecti solet. Affigebatur eis hastula quaedam convenientis longitudinis“.

35. Tertius cruciatus, verberatio in ventre corpore re-supino, describitur a Gallonio p. 167.

36. Sarbelium inter cruciatus in carcerem missum esse, memorant acta Armeniaca et Jacobus Sargensis.

37. Quaestionarii a Ruinarto p. 167 et p. 178 ita describuntur: „Quaestionarii dicti sunt carnifices, qui reos cruciabant, ut veritatem ab eis extorquerent“. Eodem exotico nomine appellantur in Act. Orient. pag. 180, 204 et in Act. Occ. 109, 120.

38. Iisdem verbis tempus, quo in carcere erat, acta Armeniaca designant. Confer de hoc et sequentibus ea, quae de tempore martyrii s. Sarbellii dicta sunt.

39. Quartum tormentum, suspensio manu dextra et flagellatio a Gallonio p. 14 descriptum est.

40. Haec verba Scripturae ex Jerem. 10, 11 saepe in actis martyrum leguntur e. g. in actis Ananiae, Charitanae etc.

41. Quintum tormentum, cauteris, in Menaeis haud recte

faces appellantur, quae juxta Gallonium p. 203 vel taedae vel funalia erant, quum cautes tormenta ferrea fuisse constet.

42. In responso, quod post primum cruciatum dedit, dixerat: „Nonne attendis ad flagellum justitiae mundi futuri?“ Hoc flagellum justitiae isto loco fumum vocat, qui ex sartagine ignis aeterni ascendet. Sartago in Syriaco „Thugano“ sonat, quod sine dubio vox Graeca *τήγανον* „sartago“ est.

43. Sextum tormentum, in quo latera suspensi martyris pectinibus scalpserunt et acetum sale mixtum super vulnera effuderunt, etiam in actis Armeniacis et a s. Jacobo memoratur.

44. Cf. pag. 60 de indicibus religionis Persarum dicta.

45. Septimus cruciatus est exustulatio per candelas; ita enim instrumentum ad hoc tormentum adhibitum vocabulo exotico in actis nostris vocatur. Candelae in Gallonio (p. 203) descriptae videntur sub alterius generis facibus, quae ex contortis funiculis cera aut pice circumdatis fiebant.

46. Octavi cruciatus clavorum fronti infixorum Jacobus Sarugensis et Menaea ad 15. Octobris mentionem faciunt. Quid sit in Syriaco textu „Falbuliro“, vel „Palbuliro“, vel „Flabuliro“, vel „Plabuliro“ (tot enim modis pronunciari potest), cum Curetono me ignorare fateor. In versione opinionem Curetoni sequutus sum.

47. Nonum tormentum, suspensio capite in terram verso, alibi expressis verbis indicatum non invenio, latet autem in verbis s. Jacobi: „Saepe eum vinctum capite inverso suspenderunt“, et in Menaeis ad 15. Octobris, quae generaliter dicunt: „Septies mutatis vicibus in orbem nervis cum bubulis eum cecidit“.

48. Decimum cruciatum Jacobus Sarugensis ita describit: „In cistam quasi homicida missus est“, in qua eum flagellatum esse, mox his verbis indicat: Quo frequentius verberibus caedebatur etc.

49. De undecimo cruciatu s. Jacobus ita scribit: „Ligna mittuntur inter ejus digitos, ab immanibus tortoribus compressos, ut unguis ejus quasi fontes sanguinis scinderentur“.

50. Duodecimus cruciatus forsitan latet in verbis s. Jacobi et Menaeorum ad 15. Octobris supra in cruciatu nono allegatis. Martyrem „altero pede in genu deflexo et ferreo invecto vinculo suspensum Gallonius in sua tabella III. depingit.

51. Decimus tertius cruciatus in sermone s. Jacobi ita sonat: „Globulos ignitos sub axillis ejus posuerunt“. Idem tor-

mentum in actis mart. Orient. pag. 220 his verbis describitur: „Proferuntur aenei globuli ignique calefiunt, et ponunt eos sub axillis ejus.“ Assemanus vocabulum Syriacum „Asphire“, quod nos globulos interpretamur, non recte vertit „laminas“, quum procul dubio Graecum *σφαίρα* est.

52. Amorem impurum Jovis in Ganymedem, et Apollinis in Daphnen perstringit.

53. Decimus quartus cruciatus a Jacobo inter plagas initio generaliter expositas indicatus videtur, ubi dicit: „Ollae igneae ei erant corona gloriae magnae“. Idem tormentum postea indicat dicens: „Stetit super ignem“, et in fine: „Pedes ejus combusti sunt“. In Syro est vocabulum exoticum „tharthaclo“, quod pro „cartaglo“ et hoc pro craticula positum Curetonus suspicatur. Forsitan tharthaclo idem significat, quod qodso i. e. olla, quia s. Jacobus hoc illi substituere videtur.

54. Haec verba citantur a Jacobo Sarugensi, cf. supra pag. 36. Similis sententia in Isaaco Magno (Ed. Bikell pag. 86) ita sonat: „Crux animas quasi captivas ad se attrahit“.

55. Decimus quintus et decimus sextus cruciatus, ut et decimus octavus, videntur verbis s. Jacobi ante sententiam judicis memorari: „Novos cruciatus in ejus afflictionem confecit etc.“

56. De his probabiliter ex 1 Cor. 15, 42 43 desumptis verbis cf. de locis s. Scripturae in fine hujus opusculi.

57. Decimus septimus cruciatus a s. Jacobo sic describitur: „In ligno eum suspenderunt, sicut magistrum (Christum)“. Acta Armeniaca hanc poenam memorant his verbis: „In stipitem eum sustulerunt et postquam aliquot horas ibi fuerat, videntes eum non mori, iterum in terram eum demiserunt“.

58. De cruciatu decimo octavo cf. Notam 55.

59. Velum etiam in Syriaco „velo“ exotico vocabulo appellatur. De hoc velo Curetonus ex actis martyrii s. Euplii similia affert: „Calvinianus (judex) intra velum interius ingrediens sententiam dictavit. Et foras egressus afferens tabellam legit: Euplium Christianum, edicta principum contemnente, deos blasphemante nec respicientem, gladio animadverti jubeo“.

60. In Syro est vox exotica „apophasis“ Graecum „ἀπόφασις“.

61. In Syro ad verbum: „clamavit“ i. e. legit alta voce.

62. Frenum in os martyris missum esse, legitur etiam in actis s. Abibi, Euthymii et aliorum. Isaac Magnus (Ed. Bickell p. 190)

hunc morem ita describit: „Latro si abducitur a facie iudicis, os ejus clauditur freno“. Leges regum, hoc loco memoratae, sunt leges regum Edessae, quum in legibus Romanis ejusmodi barbarae res non inveniuntur. Leges regum priorum Edessae tempore s. Sarbelii valuisse, acta s. Barsimaei confirmant, in quibus versus finem legitur, juxta leges priores regum priorum duos curiales civitatis actis subscripsisse. Dionis quoque verba hanc rem explicant: „Augustus foederatos majorum suorum institutis uti permisit“.

63. Sententia iudicis in actis Armeniacis brevius ita describitur: „Eum medium secare decreverunt“. „Serra lignarii“ in textu originali ad verbum sonat „serra ligni“, i. e. serra, qua utuntur ad lignum secandum.

64. In Syro haec et sequentia ad verbum ita sonant: „Turba hominum, quae stans et videns erat cruciatum ejus quovis die, et admirantes erant, quod in suis tormentis non dolebat“. Haec de toto tempore, quo Sarbelius cruciatus subierat, dicta et ideo quasi per parenthesin legenda esse, intelligitur ex verbis „quovis die“. Verba „quovis die“ etiam s. Jacobus habet dicens: Tormenta judex quovis die innovavit (v. 258). Hoc loco elucet, s. Sarbelium plures dies continuos cruciatum esse.

65. In Syro ad verbum est „filii urbis“, quod vel cives generatim significat, ut in Act. Occ. p. 136, vel magistratus, qui alibi curiales civitatis vocantur, ut in nota 67 dicemus.

66. Vinum dederunt ei juxta acta Armeniaca „amici“. S. Jacobus generaliter, ut et acta nostra, dicit: „Vinum ei dederunt“. Ex contextu in actis Syriacis concluditur, quaestionarios ei vinum dedisse, quia sequitur: „quale homicidae bibere solent“. Vinum in actis Armeniacis vocatur „vinum cum medicamento somnifico“, in actis vero nostris et s. Jacobo simpliciter „vinum“. Cujus generis fuerit, ex contextu ipso patet.

67. Curiales civitatis Syriace vocantur Scharire civitatis. Vocabulum Scharire in Syriaco significat homines fideles vel fide dignos. Hoc sensu in actis Barsimaei ad finem Trajanus „Scharire“ vocat viros fideles, in diversis locis regni constitutos, qui de Christianis ad eum relationem fecerunt, qualis et Plinius Secundus erat, qui, quum esset Bithyniae proconsul, ad Trajanum notam de Christianis epistolam scripsit. Scharire autem civitatis, i. e. viri fideles civitatis, in actis martyrum saepe vocantur homines, quorum officium erat, cum notariis actis praesidum subscribere et

ea quae in civitate agebantur, praesidibus indicare. Clarissime de eorum munere in fine actorum s. Abibi scribitur his verbis: „Notarii scripserunt omnia, quae audiebant a iudice, et Scharire civitatis scripserunt reliqua, quae dicebantur extra portam praetorii, et, ut mos est eis, omnia, quae audierant et viderant, ad iudicem retulerunt et scriptae sunt in actis eorum sententiae latae, in iudiciis eorum“. Haec verba explicantur in adnotatione, quae in fine codicis B actorum s. Sarbelii legitur et ita sonat: „Quae apud iudicem dicebantur, ii qui iudici adstabant, scripserunt, reliqua autem, quae extra tribunal accidebant, Scharire civitatis literis mandarunt et hi intrarunt et iudicem certiores fecerunt, qui secundum ea quae audierat, legitimo modo praecepta dedit, convenienter mandatis et legibus antiquis“.

In actis inundationis Edessenae (B. O. I. p. 393) ita in fine legitur: Haec acta regisque Abgari edictum scripserunt Mar Jabus et Kajumas, notarii Edesseni, eaque Bardinus et Bulidus, archivi praefecti, sumpserunt et deposuerunt tamquam „Scharire civitatis“. Assemanus verba „Scharire civitatis“, nescio qua ex ratione, vertit: „utpote fidei publicae testes“.

Rursus initio actorum Barsimaei ita legitur: Scharire civitatis ad iudicem intrarunt eique dixerunt: „Nos qua Scharire civitatis haec tuae Magnitudini indicamus, ne quasi malefactores occidamur, quod ea quae a Barsimaeo clam ad Sarbelium dicta sunt, tuae Magnitudini non manifestavimus“. In iisdem actis Scharire civitatis cum officialibus mittuntur, ut Barsimaenum ad iudicem adducerent.

In actis martyrum Orientalium (p. 90) Scharire regis et magnates regis martyres ad extremum supplicium ducunt, et (p. 167) duo Scharire regis missi sunt, ut viderent, utrum is, cui mandatum erat, s. martyrem occideret. Assemanus priori loco „lictores“, in posteriori „duo administri regis“ in versione posuit. Ibidem p. 248 memoratur „Schariro regis“, qui iussus est occisioni assistere. Assemanus hanc vocem in versione non exprimit. Curetonus in anglica versione vocem „Scharire“ retinet et munus eorum nullibi explanat. Haud procul a vero me abesse puto hanc vocem vertendo „curialis“ civitatis. In actis enim s. s. Claudii et Asterii, absque dubio genuinis, iudex initio haec mandat: Offerantur Discretioni meae Christiani, qui traditi sunt curialibus hujus civitatis ab officio.

Hoc loco curiales et officiales civitatis, ut in actis s. Barisimae, simul memoratos videmus.

68. De compressione in cochlea acta Armeniaca haec habent: „Et in cochleam immissum secare coeperunt“. Vox, quam verti cochlea, in Armeniaco Mamul in plurali sonat et in lexico Ciakciaki „torchio, strettajo“ transfertur. Vox Mamul Armenis quoque vox exotica est, cujus radicem ignorant. S. Jacobus de hoc tormento haec scribit: „Quasi fructum ligni in instrumento lignariorum (ad verbum: in domo lignariorum) compressum serra secabant“. Utitur s. auctor eodem verbo Syriaco „Kuklio“, quod in actis nostris adhibetur, et absque dubio vox Graeca κόχλια, Latina „cochlea“ est. In martyrologio Latino Galesinii dicitur: „Binis lignis inclusum iussit secari“; in Menaeis ad 29. Januarii: „In machinam quandam compactus contususque et discissus a capite“; in Menologio Baronii: „Inter duo ligna ligatus sectus est; in Menaeis de Thathuele: „In fabrillem compactus machinam a capite discinditur“ et in Menologio de eodem „tectonico instrumento a capitis vertice sectus“. Hoc instrumentum adhibitum memoratur in martyrio Jonae juxta acta Mart. Or. p. 223 his verbis: Attulerunt cochleam lignariam, in quam eum immiserunt et compresserunt, donec omnes juncturae (corporis) ejus striderent. Et attulerunt serram eique imposuerunt et disseuerunt eum et projecerunt et in cisternam miserunt“. Et p. 224 in martyrio Brichjesu Assemanus ita vertit: „Et attulerunt cochleam lignariam et elevarunt eum et immiserunt in eam et sumpserunt picem liquefactam et sulphur et in os ejus infuderunt“.

Gallonius de martyrum instrumentis p. 50, 51 pro cochlea „torcular“ Latine scribendum monet.

69. Dissectio serra ferrea quibusdam differentiis, ut in praecedenti adnotatione expositum est, ab omnibus paene auctoribus memoratur. Proxime ad acta nostra Gallonius accedit, de Thathuele dicens: serra ferrea medius dissectus est.

70. Barbeam Syri vocant Babi vel Babe, Graeci Bebaea (βήβαια) i. e. Constantia.

71. Barbeam ante mortem varie cruciatam esse, confirmat Martyrologium Galesinii, quod dicit: „Cum sorore gravissime et varie cruciata“. Menaea ad 15. Oct. ita referunt: „Judex dire flagris laniatam claudit carcere“. Galesinius in actis martyrum ad

15. Oct.: „Sarbelius et soror ejus in iudicium ducti, graviter primo sunt cruciati“. Idem Galesinius in actis martyrum ad 15. Sept.: „(Barbea) in custodiam coniecta primo acerbe caeditur, tum usque ad ossa scalpris laniata est“.

Verba, quae acta Syriaca post cruciatus s. Barbeae statim adjungunt: „Cum portaret sanguinem fratris, anima ejus evolavit“, clare indicant, s. Barbeam confestim post hos cruciatus in eodem loco occisam esse. Quare non verum est, quod narrant Menaea et Galesinius, l'arbeam ante mortem fidem coram iudice confessam et in carcerem coniectam esse.

72. S. Barbeam gladio occisam esse, acta expressis verbis non dicunt, reliqui autem auctores omnes id testantur, excepto Galesinio in suis actis de Thathuele, quae habent: „Barbea lancea in gutture transverberatur“. Sequentis sententiae verba „fratres et gentiles“ ex codice B sumpta sunt, et proprie sonant: „Fratres et homines saeculares“, quod Christianos et ethnicos explicare malo, quam „fratres et laicos“, ut Curetonus interpretatur. Nam fratres vulgare nomen est Christianorum, et ethnici recte saeculares vocantur, quia saeculo i. e. mundo dediti Christum non agnoscunt. In codice A legitur „fratres et juvenes“, quod sine dubio erroneum est.

73. Cf. de episcopis Edessae dicta p. 62. Scripsimus „Abse-lamus“, ut Assemanus in actis M. Occ. p. 208. Armeniaca vox sonat „Abischlama“.

74. Sepultura martyrum sic narratur in actis Armeniacis: „Quos Christiani sublatos in suis sepulchris sepelierunt“, quo loco sepulchra Christianorum non alia sunt, quam coemeterium eorum, ubi sepulchrum patris Abselami fuit.

75. Cf. tempus martyrii s. Sarbelii.

76. Cf. de exceptoribus seu notariis dicta p. 42.

77. Cf. de archivo Edessae dicta p. 73.

78. His verbis appendix incipit, ut textus sequentium clare comprobatur.

79. „Binus“ Fabianus inferius appellatur, qui a 236—250 regnavit.

80. In Syro „Hyparcho“, quo nomine proconsulem vel praesidem, nonnunquam et praetorem urbis designabant, de quo postremo in hoc loco sermo esse videtur.

81. Peregrini hoc loco sine dubio Christiani intelliguntur.

81. Romani ex contextu gentiles Romani noscuntur, qui propter miracula corpora Apostolorum apud se retinere studebant.

82. Christiani gentilibus Romanis probarunt, Petrum et Paulum peregrinos fuisse, et ad sententiam praetoris appellarunt, quae ipsis ossa suorum mortuorum, i. e. peregrinorum, secum sumere permissum erat.

83. De multis translationibus corporum s. principum Apostolorum historia narrat, quarum una huic fabulae occasionem praebuisse videtur.

84. Doctrinae scilicet haereticorum aut philosophorum. Ergo Judaeos, gentiles et haereticos ad Christum conversos esse, auctor appendicis affirmat.

Adnotationes

in sermonem s. Jacobi de s. Sarbelio.

1. Comparisonem hujus sermonis cum actis Syriacis s. Sarbellii vide supra p. 48 et 51.

2. Liber Apostolorum vel Evangelia sunt ab Apostolis et eorum discipulis scripta, vel liber tropice dignitatem Apostolorum significat, cui Magdalena participabat, quia Apostolorum munus per conversionem multorum exercebat.

3. In Syro est „Qodse“, quod secundum lexica „olla“ significat. Cf. de hoc tormento, quae in adnotatione 53 ad acta Syriaca diximus.

4. Haec verba leguntur in actis p. 14.

5. Cf. haec verba in actis p. 11.

6. Cf. cruciatum XIV p. 13.

7. Cf. cruciatum IV. p. 9.

8. Cf. cruciatum II et III. pag. 9 et 10.

9. Cf. cruciatum V. p. 10.

10. Cf. cruciatum VI. p. 10.

11. Cf. iterum cruciatum VI, p. 10.

12. Cf. cruciatum VII. p. 10.

13. Cf. cruciatum X. p. 12.

14. Cf. cruciatum XII. p. 12.

15. Cf. cruciatum IX, XII et XVII. p. 12 et 15.

16. Cf. cruciatum XIII. p. 13.
17. Cf. fere eadem in responso martyris post cruciatum XIII. pag. 17.
18. Sequentia in actis leguntur p. 14.
19. Cf. acta p. 14.
20. In epistola II Cor. 10, 5.
21. Cf. cruciatum XVII. p. 15.
22. Ergo plures dies eum cruciavit; cf. adnotationem 64 in acta Syriaca.
23. In Syro: ex pluribus. Vox Syriaca, quam in versione „pallium“ reddidi, etiam ab Assemano in Act. Mart. Occ. p. 129 linea 13 ita translata est.

Adnotationes

in acta Armeniaca s. Sarbelii.

1. Vox Armeniaca, quam per circuitum verti: Qui pro Christo tormenta subiit, proprie significat: 1) athleta, 2) asceta.
2. Eorum scilicet Orientalium, qui ultimam vocalem non pronunciant.
3. Armeniacus interpres pro vocabulo Syriaco „Barsamio“ vel legit, „Barzaumo“, quod filium jejunii significat, vel vocem Syriacam non bene explicavit.
4. i. e. in ea parte Mesopotamiae, quae Armeniae vicinior erat, et saepe ad regnum Armeniae pertinebat.
5. Thaddaeum vocant Armeni s. Adaeum, apostolum Edessae. Cf. p. 62.
6. Abgarum, primum regem Christianum Edessae, Armeni suum regem appellant, quia teste Moyse Chor. (lib. 2, 26. 27.) Armeniae et totius Mesopotamiae imperium tenuit.
7. In historia Moysis Chor. (lib. 2, 34. 35) Sanatrucius filius sororis dicti Abgari et gentilismo deditus dicitur.
8. De iis quae sequuntur, cf. supra p. 54.
9. Quae inde in actis Armeniacis sequuntur, de s. Barsimaeo tractant et infra in historia ejus habentur.

II.

MARTYRIUM S. BARSIMAEI.

A.

FONTES HISTORICI.

1. FONTES IN LINGUA SYRIACA.

Primarius hujus linguae fons sunt acta Syriaca s. Barsimaei, quae in opere Curetoni „Antiqua monumenta Syriaca“ p. 63 continentur. Manuscriptum, ex quo editor ea desumpsit, est codex Musaei Britanici 14,645, superius p. 1 descriptus, in quo, ut Curetonus p. 185 testatur, acta s. Barsimaei p. 233 ita inscripta leguntur: „Martyrium Barsimaei episcopi Edessae“.

Alius fons historiae s. Barsimaei in lingua Syriaca est sermo s. Jacobi Sarugensis de s. Sarbelio, in quo non solum de hoc Sancto, sed et multa de s. episcopo Barsimaeo, etsi tecto nomine, narrantur.

Ad hos fontes accedunt Calendaria Syrorum, qui nomen s. Barsimaei referunt, cujus rei testes sunt Codices Syriaci Vaticani 37 et 69, de quibus superius p. 3, 52 et 53 dictum est.

2. FONTES ARMENIACI.

Martyrologium Armenorum, ab Auchero editum, in tomo I. p. 371 „vitam et martyrium s. Barsimaei episcopi Edesseni“ continet, de qua in fontibus historicis s. Sarbelii p. 2 uberius dictum est. In hae s. Barsimaei vita non solum ea quae in actis Syriacis de eo relata sunt, consone narrantur, sed et versus finem nonnulla addita sunt, quod in actis Syriacis non reperiuntur.

Porro *Calendaria, Missalia et Menologia Armenorum* s. Barsimaei commemorationem continent, ut laudatus Aucher in prima adnotatione in haec acta (p. 32) probavit.

3. FONTES GRAECI ET LATINI.

Bollandus in tomo II. Januarii p. 1026 monumenta literarum Graecorum collegit, quae de s. Barsimaeo tractant, videlicet testimonia Menaeorum Graecorum ad 29 et 30. Januarii. Latinorum testimonia, Martyrologium nimirum Romanum et acta martyrum Galesinii ad diem 30. Januarii eodem loco a Bollando in medium proferuntur.

B.

MONUMENTA LITERARIA MARTYRII S. BARSIMAEI.

1. EX LINGUA SYRIACA TRANSLATA.

a) *Acta Syriaca Martyrii S. Barsimaei.*

Item martyrium Barsimaei, episcopi Edessae, urbis benedictae¹⁾.

Anno quadringentesimo decimo sexto regni Graecorum, qui est annus decimus quintus regni imperatoris domini nostri Trajani Caesaris, consulibus Commodo et Curilo, die quinto mensis Elul²⁾ Lysanias iudex regionis post diem, quo audierat Sarbelium sacerdotem, sedit pro tribunali et curiales civitatis³⁾ ad eum accesserunt et dixerunt: Notum facimus Magnitudini tuae⁴⁾, Barsimaeum, ducem Christianorum, ad Sarbelium sacerdotem ascendisse, quum coram diis honoratis in ministerio staret, et misso nuncio clam ad se eum vocasse et de scripturis, quas in ecclesia, loco concionum eorum, legere solet, cum eo colloquium habuisse. Et explanans fidem⁵⁾ Christianorum dixit ad eum: Non oportet te adorare multos deos, sed unicum Deum et Filium ejus Jesum Christum, et tamdiu eum hortatus est, donec eum discipulum sibi faceret et efficeret, ut deos, quos antea adoraverat, negaret. Et multi propter Sarbelium discipuli facti sunt et ad ecclesiam descenderunt et ecce usque hodie Christum confitentur, inter quos et Avido et Nabu et Barcalbo et Chaphsi⁶⁾, viri honorati et primarii urbis, Sarbelio in hac re consenserunt. Nos autem, qua curiales civitatis, hoc Magnitudini tuae notum facimus, ne quasi malefactores occidamur, quod ea

quae a Barsimaeo, rectore ecclesiae, ad Sarbelium clam dicta sunt, tuae Magnitudini non manifestavimus. Magnitudo igitur tua noverit, quid hac in re praecipi oporteat.

Quo audito iudex confestim hos ipsos curiales civitatis cum nonnullis officialibus ⁷⁾ misit, ut ad ecclesiam descenderent et Barsimaeum ex ecclesia adducerent. Apprehenderunt ergo eum et ad tribunal iudicis ascenderunt. Multi autem Christiani cum eo ascenderunt dicentes: Nos quoque cum Barsimaeo occidamur, quia et nos cum eo consentimus in doctrina, in qua Sarbelium instituit, et in omnibus, quae dixit ad eum, et in cunctis, quae Sarbelius ab eo accepit, quibus et fidem adhibuit, mortem perpressus pro eis quae audierat.

Tum curiales civitatis ad iudicem ingressi dixerunt: „Barsimaeus, de quo Magnitudo tua mandavit, ecce ad fores stat praetorii Dominationis tuae; sed et primores honorati urbis, qui ab eo cum Sarbelio instituti sunt, Barsimaeo assistunt et clamant: Nos omnes occidamur cum Barsimaeo, qui magister et dux noster est.

Quae verba curialium civitatis quum iudex audisset, iussit eos exire et nomina virorum, qui clamaverant: Occidamur cum Barsimaeo, literis consignare. Qui egressi, ut hos viros notarent, plurimos invenerunt, qui ita clamaverant, nec eorum nomina describere poterant, quia permulti erant, et ex omni parte clamor ad ipsos perveniebat eorum qui pro Christo cum Barsimaeo mori cupiebant. Cumque tumultus hominum augetur, curiales civitatis reversi ad iudicem intrarunt et dixerunt: Non possumus scribere nomina virorum, qui foris clamant, quia permulti sunt et innumerabiles.

Quo audito iudex Barsimaeum in carcerem duci iussit, ut turba hominum, qui apud eum congregati erant, dispergeretur, ne per multitudinis tumultum triste aliquid urbi accideret. Quumque ad carcerem ascendisset, viri, qui cum Sarbelio Christo nomen derant, apud eum manserunt.

Postquam per multos dies ibi fuerat, iudex mane surgens descendit in locum iudicii, Barsimaeum auditorus. Mandato igitur iudicis ex carcere eum eduxerunt, et ingressus stetit coram iudice dixitque custodia: Ecce adstat coram tua Magnitudine ⁸⁾.

Dixitque iudex: Tu es Barsimaeus, qui magister et dux es populi Christianorum et discipulum Christi fecisti Sarbelium sacerdotem magnum deorum, quos ille antea adoraverat?

Barsimaeus dixit: Ego sum, qui hoc feci, et non nego

et paratus sum, ut in testimonium veritatis hujus rei mortem subeam.

Judex dixit: Cur non timuisti mandatum regum? ⁹⁾ Nam cum reges praeciperent, ut omnes sacrificarent, tu Sarbelium sacerdotem, quum in eo esset, ut diis sacrificaret et odores accenderet, fecisti negare id quod confessus erat, et confiteri Christum, quem negaverat.

Barsimaeus dixit: Haec omnia facta sunt, quia pastor constitutus sum hominum, non illorum tantum, qui jam inventi sunt, sed et eorum, qui extra verum ovile vagantur, qui cibus fiunt luporum gentilismi. Si Sarbelium non instituisssem, sanguis ejus ex manibus meis requisitus esset; si autem me non audisset, equidem a sanguine ejus fuissem immunis.

Dixit judex: Nunc ergo, quum ipse confiteris, te Sarbelium discipulum Christi fecisse, sanguinem ejus e manibus tuis requiram, idcirco ad tribunal meum magis puniendus es, quam ille, qui per te acerbis cruciatibus tristi morte interiit, quia mandatum regum dereliquit et tuis verbis obedivit.

Barsimaeus dixit: Non per mea verba Sarbelius ad Christum conversus est, sed per verbum Dei dicentis: „Non adorabis imagines et simulacra hominum“. Et mortem pro confessione Christi, quam Sarbelius subiit, non ego solum lubenter perpetiar, sed et omnes Christiani, filii ecclesiae, idem desiderant, scientes, se hoc modo vitam suam apud Deum inventuros esse.

Judex dixit: Ne iisdem mihi verbis respondeas, quibus Sarbelius, tuus discipulus, responderat, ne majores fiant tui cruciatus, quam illius, sed promitte, te loco ejus diis sacrificaturum esse.

Barsimaeus dixit: Sarbelium Deum ignorantem docui Deum cognoscere, et ego, qui Deum ab adolescentia ¹⁰⁾ cognovi, me negare jubes? Caveat Deus, ne hoc faciam.

Judex dixit: Vos religionem Christi omnem creaturam ¹¹⁾ docuistis et nunc negant, multos dari deos, quos cuncti antea adoraverant. Relinque hoc consilium, ne per te terrorem incutiam et eis qui prope me sunt teque hodie vident, et eis qui longe sunt et audient tormenta judicii tui.

Barsimaeus dixit: Si Deus auxilio est his, qui ipsum implorant, quis eis resistere potest, aut quae datur potestas, quae eos superet? Et tuae minae quid facient eis qui, ante-

quam capitis eos damnasti, mortem suam ante oculos habent eamque quotidie expectant?

Judex dixit: Ne causam Christi ad meum tribunal deferas, sed obedi potius mandato regum, qui praecipiunt sacrificare deis.

Dixit Barsimaeus: Quamvis causam Christi ad te deferre nobis non liceat, passio tamen Christi quasi depicta et impressa est in adoratoribus ejus; et magis, quam tu pares mandatis regum, Christiani obediunt Christo, qui est rex regum.

Judex dixit: Ecce, obedisti Christo et adorasti eum usque hodie, exinde ergo obedi regibus et adora deos, quos reges adorant.

Barsimaeus dixit: Quomodo tu me jubes negare id, in quo natus sum¹²⁾, quum id Sarbelio crimini vertisti dicens: Cur negasti gentilismum, in quo natus es et confessus es Christianismum, a quo alienus eras? Ecce antequam ad te ingressus sum, tu jam ad Sarbelium dixisti: Christiani, ad quos transiisti, non negant id, in quo nati sunt et in quo stant; persta ergo in verbo, quod dixisti.

Judex dixit: Flagelletur Barsimaeus, quia contra mandatum regum rebellavit et rebellare secum fecit eos qui regibus obedierant. Quumque flagellatus esset a quinque viris¹³⁾, dixit judex ad eum: Ne spernas mandatum regum, et deos regum ne opprobriis afficias.

Barsimaeus dixit: Valde obcoecata est, o judex, mens tua et regum, qui tibi potestatem dederunt, nec ea quae luce clariora sunt, videtis neque intelligitis, totam creaturam Christum adorare. Quare ergo me jubes eum non adorare, quasi ego solus adorem eum, quem angeli superni in excelsis adorant?

Judex dixit: Quodsi vos homines docuistis, Christum adorare, ecquis superis persuasit, ut Christum adorarent?

Barsimaeus dixit: Superi sunt, qui terricolis annuntiarunt eosque docuerunt, quia viva et efficax est adoratio Christi regis¹⁴⁾, quem adorant et Patrem ejus cum Spiritu divinitatis ejus.

Judex dixit: Dimittite ea quae vobis scripta sunt et quae alios docere soletis, et consentite eis quae reges praeceperunt, eorumque leges nolite despiciere, ne per gladium honorata luce hujus solis privemini.

Barsimaeus dixit: Lux, quae obscuratur et non permanet non est vera lux, sed imago illius lucis verae, cujus radiis tene-

brae non accedunt, quae veris adoratoribus Christi conservata et destinata est.

Judex dixit: Ne dicas coram me aliud, quam quod te interrogavi, ne a vita ad mortem te adducam, quia lucem hanc visibilem negasti et lucem illam invisibilem confessus es.

Barsimaeus dixit: Nequeo id, de quo me interrogasti, omittere, et loqui de eo quod me non interrogasti. Tu ad me de luce solis locutus es, et ego tibi respondi, lucem dari in excelsis, quae lucem solis, quem tu adoras et colis, suo splendore superat. Poenas enim dabis propterea, quod non Deum creatorem tuum, sed rem tibi aequalem adorasti.

Judex dixit: Noli etiam contumeliose dicere de sole, omnes res illuminante, nec transgredere mandatum regum, nec pertinaciter resiste dominis hujus regionis; ipsi enim in ea potestatem habent.

Barsimaeus dicit: Quid juvat coecum, qui videre non potest, lux solis, cujus radii sine oculis corporis videri nequeunt? Inde cognoscas, solem opus esse Dei, quia coecis splendorem suum non potest ostendere.

Judex dicit: Postquam te cruciavero, ut mereris, de te ad regiam majestatem¹⁵⁾ scribam, quanto opprobrio deos affecisti, et quod Sarbelium, sacerdotem et cultorem deorum, in religione Christi instruxisti, eique indicabo, vos leges regum despicere, judices provinciarum non honorare et more barbarorum in imperio Romanorum commorari.

Barsimaeus dixit: Non terres me per hoc, quod dicis. Etsi regibus non adsto hodie, tamen coram potestate, quam dederunt tibi reges, nunc adsto et ex hac solummodo causa judicor, quod dixi: Non nego Deum cujus possessio coelum et terra sunt, nec Filium ejus Jesum Christum, regem totius terrae.

Judex dicit: Si tibi hoc vere constat, te ante tribunal regum stare et judicari, obedi mandatis eorum, neque resiste legibus eorum, ne ut rebellis poena mortis afficiaris.

Barsimaeus dicit: Si ii qui regibus resistunt, quamvis jure resistent, mortem merentur, ut tu dicis, iis qui Deo, regi regum, resistunt, ipsa poena mortis per gladium haud satis et sufficiens erit.

Judex dixit: Non ut coram meo tribunali monita dares, ad me venisti; tribunal enim, coram quo stas, longe abest ab admonitione, prope autem est supplicio mortis eorum, qui regibus exprobrant et legibus eorum se non submittuunt.

Barsimaeus dicit: Quia Deus ante oculos vestros non versatur, ideo et verbum Dei non vultis audire et sculptilia, quibus non est facultas agendi, qui os habent, et non loquuntur, quasi loquela et ratione praedita a vobis aestimantur; mens enim vestra gentilismi, in quo perseveratis, tenebris obcoecata est.

Judex dicit: Mitte ea quae dixisti, quia tibi non prosunt, et deos adora, antequam terribiles dilacerationes pectinum et diri cruciatus tibi veniant.

Dicit Barsimaeus: Tu quoque mitte multas quaestiones, multa enim me interrogasti, atque praecipe, ut flagella et pectines ferrei adhibeantur, quos mihi minatus es. Non enim ita te juvant verba tua, ut me juvant tormenta tua.

Judex dicit: Suspendatur Barsimaeus et laceretur pectinibus ferreis.

Eodem momento literae Alusisi, magni hyparchi, patris regum¹⁶⁾, allatae sunt ad judicem, quo jubente Barsimaeum demiserunt, quin pectinibus dilaceraretur, et extra praetorium eduxerunt. Tum judex nobiles et primores et magnates et viros honoratos urbis convocavit, ut audiret, quod edictum a rege per hyparchos, qui provincias imperii Romanorum administrabant, proponeretur.

Et inventum est, reges¹⁷⁾ per hyparchos ad iudices provinciarum haec scripsisse: „Ex quo regia nostra majestas praecepit, „ut persecutio fieret contra populum Christianorum, audivimus et „didicimus a viris fidelibus¹⁸⁾, quos in diversis locis ditionis regni „nostri habemus, populum Christianorum homines esse, qui fugiunt „caedem et maleficia et adulteria et furtum et corruptelam per „munera et fraudem et ea quorum in patratores etiam leges regni „nostri poenas statuunt. Nos ergo in justitia et aequitate nostra „praecipimus, ut persecutio eorum per gladium hac ex causa desinat, et quies et securitas eis fiat in toto imperio nostro, ita ut „more suo cultum peragant, quin aliquis eos impediatur. Hanc „gratiam non praestamus eis, sed legibus eorum, quae legibus regni nostri conveniunt. Si quis autem post hoc nostrum edictum eos detinet, gladio, quo percuti jussimus eos qui mandatum nostrum spernebant, eo nunc percuti jubemus eos qui irritam faciunt hanc legem clementiae nostrae¹⁹⁾“.

Quum hoc edictum gratiae regum lectum esset, tota civitas laetabatur, quod quies et securitas omnibus incolis reddita esset.

Post haec jubente iudice Barsimaeum vinculis solverunt, ut

ad ecclesiam suam descenderet. Multi autem Christiani cum turba magna incolarum ascenderunt ad praetorium et Barsimaeum multis et exquisitis honoribus exceperunt, cantica juxta morem suum unacum uxoribus nobilium et juris consultorum²⁰⁾ coram ipso canentes eumque amplectentes et osculantes et in persecutione confessorem et socium martyris Sarbelii appellantes. Dixit autem ad eos: Persecutionem quidem passus sum, sicut et vos, cruciatus vero et per pectines ferreos dilacerationes Sarbelii et sociorum ejus procul a me fuerunt²¹⁾. Et dixerunt ad eum: Audivimus ex te, doctorem ecclesiae dixisse: „Voluntas pro eo, quod est, accipitur²²⁾“. In ecclesiam autem ipse cum omni populo, qui eum comitabatur, ingressus stetit et oravit et data benedictione domum eos dimisit gaudentes et Deum pro salute, quam ipsis et ecclesiae dederat, laudibus concelebrantes.

Post diem autem, quo Lysanias, judex regionis, his actis subscripserat, a sua dignitate remotus est. Ego Zenophilus et Patrophilus, exceptores, haec acta scripsimus²³⁾ nobisque contestantur subscribentes Diodorus et Euterpes²⁴⁾, curiales civitatis, ut priores regum priorum²⁵⁾ leges praescribunt.

Hic est Barsimaeus, episcopus Edessae²⁶⁾, qui Sarbelium, sacerdotem gentilium hujus urbis, Christi fecit discipulum, et fuit in diebus Fabiani²⁷⁾ episcopi urbis Romae. Accepit autem Barsimaeus manuum sacerdotalium impositionem ab Abselamo, qui fuit episcopus in urbe Edessa, et Abselamus eam accepit a Paluth primo. Et Paluth ordinatus est a Serapione, episcopo Antiochiae, et Serapion ordinationem accepit a Zephyrino, episcopo Romae, et Zephyrinus Romae eam accepit a Victore, ejusdem Romae episcopo, et Victor eam accepit ab Eleutherio, et Eleutherius eam accepit a Sotere, et Soter eam accepit ab Aniceto, et Anicetus eam accepit a Dapio²⁸⁾, et Dapius eam accepit a Telesphoro, et Telesphorus eam accepit a Xysto, et Xystus eam accepit ab Alexandro, et Alexander ab Evaristo, et Evaristus a Cleto, et Cletus ab Ino, et Inus a Simone Petro, et Simon Petrus a Domino nostro, ut et reliqui Apostoli, dominica ascensionis Domini²⁹⁾ ad Patrem suum laudatum, quae erat dies quartus mensis Haziran (Junii) anni 19 imperii Tiberii Caesaris, Consulibus Rufo et Rubelino, i. e. anno 341. Nam anno 309 nativitas fuit Salvatoris nostri in mundo³⁰⁾, ut in indice fide digno archivi invenimus, qui non fallit in eis quae indicat.

Finis martyrii Barsimaei episcopi Edessae.

b. Commemorationes s. Barsimaei in Calendariis Syriacis.

1. In cod. Vat. Syr. 37.

Die 30. Januarii: S. Hippolythi Romani et martyris, et „Barsamiae, episcopi Edessae“.

Die 8. Octobris: „Barsamae episcopi Edessae“, et Platonis, episcopi et martyris.

2. In cod. Vat. Syr. 69.

Die 8. Octobris: „Barsamae episcopi Edessae“.

2. MONUMENTA LITERARIA ARMENIACA.

a. Acta martyrii s. Barsimaei Armeniaca.

Vita et confessio s. Barsumae, vel Barsamae, episcopi Edessenorum, qui pro Christo tormenta subiit, et sociorum ejus.

(Vide partem priorem supra p. 29—31; pars altera, in qua confessio s. Barsimaei narratur, in Latinum versa h. l. sequitur.)

Quo facto quidam iudici annunciarunt: Barsumas episcopus Christianorum Sarbelium sacerdotem ad fidem suam converiit et baptizavit (quo factus est causa mortis ejus) et non hunc solum, sed multos nobiles urbis, Oda (sive Audas sive Abethas) et Archaseas, et Joseos ¹⁾. Tum iudex s. episcopum ad se adduci jussit. Ministri igitur abeuntes invenerunt eum in domo Dei, multitudine Christianorum stipatum, et apprehendentes eum ad tribunal adduxerunt. Sequebantur autem eum fideles et cum eo ad tribunal venientes conclamabant et dicebant: „Moriatur ex amore Christi, moriamur“.

Judex, increpata multitudine, episcopum multis verbis interrogare coepit, qui libere et audacter confessus est, pro nomine Christi mori desiderans. Tum iudex iratus a septem vel quinque viris ²⁾ baculis eum vehementer caedi jussit. Quo facto iudex denuo blandis verbis cum eo loquebatur, quia eum vel persuadendo ad suam voluntatem deflectere, vel minis terrere conabatur. Sanctus autem episcopus dicebat: Ego in Christum credo Deum et idola contemno. Tu autem corpus meum propter Christum jube cruciari, ut hoc mihi in bonum convertatur; sola enim verba mihi non prosunt ³⁾. Tum iudex eum in equuleo torqueri et pectinibus ferreis

laniari jussit. Suspenderunt ergo eum et lacerarunt, animi autem ejus firmitatem flectere non potuerunt⁴⁾.

Quum autem judex admirans staret et cogitaret, quibus aliis tormentis eum usque ad mortem cruciaret, eodem momento a viro patricio et magno eparcho Spalario⁵⁾ epistola ad judicem allata est, in qua indicabatur, a magno rege Trajano mandatum venisse, omnes Christianos ex carceribus et a cruciatibus dimittendi. Confestim ergo s. episcopum ab equuleo solverunt et liberum dimiserunt. Exemplar autem edicti regii ejusmodi est. „Audivit nostra regia majestas a multis fide dignis nostris principibus de Christianis, quod leges eorum similes sunt legibus nostris; abominabiles censent homicidas et magos et cavenda esse dicunt adulterium et furtum et fraudem in proximum et rapinam, odio habendos esse docent, qui munuscula accipiunt et dant. Quum ergo nostrae leges scriptae eorum legibus concordant, praecipimus, a persecutione et gladio et tormentis Christianorum desistere eosque volumus quiete degere et in pace ordinem festivitatum et cultus sui perficere, non ex indulgentia in eos, sed propter aequalitatem legum scriptarum. Qui ergo eos a solemnitatibus prohibet, aut eos persequitur, aut affligit, poena et cruciatibus a nostra regia majestate afficietur“. Hoc edicto sanctus quoque Barsumas episcopus a carcere et a tormentis liberatus est. Multitudo autem fidelium tum virorum tum mulierum eum excepit et magno gaudio cum psalmis et canticis ad ecclesiam deduxit.

Post haec Sanctus accepta fiducia sine timore praedicavit cultum religionis Dei et multos alios ex Parthis⁶⁾ ad fidem Christi convertit. Hac ratione bonis moribus et magna continentia et praestantia vivens et passionem Christi in corpore suo gerens et ad magnam senectutem perveniens confessor et martyr et assecla Christi beatus Barsumas in pace obdormivit et fideles publice eum sepelierunt cum solemnitate et honore magno ecclesiae in illa regione.

b. Commemorationes s. Barsimaei.

In antiquis Calendariis, Missalibus et Libris sermonum Armenorum adnotatum legitur festum s. Barsimaei episcopi Edessae initio Februarii post festum s. Tryphonis martyris. In recentioribus exemplaribus festum s. Barsimaei perperam in diem 13. vel 29. Decembris translatum est. Cf. Aucheri primam adnotationem in acta s. Barsimaei p. 32.

3. MONUMENTA LITERARIA GRAECA ET LATINA.

a. Menaea Graecorum ad diem XXIX. Januarii.

„Commemoratio hieromartyris Barsimaei, episcopi Edessae.

Dans gravem carnem humo Barsimaeus

Interest portantibus diei pondus.

Hic, ut ante scriptum, (scilicet, ubi de s. Sarbelio sermo erat) animae salutem Sarbelio peperit: cumque eum baptismo initiasset, raptus ipse ad Lysiam Ducem ac Christum confessus, dire caesus est. Cum deinde Imperatorio edicto repressa persecutio esset, e custodia dimissus est ac suae redditus Ecclesiae, actis Deo gratiis, ad eum migravit“.

b. Eadem Menaea ad diem XXX. Januarii.

„Eodem die certamen sancti Martyris Barsimaei Episcopi.

Barsimaeus citra sanguinem Martyr

Factus Christi et fidus sacrorum Princeps.

Hic Edessenae Ecclesiae, ut supra dictum (ubi sermo erat de s. Sarbelio), antistes fuit, docebat et Gentiles ab errore ad veritatem convertibat ac baptismo tingeat; atque inter hos Sarbelium idolorum sacrificulum induxit, ut iis relictis Christo crederet, una cum Bebaeâ sorore, qui ambo martyrium pro Christo subierunt. Comprehensus deinde ipse quoque Episcopus, Lysiae Duci oblatus est ac dire caesus in carcerem retrusus est. Cum deinde exiguo tempore cessaret persecutio, dimissus suaeque restitutus Ecclesiae, actis Numini gratiis, in pace quievit“.

c. Martyrologium Romanum, a Baronio editum, ad diem XXX. Januarii.

„Edessae in Syria s. Barsimaei Episcopi, qui cum Gentiles plurimos convertisset ad fidem et praemisisset ad coronam, eos secutus est sub Trajano cum palmâ martyrii“.

d. Galesinii Martyrologium.

„Edessae in Syria s. Barsimaei Episcopi et Martyris, qui Sarbelium, ut supra narravimus (nimirum in actis s. Sarbelii), ab idolorum cultu revocatum cum baptizasset, Trajano Imperatore a Lysia ob eam causam comprehensus, gravissime caesus, omni virtutum laude obiit in Domino“.

C.

AUCTORITAS ET FIDES ACTORUM MARTYRII S. BARSIMAEI.

Qua ratione acta martyrii s. Sarbelii fide digna demonstravimus, eadem actorum martyrii s. Barsimaei fidem probandam suscipimus, ostendentes, 1) acta martyrii s. Barsimaei ex actis judicialibus sumpta; 2) ea a scriptore Christiano completa; 3) Christianum, qui ea complevit, mox post mortem s. Barsimaei vixisse; 4) haec acta cum reliquis literarum monumentis consonare.

1.

Acta Barsimaei ex actis judicialibus originem ducere, ex verbis in fine adjectis intelligitur: „Post diem autem, quo Lysanias iudex regionis his actis subscripserat, a sua dignitate remotus est. Ego Zenophilus et Patrophilus, exceptores, haec acta scripsimus nobisque contestantur subscribentes Diodorus et Euterpes, curiales civitatis, ut leges priores regum priorum praescribunt“.

Haec verba clare demonstrant, acta, quae praecedunt, ex actis judicialibus exscripta esse, quum in his solis nomina praesidis et notariorum et curialium civitatis subscripta inveniantur.

Acta martyrii s. Barsimaei subscriptis his nominibus actis publicis inundationis Edessae, in appendice subjectis, simillima sunt, quibus pariter in fine nomina notariorum et curialium civitatis subscripta sunt.

2.

Acta judicialia Barsimaei a Christiano quodam scriptore completa esse, clarissime perspicitur ex eis quae ad finem actorum leguntur. Descriptio enim gaudii ecclesiae, postquam persecutio

cessaverat, congratulatio et pompa Christianorum, qua episcopum suum in ecclesiam reduxerunt, ingressus ejus in ecclesiam, oratio et post benedictionem populi dimissio scriptorem Christianum, non autem notarium gentilis tribunalis tam clare demonstrant, ut uberiori argumento non indigeamus.

3.

Acta s. Barsimaei mox post mortem hujus s. martyris confecta esse, interna et externa argumenta demonstrant.

Inter argumenta, ex ipsis actis desumpta, primo loco ponendus est titulus imperatoris Trajani „dominus noster“, qui initio actorum ei attribuitur. Hac enim ratione scriptores eos solummodo reges, quorum sub imperio degebant, designare solebant. Sic in actis s. Felicitatis sub Antonino Pio passae (Ed. Ruinarti p. 23) judex dicit: „Ausa es, me praesente, ista monita dare, ut dominorum nostrorum jussa contemnunt.“ Et mox: „Dominus noster imperator Antoninus jussit, ut diis omnipotentibus immoletis“.

In actis Proconsularibus s. Theodoraе et Didymi, qui passi sunt anno 303 die 28 Aprilis, judex de mandato persecutionis imperatorum sui temporis dicit: Faciam praecepta dominorum nostrorum imperatorum“. In actis Stratonices (Act. Occ. pag. 95) bis pater sanctae matris jurat „per victoriam regum dominorum nostrorum et pag. 90 idem facit custos carceris. Mos autem erat, ut constat, jurare per victoriam imperatorum, qui imperium tenebant. In saepe memoratis actis publicis inundationis Edessenae Abgarus illo tempore Edessae regnans bis vocatur Abgarus rex „dominus noster“.

Ex hoc ergo loquendi usu consequitur, saltem eam partem actorum s. Barsimaei, in qua haec verba leguntur, regnante adhuc Trajano, i. e. ante annum p. Ch. centesimum decimum septimum, quo Trajanus diem supremum obiit, scriptam esse.

Aliud internum argumentum est accuratissima rerum et personarum cognitio, qua actorum scriptor pollet. Nam initio tempus, immo et diem martyrii ita designat: „Die quinto mensis Elul post diem, quo Lysanias s. Sarbelium audierat“. Nobiles Edesseni a Barsimaeo conversi nominantur Avido, Nabu, Barcalbo et Chapsi; s. Barsimaeus a quinque viris flagellatus dicitur; hyparchus epistolam Caesaris mittens Alusis appellatur; Lysanias, judex provinciae, post diem, quo actis subscripserat, loco suo amotus narratur.

Dein auctor tam vivido scribendi genere utitur, ut spectatorem eorum, quae narrat, facile cognoscas. In primis in fine actorum lectio imperatoriae epistolae, reditus s. Barsimaei in ecclesiam et Christianorum gaudium et gratulatio vividis coloribus depinguntur.

Lingua quoque in his actis omnino ea est, quae in actis Sarbelii reperitur. Vocabula peregrina, e. g. *διὰ τῶν*, Uphikin (Officiales), Ecsephthurin (Exceptores), ut in actis s. Sarbelii, frequenter adhibentur.

Aliud indicium internum antiquitatis horum actorum ex eo colligitur, quod s. Barsimaeus nunquam episcopus, sed modo dux Christianorum (p. 63), modo rector ecclesiae (p. 64), modo magister et dux populi Christianorum (p. 65) appellatur. Barsimaeus ipse se pastorem hominum vocat (p. 66). Vox episcopus solum in titulo et in appendice legitur, quae recentioris aetatis sunt.

Absentia vocabuli episcopi in his actis, ubi saepe ejus adhibendi locus dabatur, clare indicat, ea scripta esse, quando rectores Christianorum nondum communiter episcopi vocabantur. Quod internum argumentum antiquitatis actorum s. Barsimaei cl. Bikell in suo opere de re Syrorum literaria p. 16 recte certissimum appellat.

Argumentum externum antiquitatis actorum s. Barsimaei ex appendice eorum depromitur, quae quum ipsa sua forma appendix statim cognoscatur, tamquam monumentum literarium separatum consideranda est ideoque externum argumentum efficere potest. Haec appendix, ut argumentum ejus probat, tempore s. Zephyrini Papae scripta est. Incipit his verbis: Hic est Barsimaeus, episcopus Edessae, qui Sarbelium, gentiliū hujus urbis sacerdotem, Christi fecit discipulum, qui fuit in diebus Fabiani. Accepit autem Barsimaeus manuum sacerdotalium impositionem ab Abselamo et Abselamus eam accepit a Paluth primo, et Paluth eam accepit a Serapione, episcopo Antiochiae, et Serapion eam accepit a Zephyrino, episcopo Romae; Zephyrinus Romae eam accepit a Victore ejusdem Romae episcopus, et Victor eam accepit ab Eleutherio etc. Si Paluth his hoc loco nominatus una eademque persona est, ut ex consueto usu loquendi intelligendum esset, scriptor omnem historiae veritatem subverteret et omnino absurda referret. Paluth enim primus, qui Abselamum ordinasse asseritur, alius esse non potest, quam ille in actis s. Sarbelii memoratus Paluth, discipulus s. Adaei, qui Edessenos in doctrina Christi instituit, Abselami et

Barsimaei in episcopatu Edesseno praedecessor. Si jam Paluth, qui primus cognominatur, idem est atque statim post eum memoratus Paluth, qui a Serapione episcopo Antiochiae ordinatus dicitur, auctor appendicis affirmaret, Paluth primum, coevum Adae apostoli, ordinationem accepisse a Serapione episcopo Antiochiae, qui coevus erat Zephyrino, episcopo Romae, qui ab a. 202—219 Apostolicam sedem tenuit. Ab hoc anachronismo auctorem appendicis procul abfuisse, ex cognomine „Primus“, quod solum Paluth prius nominato subiecit, facile cognoscitur. Nulla enim ratio aderat, hunc Paluth in serie episcoporum, „Primum“ nominandi, nisi in ea etiam de Paluth secundo sermo esset. Paluth autem secundus sine dubio in altero Paluth, qui post Paluth „Primum“ nominatur, latet, cujus cognomen „Secundus“ omissum est, quia eo ecclesiam Edessae regente auctor appendicis scripsit et lectoribus coevis alioquin qua Paluth Secundus notissimus erat.

Quare haec verba sine dubio ita explicanda sunt: Abselamus ordinatus est a Paluth primo, et Paluth alter, qui nunc sedem episcopalem tenet, ordinatus est a Serapione. Si autem Paluth secundus, qui a Serapione episcopus ordinatus est, coevus auctoris hujus appendicis his verbis indicatur, appendix initio saeculi tertii scripta est, quo Serapion episcopus Antiochiae fuit¹⁾. Quo concesso, consequitur, acta Barsimaei, quae hanc appendicem praecedunt, initio saeculi tertii jam extitisse.

4.

Auctoritas denique actorum s. Barsimaei ex eo cognoscitur, quod tum ea, quae de s. Barsimaeo referunt, tum reliqua, quae in eis leguntur, cum aliis Syriacis, Armeniacis, Graecis et Latinis historiae monumentis consonantia inveniuntur.

A.

Historia s. Barsimaei in actis ejus relata

1. consonat cum fontibus Syriacis de eo extantibus, in quibus primo loco ponenda sunt acta Syriaca s. Sarbelii, quorum concordantia cum actis s. Barsimaei jam supra p. 50 fuse exposita est.

¹⁾ Cf. Eusebii hist. Eccles. c. V. 22.

Rursus sermo s. Jacobi Sarugensis de s. Sarbelio (p. 22) s. Barsimaeum, licet tecto nomine, his verbis laudat: „Sacerdos, cujus memoria in benedictione est et plena beneficiis, zelo accensus misertus est animae, quae in vano deorum cultu perierat. Bonus pastor rectorque Christianorum lupo obviam ivit eumque sua doctrina agnum fecit etc“. Quod s. Jacobus Barsimaei nomen silentio praetermittit, indicio est, hunc s. martyrem lectoribus Syris notissimum fuisse propter beneficia, quae veneratione ejus accipiebant.

Porro Calendaria Syrorum memoriam s. Barsimaei celebratam ostendunt die 30. Januarii et die 8. Octobris, ut codices Vat. Syr. 37 et 69 testantur. In codice Vat. Syr. 37, qui Calendarium antiquum Edessenum continet, ut supra p. 52 probatum est, argumentum domesticum cultus antiqui s. Barsimaei habemus. Componitur in eo cum Platone episcopo et martyre, qui sub Trajano Ancyrae in Galatia passus est, et cum Hippolytho Romano, i. e. episcopo Portuensi et martyre, qui ab Orientalibus Romanus vel episcopus Romae appellari solet, et sub Alexandro Severo martyrium subiisse putatur.

Quod nomen s. Barsimaei in codicibus Syriacis rarius legitur, quam nomen s. Sarbelii, et in Synaxario Maronitarum omnino non reperitur, sic explicandum videtur, quod commemoratio ejus cum ea s. Sarbelii uniebatur, qui majorem gloriam adeptus est, quia vitam in martyrio finivit, quod s. Barsimaeo non contigit.

2. Acta Armeniaca s. Barsimaei ea quae in actis Syriacis de hoc s. martyre narrantur, confirmare, ex sequentibus praecipue cognoscitur.

Ambo acta exponunt, s. Barsimaeum ad judicem Lysaniam ideo adductum esse, quia Sarbelium et multos nobiles civitatis ad fidem Christianam converterat, quorum nomina similiter recensentur (cf. supra pag. 74). Ambo acta referunt, ministros judicis s. Barsimaeum, in ecclesia inventum, inde ad tribunal duxisse, sequente Christianorum multitudine, quae postulabat, ut cum eo occideretur. Interrogationes judicis, quae in actis Syriacis fuse describuntur, ab interprete Armeniaco breviter ita indicantur: „Judex multis verbis eum interrogavit, et Barsimaeus libere et audacter confessus est.“ Postea juxta acta Armeniaca a septem, vel, ut alii legunt, a quinque viris baculis vehementer caesus est. In actis Syriacis a quinque viris flagellatus dicitur.

Post flagellationem Armenus narrat, judicem denuo blandis verbis martyrem tentasse, et revera in actis Syriacis post flagellationem iudex dixit ad eum: Ne spernas mandatum regis etc. Dein in utroque textu secundum Barsimaei tormentum describitur, hac sola differentia, quod in Armeniaco s. Barsimaeus suspensus et pectinibus laceratus, in actis vero Syriacis suspensus quidem, sed antequam pectinibus laceraretur, de equuleo demissus dicitur. Epistola Trajani secundum acta Armeniaca a viro patricio et magno eparcho Spalario, secundum acta Syriaca ab Alusis hyparcho magno, patre regum, missa est. Edictum Caesaris nonnumquam ad verbum in ambobus actis concordat. Titulus Trajani tum apud Syrum, tum apud Armenum est: „regia nostra majestas“. In Armeno Trajanus scribit, „se audisse a multis fide dignis principibus“, quod acta Syriaca ita expriment: „Audivimus et didicimus a viris fide dignis, qui nobis sunt in diversis provinciis regni nostri“. Prosequuntur acta Armena: Christiani abominabiles censent homicidas et magos et cavendum dicunt adulterium, furtum, fraudem proximi, rapinam, et odio habendos esse docent, qui munuscula accipiunt et dant“. Haec in actis Syriacis ita habentur: Audivimus populum Christianorum homines esse, qui fugiunt caedem et veneficia et adulteria et furtum et corruptionem per munuscula et fraudem. Sequitur in utroque textu praeceptum, ut persecutio Christianorum cesset, et in fine comminatio Caesaris in eos, qui hoc edictum non observent. Post edictum in ambobus actis liberatio Barsimaei et sollemnis reductio in ecclesiam describitur, in qua hoc speciatim consone refertur, quod cum cantu psalmorum ad ecclesiam eum reduxerunt. In fine Armenus vitam Barsimaei post confessionem describit, de qua in actis Syriacis, quae de solo Barsimaei martyrio tractant, nihil inveniri facile explicatur.

Quibus perpensis nemo negabit, acta s. Barsimaei Syriaca actis ejus Armeniacis approbari, et Armeniacum interpretem vel nostra acta Syriaca, vel eis simillima in manibus habuisse.

3. Apud Graecos memoria s. Barsimaei die XXIX. et XXX. Januarii colitur. Menaea ad diem XXIX. Januarii, teste Bollando, in primo nomen Barsimaei a graeco „βαρος“ pondus derivant, falso, ut patet, quia hoc nomen indubie Syriacum est et ad verbum „filium caeci“ significat. Porro referunt, s. Barsimaeum, postquam Sarbelium converterat et baptizaverat, ad Lysiam ducem

raptum, Christum confesum et dire caesum esse. Haec omnia etiam in Syriacis actis Barsimaei leguntur, si excipis appellationem „Ducis“, quam Menaea ex usu loquendi recentiori falso adhibuerunt. Prosequuntur Menaea, s. Barsimaeum post flagellationem in carcerem missum, postea autem imperatoris edicto persecutionem repressam, Barsimaeum e custodia dimissum et suae ecclesiae redditum esse. Barsimaeum post flagellationem in carcere inclusum esse, Menaea etiam ad 30. Januarii asserunt, acta vero Syriaca et Armeniaca eum ante flagellationem multos dies in carcere fuisse testantur, quod Menaea falso ad tempus post flagellationem transtulerunt.

Menaea ad diem 30. Januarii praecedentibus haec nova adjungunt, Barsimaeum multos cum Sarbelio convertisse, et persecutionem exiguo tempore cessasse, quod verum esse, Malalas confirmat, qui persecutionem anno 112 p. Ch. continuatam demonstrat.

Martyrologium Romanum praeter ea, quae aperte cum actis Syriacis consonant, refert, Barsimaeum, quum plurimos gentiles convertisset ad fidem et praemississet ad coronam, eos secutum esse cum palma martyrii. Haec verba non de morte martyrii, sed de solo cruciatu intelligenda esse, ex usu loquendi Romani martyrologii consequitur, in quo complures Sancti, qui solum tormenta, non autem mortem pro Christo passi sunt, martyres appellantur, ut s. Felix, cujus memoria die 24. Januarii celebratur. Galesinium in suo Martyrologio ea repetere, quae Menaea et Martyrologium Romanum habent, qui legit, intelligit.

B.

Porro et reliqua, quae in actis s. Barsimaei leguntur, cum aliis historicis monumentis consonare et fidem mereri, maxima ex parte in actis s. Sarbelii jam demonstratum est. Paucis, quae restant et dubium movere possent, in sequentibus respondebo.

In temporis martyrii descriptione nomina consulum Romanorum Commodi et Curili leguntur, qui sine dubio Commodus et Cerealis sunt, quos anno 106 p. Ch. Consules Romanos fuisse, in tractatu de tempore martyrii s. Sarbelii et Barsimaei probatum invenies.

Porro memorantur (p. 70) „Alusis hyparchus magnus, pater regum“ et alii hyparchi, per quos edictum Trajani ad iudices seu praesides provinciarum missum est. Hyparchi hoc loco sine

dubio proconsules sunt, qui in Oriente eparchi vel hyparchi vocabantur. Magnus hyparchus praefectus praetorii esse videtur, qui summa post imperatorem dignitate fungebatur, ideoque fortasse pater regum appellatur, ut et a Cassiodoro l. 6. Var. epist. 3. „pater imperii“ appellatus est. Constat, praefectum praetorii Caesarum edicta ad praesides provinciarum misisse, quod de edicto persecutionis Christianorum a Maximino dato testatur Eusebius de martyribus Palaestinae cap. IX. Curetonus p. 186 conjicit, Alusis esse Lucium Quietum, de quo in adnotatione 25. actorum Sarbelii diximus. Huic opinioni favet, Lucium Quietum a Dione Xiphilino vulgo appellari „Lusius“ (Λούσιος), repugnat autem, quod Lusius a nullo historico praefectus praetorii nuncupatur.

Ad audiendum rescriptum regum convocantur „viri nobiles“ urbis, qui Syriace „Chire“ vocantur, quo nomine etiam in actis inundationis Edessenae, (l. Bib. Or. p. 395) nobiles urbis Edessae designantur.

Titulus Trajani in suo edicto est, „regia nostra majestas“, in Syro „Malchutan“. Ita et in actis Abibi imperator Licinius in suo rescripto appellatur idemque imperatorum titulus in actis Mart. Or. p. 19. 21. 108 et in actis Mar. Occ. p. 106 etc. recurrit.

Inter eos, qui s. Barsimaeum laetantes ad ecclesiam reducerunt, mulieres nobilium et juris consultorum recensentur. Juris consulti, in Syro „Chakime“ dicti, memorantur etiam in actis inundationis Edessenae et regis a consiliis sunt. Quod in his actis de canticis Christianorum consuetis et de benedictione, quam ante dimissionem episcopus populo impertivit, mentio fit, nemini, qui antiquam Christianorum liturgiam novit, dubitationem movebit.

Alia, quae ad demonstrandam actorum s. Barsimaei sinceritatem conferunt, in adnotationibus, quae eis adjectae sunt, lector inveniet.

Si in fine inter acta s. Sarbelii et s. Barsimaei comparisonem instituimus, facile intelligimus, ambo acta, a coaevo quidem, sed non ab eodem auctore scripta esse. Ipsa enim acta judicialia ss. Sarbelii et Barsimaei a diversis notariis scripta esse, exceptorum nomina subscripta testantur. Exceptores actorum s. Sarbelli vocantur Marinus et Anatolius, actis autem s. Barsimaei subscripserunt „Zenophilus et Patrophilus exceptores“. Dein interna criteria clare indicant, completorem quoque actorum s. Barsimaei alium fuisse, quam completorem actorum s. Sarbelli. Ut omittamus

variā scriptionem nominum iudicis Lysaniae et nobilis viri Edesseni Nabu, de quibus superius pag. 74 et 76 diximus, acta s. Barsimaei alium scriptorem saepius produnt, quum e. g. Lysanias in his actis continuo iudex, in actis s. Sarbelii modo iudex, modo praeses nuncupatur; quum vox „episcopus“ in eis nunquam invenitur, quae in actis Sarbelii pag. 5 et 17 legitur; quum in eis tempus martyrii anno imperii Trajani et nominibus consulum Romanorum Commodi et Cerealis, in actis vero s. Sarbelii anno imperii Trajani et regis Edessae Abgari et nominibus pontificum Edessenorum indicatur. In universum observari potest, acta s. Barsimaei majori diligentia confecta esse, quam acta s. Sarbelii, quod potissimum ex verbis consequi videtur, quibus s. Barsimaeus in actis suis iudici repraesentatus narratur. Ita enim in eis mox post initium legitur: Curiales urbis ingressi ad iudicem dixerunt: „Barsimaeus, de quo magnitudo tua mandavit, ecce ad fores stat praetorii“. His verbis, quae in actis Sarbelii non inveniuntur, etiam alia acta iudicialia accurate descripta e. g. acta Abibi, acta Tarachii, acta Probi et Andronici, acta Didymi et Theodorae etc. s. martyres ad iudices adductos esse referunt.

Adnotationes in acta Syriaca s. Barsimaei.

1. Acta martyrii s. Barsimaei non „acta“, sed „martyrium“ inscripta sunt, in fine tamen acta (*ὑπομνήματα*) vocantur, ut acta Sarbelii. Barsimaei nomen Latinum retinui, ut nomen Sarbelii. In Syro vulgo Barsamia, raro Barsama sonat, quod „filium caeci“ ad verbum significare supra jam dixi. Confer de hoc nomine etiam adnotationem primam Aucheri in acta s. Sarbelii. Inscriptio his actis praeposita recentiore scriptorem redolet, quia Edessa urbs benedicta vocatur, ut vulgo a Christianis cognominabatur.

2. Cf. quae de tempore martyrii s. Sarbelii et Barsimaei in fine opusculi et de titulo Trajani „Dominus noster“ pag. 102 dicta sunt.

3. Cf. adnotationem 67 ad acta Sarbelii.

4. Magnitudo tua in Syro „Rabutok“ titulus est praesidis in actis s. Abibi et saepe in actis Occid. e. g. pag. 70, 97, 103.

5. Ad verbum: „recitavit ei fidem Christianorum“.

6. Cf. acta Sarbelii pag. 74.

7. Cf. adnotationem 32 in acta s. Sarbelii.

8. Iisdem verbis a custodia s. Abibus judici sistitur.

9. Cur de regibus sermo sit, explicavi pag. 64.

10. Barsimaeus sine dubio sub rege Abgaro primo et apostolo Adaeo circa a. 40 p. Ch. cum parentibus Christianae religioni ad-
dictus est, ideo mox dicit, se in Christianismo natum esse.

11. „Omnem creaturam“ aperte omnes homines significat, ut
et Marc. 16, 15 „docete omnem creaturam“.

12. „In Christianismo natus“ idem significat, quod supra,
„ab adolescentia Deum cognovi“. Cf. Not. 10. Porro notandum,
haec verba quasi ad verbum in actis s. Sarbelii legi pag. 7.

13. Ad verbum „a quinque“.

14. Sensus est: Angeli Christum docuerunt terricolas, quia
religio Christiana sua efficacia coelestes cum terrigenis fami-
liari commercio conjungit. Curetonus vertit: „Docuerunt terricolas
vivam adorationem Christi regis“, haud recte, ut mihi videtur.

15. Titulus „regia majestas“ infra in edicto Trajani, in actis
Abibi et saepe in actis mart. Orient. legitur, e. g. p. 19, 21,
150 etc. In Syro eadem vox est, quae significat „regnum“.

16. Hyparchus magnus mihi esse videtur praefectus praetorii.
Nam in Eusebio hist. eccl. IX. 1, eadem fere leguntur, quae hic
narrantur, nimirum praefectum praetorii Sabinum singularum pro-
vinciarum praesidibus voluntatem imperatoris per epistolam insi-
nuasse, in qua praesides ad curatores, magistratus et praepositos
pagorum scribere jubentur, ut a persecutione Christianorum desi-
sterent. Praefectus praetorii ab Eusebio vocatur: *ὁ παρ' αὐτοῖς τῶ
ν εἰσχωμάτων ὑπάρχων* (alii *ἐπάρχων*) *ἀξιώματι τετυμημένος*
„qui apud eos summorum praefectorum dignitate decoratus erat“,
ergo ferme idem, quod Syrus habet dicens: „hyparchus magnus“.
„Pater regum“ idem valere videtur ac tutor regum, quum munus
praecipuum praefecti praetorianae cohortis esset, vitam imperatoris
tueri. Notum est, Orientales in titulis hyperbolas amare, et con-
stat, praefectos praetorii in imperio Romano secundam post im-
peratorem dignitatem habuisse. Num sub nomine „Alusis“ nomen
apud Romanos frequens „Aelius“ latet? Curetonus hunc Alusis
Lusium Quietum fuisse putat, de quo supra pag. 71 et 79
diximus.

17. Cur de regibus in plurali sermo sit, cf. supra p. 64.

18. Cf. Not. 67 actorum s. Sarbelii.

19. Tenorem hujus imperatorii edicti moribus Trajani concordare, nemo negabit. De Trajano enim Plinius Secundus in suo panegyrico (Cap. LXV.) dixit: „Quod ergo nunc primum audio, nunc primum disco, non est princeps supra leges, sed leges supra principem“. Et in epistolis ad eundem Plinium saepius (e. g. ep. 64, 97, Ed. Seibt) Trajanus ad „justitiam temporum nostrorum“ provocat.

20. Juris consulti in textu originali ad verbum „sapientes“ vocantur. In actis quoque inundationis Edessenae, quae in appendice adjecta sunt, viri, qui de cohibenda aqua deliberatum conveniunt „sapientes“ appellantur. In martyrologio Armeniaco (III. p. 283) in actis martyrii s. Thalalaei consiliarii vocantur „sapientes“. Porro in textu originali ad verbum dicitur: „nobilium sapientium“, quod sine dubio pro: „nobilium et sapientium“ positum est.

21. Hoc loco clare dictum est, etiam ante Sarbelii martyrium Christianos Edessenos persecutionem passos esse et nonnullos tormenta subiisse, qui s. Sarbelii socii vocantur.

22. Cf. de locis s. Scripturae in fine hujus opusculi dicta.

23. Ad verbum praecedentia ita sonant: Ego autem Zenophilus et Patrophilus exceptores, qui haec scripsimus. De Exceptoribus cf. supra p. 42.

24. Pro: „Euterpes“ etiam „Eutropius“ legi potest.

25. De legibus regum priorum cf. p. 64 et 83.

26. De appendice vide supra p. 103.

27. „Fabianus“ ex errore calami pro „Binus“ scriptum existimo, ut et in appendice actorum s. Sarbelii Binus et Fabianus permittuntur. Binus autem forsitan idem est, qui in sequentibus Inus appellatur, nempe Linus, quem scriptor appendicis s. Barsimaeo coaevum putavit.

28. Dapius error calami est pro: Pius. Post hunc Hyginus excidit, ut post Evaristum Anacletus et Clemens.

29. „Dominicam Ascensionis“ dominicam ante Ascensionem Domini puto, etsi hanc expressionem alibi non invenerim. In doctrina Apostolorum, de qua mox dicemus, haec dominica appellatur „finis Pentecostis“, ubi Pentecosten cum ascensione permutatum esse Curetonus existimat.

30. Christum anno 309 Graecorum natum esse, Chronicon Edessenum confirmat (B. O. I. p. 389). Christum passum esse Consulibus Rubellio et Rufio, Tertullianus (adversus Jud. c. 8) his

verbis testatur: Passio perfecta est sub Tiberio Caesare Consulibus Rubellio Gemino et Rufio Gemino. Annum horum consulum esse annum Graecorum 341, seu 30 p. Ch. n., Clington in suis fastis Romanis nuper demonstravit. Eodem anno 30 p. Chr. dies quartus mensis Haziran seu Junii in dominicam incidit. Annus autem imperii Tiberii hoc anno non fuit annus 19., ut haec appendix habet, sed annus 16., ut et Julius Africanus Christum anno 16. imperii Tiberii mortuum esse asserit. Qua de causa Curetonus in adnotatione ad hunc locum pro „anno 19“ legendum censet „anno 16“. In „doctrina Apostolorum“, quae et „Doctrina Adaei“ vocatur et a Curetono in „antiquis monumentis“ p. 24 edita est, initio similia leguntur: Anno trecentesimo tricessimo nono regni Graecorum (juxta codicem C. Anno trecentesimo quadragesimo secundo) mensis Haziran die quarto, qui fuit dies primus hebdomadis et finis Pentecostis, eo die venerunt discipuli ex Nazareth ad montem Olivarum et tempore mane magni Dominus noster manus suas elevavit et posuit eas super capita undecim discipulorum et dedit eis gratiam sacerdotii.

Adnotationes in acta Armeniaca s. Barsimaei.

1. Cf. dicta de nominibus nobilium Edessae p. 74.
2. In actis Syriacis a quinque viris flagellatus dicitur, Armenus duplicem lectionem in codicibus invenit.
3. Cf. responsum s. Barsimaei p. 96.
4. S. Barsimaeum non fuisse in equuleo tortum, acta Syriaca p. 96. testantur.
5. Spalarius in actis Syriacis „Alusis, magnus hyparchus, pater regum“ vocatur. Cf. supra p. 98. Alusis et Spalarius vocabula barbara sunt, nomen Latinum, quod eis subest, difficile colligitur.
6. Parthi partem incolarum Edessae constituebant. Cf. p. 72.

APPENDIX.

I.

Tempus martyrii s. Sarbelii et s. Barsimaei.

De anno, quo s. Sarbelius martyrium subiit, acta ejus Syriaca ab exordio haec referunt: „Anno decimo quinto imperatoris Trajani Caesaris et anno tertio regni Abgari, regis septimi, qui est annus quadringentesimus decimus sextus regni Alexandri regis Graecorum, sub sacerdotio Sarbelii et Barsimaei Trajanus Caesar praesidibus provinciarum mandavit, ut augerentur sacrificia“ etc. (pag. 4). Hoc imperatoris edictum paulo ante gentilium festivitatem die octavo mensis Nisan, qui erat dies tertius hebdomadis, vel ipso die hujus festivitatis Edessam pervenit (pag. 4 et 77). In iisdem actis (pag. 9) legitur, s. Sarbelium post primam interrogationem a iudice in carcerem missum esse, ubi multos dies fuit, quibus elapsis die secundo mensis Elul (Septembris), qui dies tertius hebdomadis erat, e carcere eductus et cruciatus est. Denique sepultus narratur die quinto mensis Elul, qui erat dies sextus hebdomadis.

In exemplari B actorum Syriacorum s. Sarbelii in fine haec adnotata leguntur: Haec confessio Sarbelii facta est in primo consulatu Commodi et Cerealis (pag. 20).

Acta Syriaca s. Barsimaei hoc exordium habent: „Anno quadringentesimo decimo sexto regni Graecorum, qui est annus decimus quintus regni imperatoris domini nostri Trajani Caesaris, Consulibus Commodo et Curilo, die quinto mensis Elul (Septembris), Lysanias iudex regionis post diem, quo audierat Sarbelium, sedit pro tribunali“.

Ex his actorum notitiis initium hujus persecutionis Christianorum et annus mortis s. Sarbelii certe definiri potest. Annus, quo

edictum persecutionis Christianorum a Trajano propositum et s. Sarbelius mortuus est, in actis s. Sarbelii et s. Barsimaei dicitur annus quadringentesimus decimus sextus regni Graecorum, qui est annus p. Ch. centesimus quintus, ut omnes post Assemanum norunt.

Porro acta s. Sarbelii referunt, hoc anno die octavo mensis Aprilis, die tertio hebdomadis Edessae celebratum esse magnam festivitatem et Sarbelium secundo interrogatum die secundo mensis Septembris, die tertio hebdomadis, et sepultum esse die quinto Septembris, qui dies sextus hebdomadis erat. Si investigaveris, quo anno regnante Trajano dies octavus Aprilis et dies secundus Septembris in diem tertium hebdomadis et dies quintus Septembris in diem sextum hebdomadis inciderit, invenies annum centesimum quintum, centesimum undecimum et centesimum decimum sextum p. Ch.¹⁾. Annus centesimus undecimus et centesimus decimus sextus ab anno regni Craecorum quadringentesimo decimo sexto, ab anno tertio regni Abgari Septimi et ab anno Consulum Commodi et Cerealis, ut videbimus, valde distant, quare etiam per hos in actis memoratos dies hebdomadis annus centesimus quintus p. Ch. designatur, quo Sarbelius martyrium passus est.

Hanc certam notitiam actorum s. Sarbelii et s. Barsimaei. *Chronicon Paschale*²⁾, probabilius circa medium quarti saeculi scriptum, confirmat, in quo ad annum I. Olympiadis 221 adnotatur, Trajanum anno octavo imperii sub Coss. Candido et Quadrato in Christianos persecutionem movisse. Ex fastis Romanorum a Klington nuper editis certe constat, annum, quo Candidus et Quadratus consules erant, annum centesimum quintum p. Ch. fuisse.

Idem hujus persecutionis Christianorum initium acta s. Ignatii M. indicant, ut in comparatione actorum hujus s. martyris cum actis s. Sarbelii in fine hujus opusculi instituta uberius exponetur. Ex actis s. Sarbelii hoc quoque discimus, memoratum Trajani edictum saltem ante diem 8. mensis Nisan (Aprilis) publicatum esse, quia eo die ad urbem Edessam jam pervenerat.

¹⁾ Confer librum: „L'art de vérifier les dates“, quocum calculus a. cl. Reiss propositus concordat.

²⁾ Ed. a Du Fresne Ven. 1739, in quo cf. pag. 201 etc.

Ex his certis probatisque actorum s. Sarbelii et Barsimaei indicibus ea quae minus certa vel erronea in eis inveniuntur, iudicanda sunt. Legitur enim in eis, edictum persecutionis Christianorum anno decimo quinto imperii Trajani propositum esse, quod falsum est, quia Trajanus, ut inter omnes constat, anno 98 p. Ch. ad regnum pervenit, annus ergo centesimus quintus p. Ch. seu annus quadringentesimus decimus sextus Graecorum annus regni Trajani septimus, non decimus quintus erat. Hic error vel oscitantiae scriptorum posteriorum, qui codices horum actorum descripserunt, vel ignorantiae completoris actorum tum Sarbelii, tum Barsimaei imputandus est, quem, etsi mox post mortem s. Sarbelii opus suum confecerit, a notariis publicis, qui acta judicialia scripserunt, distinguendum esse supra probavimus.

Alter error esse videtur in nominibus Consulum, sub quibus s. Sarbelius obiisse narratur. Nam in actis s. Barsimaei in exordio legitur: „Consulibus Commodo et Curilo die quinto mensis Elul, die postquam Sarbelium audierat, Lysanias Barsimaeum adduci iussit“, et ad finem Codicis B actorum s. Sarbelii adnotatum est, confessionem Sarbelii factam esse in primo consulatu Commodi et Cerealis, quo nomen alterius consulis correctum est. Annus Consulum Commodi et Cerealis, teste laudato Klinton, est annus p. Ch. centesimus sextus, quare s. Sarbelium non anno centesimo quinto, ut supra proposuimus, sed anno centesimo sexto martyrium passum esse, ex his nominibus Consulum concludendum videtur.

Verumtamen haec consulum nomina inde forsitan explicanda sunt, quod isti auctores cum multis Syris, quos hodie omnes Catholici eorum scriptores sequuntur, annum a primo die mensis Septembris inchoarunt, et annos aerae Graecorum non ab anno 311, sed ab anno 310 a. Ch. numerarunt, quod nonnulli Syri facere consueverunt¹⁾; quare die quinto Septembris anni Graecorum 416, de quo agitur, juxta hunc calculum annus centesimus sextus p. Ch. jam inceperat, ideoque hujus anni Consules recensuerunt. Quod autem scriptor actorum s. Sarbelii juxta vulgarem Syrorum in Mesopotamia usum annos Graecorum ab anno 311 a. Ch. numerat, et exordium anni mensem Octobris ponit, clarissime ex indicatis diebus hebdomadis patet, qui solum anno 105 p. Ch. in dictas ferias inciderunt.

¹⁾ Cf. librum jam laudatum: *L'art de vérifier les dates* p. XV.

Alia difficultas in annis regni Abgari recensendis exoritur. Acta enim s. Sarbelii referunt, anno tertio regni Abgari Septimi edictum persecutionis publicatum esse. Abgarus, qui hoc loco Septimi cognomen habet, sine dubio est Maanus Ajazetae filius, qui juxta Chronicon Dionysii (in Bibl. Or. I. p. 423) post Abgarum Uchama, primum regem Edessae Christianum, Septimus regnavit. Nam, eodem Dionysio teste, post dictum Abgarum primus Maanus, filius Abgari, secundus Maanus, Maani frater, tertius Abgarus, Maani filius, quartus Abgarus, Ajazetae filius, quintus Parnataspates, sextus Parnataspates junior, et septimus Maanus, Ajazetae filius, regnavit. Hunc Maanum memoratus Dionysius ab anno 98 usque ad annum 114 p. Ch. regnasse refert, quare annus regni ejus tertius, et annus, quo edictum persecutionis Christianorum a Trajano propositum est, annus p. Ch. 101, non autem annus 105 ab hoc auctore designatur. In hac repugnantia auctoritatem actorum s. Sarbelii tenendam esse existimo, quum solus Dionysius Telmarensis, saeculi octavi scriptor, contradicat, qui in suo Chronico, maxime in recensendis annis imperii regum Edessae saepe erronea habet. Nam, ut clarissimus Assemanus in Bibl. Or. I. p. 418 et seqq. probat, in annis Abgari, filii Abgari, quatuor anni desunt, in annis vero Pacori duo anni adduntur. Quare actis s. Sarbelii magis credendum esse puto, et dicendum, Maanum filium Ajazetae non anno 98, sed anno 101 regnare coepisse.

Quibus perpensis negari nequit, acta s. Sarbelii et s. Barsimaei, unico excepto errore in recensendis annis imperii Trajani, in ceteris perspicue indicare, edictum persecutionis Christianorum a Trajano anno p. Ch. 105 ante mentem Aprilis promulgatum et eodem anno mense Septembri s. Sarbelium martyrii mortem subiisse.

Ad idem tempus reliqua literarum monumenta martyrium s. Sarbelii referunt. Acta Armeniaca habent: „Barsimaeus annis Trajani Caesaris ad initium saeculi secundi episcopus Edessae erat“. Menaea, Menologia et Martyrologia omnia s. Sarbelium sub Trajano passum esse testantur, exceptis illis paucis, quae eum Thathuelem vocant et sub Hadriano occisum esse asserunt, quod supra p. 58 explicatum est.

Quod attinet diem conversionis et mortis s. Sarbelii, acta ejus p. 4 referunt, die octavo mensis Aprilis, cum magna gentilium festivitas celebraretur, eum a s. Barsimaeo conversum, mox propter timorem persecutorum baptizatum et die post bap-

tismum a iudice comprehensum esse. Dicit enim s. Sarbelius in responso ad tertiam iudicis interrogationem: „Propter Christum, quem heri confessus sum, hodie iudicor“. Porro in actis (p. 9) legitur, eum post tertium cruciatum in carcerem inclusum esse, ubi fuit „multos dies“, unde ad nova tormenta eductus est die 2. Septembris. Denique in fine actorum legitur, eum die quinto Septembris sepultum esse.

Quo die Sarbelius occisus est, acta s. Barsimaei his verbis indicant: Die quinto mensis Elul (Septembris) die postquam Sarbelium interrogaverat, iudex Barsimaeum apprehendi iussit“. Inde liquet, die quarto Septembris s. Sarbelium a iudice interrogatum esse et quidem ultimo, quia die sequenti iudex de Barsimaeo iudicaturus sedit, et nullum omnino indicium adest, Barsimaeum et Sarbelium simul ad tribunal stetisse. Sarbelius ergo die secundo Septembris secunda vice a iudice cruciatus, die quarto Septembris occisus et die quinto Septembris sepultus est.

Id confirmant Calendaria Syrorum, quae, testibus multis codicibus, partim die quarto, partim die quinto Septembris, vel proprio nomine, vel sub nomine Thathuelis s. Sarbelium commemorant. Menaea quoque, Menologia et Martyrologia, quae s. Sarbelium sub nomine Thathuelis memorant, vel quarto, vel quinto die Septembris memoriam ejus celebrant.

Acta ipsa martyrii s. Sarbelii expressis quidem verbis non asserunt, s. Sarbelium die quarto Septembris mortuum esse, attamen id clare indicant. Nam primum ex multitudine tormentorum concludi potest, s. Sarbelium non die secundo Septembris, quo denuo interrogatus est, occisum esse, quum tot et tantis cruciatibus, quos pertulit, tempus unius diei haud sufficeret, praesertim nonnullis per longius temporis spatium protractis, ut in tormento decimo septimo „longum tempus“ in ligno suspensus dicitur. Dein iudex versus finem quaestionis decimae quartae pag. 13 ira inflammatus exclamavit: „Hodie vindicabo blasphemiam tuam“, quo ultimus dies tormentorum designatur, et ibidem pag. 16 dictum est, populum „quovis die“ supplicia ejus aspexisse, ex quo patet, s. martyrem non uno tantum die cruciatum esse. Acta ergo Sarbelii non impugnant, sed potius confirmant, quod in aliis fontibus historicis clare exprimitur, s. Sarbelium die quarto Septembris pro Christo mortem martyrii perpassum esse.

Ex praedictis simul tempus confessionis et cruciatus

s. Barsimaei definiri potest. S. Barsimaeus die quinto Septembris anni centesimi quinti p. Ch. scilicet „die, postquam iudex Sarbelium (ultimo) audierat“, apprehensus, in carcerem missus et cum multis dies ibi detentus esset, denno ad iudicem ductus et cruciatus, sed adveniente edicto Trajani, quod persecutioni Christianorum finem fecit, statim dimissus est. Hoc Trajani edictum probabiliter anno centesimo septimo publicatum esse, in sequenti comparatione actorum Sarbelii et Barsimaei cum epistolis et actis s. Ignatii martyris fusius demonstrabitur.

De morte autem s. Barsimaei sola acta Armeniaca referunt, eum summa senecta obdormiisse in Domino.

II.

Acta martyrii s. Sarbelii et s. Barsimaei cum actis martyrii s. Ignatii ejusque epistolis comparata.

Sub imperatore Trajano celeberrimus Christi martyr fuit s. Ignatius episcopus Antiochiae, post s. Petrum secundus, qui anno centesimo septimo, ut acta martyrii ejus testantur, Romae martyrium perpessus est. Quare non praeter rem esse videtur, acta martyrii s. Ignatii, a spectatoribus mortis ejus conscripta, cum actis martyrii s. Sarbelii et s. Barsimaei, qui Edessae circa idem tempus pro Christo martyrium subierunt, comparare et ea, in quibus conveniunt, proponere.

Primus locus, qui ad hunc finem comparandus est, legitur in capite secundo actorum martyrii s. Ignatii, quod his incipit verbis: „Τραιανοῦ γὰρ μετὰ ταῦτα ἐννάτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ βασιλείας, ἐπαρθέντος ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ κατὰ Σκυθῶν καὶ Δακῶν καὶ ἐτέρων πολλῶν ἐθνῶν, καὶ νομίσαντος ἔτι λείπειν αὐτῷ πρὸς πᾶσαν ὑποταγὴν τὸ τῶν χριστιανῶν θεοσεβὲς σύστημα, καὶ εἰ μὴ τὴν τῶν δαιμόνων ἔλουντο λατρείαν μετὰ πάντων ὑπεισιέναι τῶν ἐθνῶν, διωγμὸν ὑπομένειν ἀπειλήσαντος, πάντας τοὺς εὐσεβῶς ζῶντας ἢ θύειν ἢ τελευτᾶν κατηνάρμαξεν“. „Posthaec enim „Trajanus, nono imperii sui anno, victoria de Scythis et Dacis „aliisque multis gentibus reportata elatus, ad subjectionem omnium „sibi adhuc pium Christianorum coetum deesse ratus, persecutionem- „que, nisi daemonum cultum cum omnibus gentibus amplecterentur, minatus, omnes religiose viventes aut sacrificare aut mori coge- „bat“. Quibus verbis obiter inspectis assertum videtur, Trajanum anno nono imperii sui edictum persecutionis Christianorum

promulgasse eosque vel sacrificare vel mori coegisse. Quibus ita intellectis, discrepantiam inter acta martyrii s. Ignatii, et acta Sarbelii et s. Barsimaei extare patet, quum juxta haec Trajani edictum persecutionis Christianorum anno centesimo quinto p. Ch. ante mensem Aprilis i. e. anno imperii Trajani septimo publicatum sit, ut in praedictis expositum est.

In solvenda hac quaestione non audiendi sunt, qui, textu actorum martyrii s. Ignatii mutato, cum veteri Latino interprete pro anno nono annum quartum legendum censent. Omnes enim fontes Graeci cum versione Syriaca et Armeniaca et alia antiqua versione Latina „anno nono“ imperii Trajani habent. Tenentes ergo lectionem, tot argumentis confirmatam, sensum loci allegati diligentius perscrutemur.

In capite primo acta martyrii exponunt, s. Ignatium post brevem tranquillitatem, quam ecclesia sub imperatore Nerva nacta erat, paucis adhuc annis moratum, tandem ferventis voti martyrii compotem factum esse. Quibus expositis acta in capite secundo locum supra allegatum adjungunt. Totus hic locus ex sententia principali et sententiis intermediis consistit. Sententia principalis ita sonat: Post haec enim Trajanus nono imperii sui anno omnes religiose viventes aut sacrificare aut mori cogebat. Qua sententia acta ostendunt, s. Ignatium revera post paucos annos, quibus post brevem ecclesiae tranquillitatem adhuc morabatur, votorum suorum compotem factum esse. Postquam enim hos paucos annos in fideli muneris sui administratione transegerat, „post haec Trajanus anno nono imperii sui Christianos aut sacrificare aut mori cogebat“, et in hac persecutione s. martyrem actorum compotem fecit. Acta ergo martyrii s. Ignatii in hac sententia non de initio persecutionis, aut de edicto Trajani, eam excitante, sed de persecutione Trajani anno imperii ejus nono saeviente tractant. Ideo scriptor actorum recte dicit: Trajanus cogebat (κατηνάγκαζεν) aut sacrificare aut mori, tempus imperfecti adhibens, quia non de edicto, quo Trajanus Christianos vexari jussit, sed de executione hujus edicti loquitur.

Haec sententia principalis actorum sententiis intermediis amplificatur, nimirum: (Trajanus) victoria de Scythis et Dacis aliisque multis gentibus reportata elatus, ad subjectionem omnium sibi adhuc pium Christianorum coetum deesse ratus, persecutionemque, nisi daemonum cultum cum omnibus gentibus amplec-

terentur, minatus (omnes religiose viventes aut sacrificare aut mori cogeabat). In textu graeco in verbis pro participio perfecti est participium aoristi, nimirum: *ἑπαρθέντος, νομίσαντος, ἀπειλῆσαντος*.

Quis est, qui ignoret, aoristum Graecorum saepe tempus perfecti et plusquamperfecti Latinorum significare? Quare totam sententiam, ad sensum clarius exprimendum, ita proponam: Trajanus postquam victoria de Scythis et Dacis aliisque gentibus reportata elatus et ad subjectionem omnium sibi adhuc pium Christianorum coetum deesse ratus et persecutionem nisi daemonum cultum cum omnibus gentibus amplecterentur, minatus erat, anno imperii sui nono omnes religiose viventes aut sacrificare aut mori cogeabat. Qui hanc interpretationem non admittendam censet, legat in ipsis actis martyrii s. Ignatii finem secundi capitis, ubi haec sententia invenitur: Haec cum s. Ignatius dixisset (*ταῦτα εἰπὼν*), et hilari animo vincula suscepisset (*περιδέμενος*) cumque prius pro ecclesia orasset (*ἐπευξάμενος*) et eam cum lacrimis Domino commendasset (*παραδέμενος*), ferina et militari acerbitate correptus est (*συνηραζέτο*). Eandem interpretationem argumentum sententiarum intermediarum postulat, in quibus dictum est, Trajanum victoria de Scythis et Dacis et aliis gentibus reportata elatum Christianorum coetum subigere decrevisse. Victoriae Trajani in bellis Dacicis (de his enim solum sermo esse potest) coeperunt cum primo bello Dacico, quod anno centesimo primo p. Chr. finitum est, et continuatae sunt in secundo bello Dacico, quod probabilius anno centesimo quarto vel certe centesimo quinto incepit, ut Tillemontius (in hist. Rom. Imp. l. II p. 171 et seqq.) et alii probarunt. Annus autem p. Ch. centesimus quartus vel quintus est annus Trajani septimus vel octavus. Nemo ergo recte dicet, anno demum nono imperii sui Trajanum victoria de Dacis reportata elatum esse.

His ex rationibus locum laudatum capitis secundi actorum martyrii s. Ignatii hoc solum referre existimo, quod s. Ignatius paucis annis post mortem Nervae elapsis voti martyrii compos factus est, nimirum anno nono imperii Trajani, quo hic imperator crudeliter persequabatur Christianos et s. Ignatium capitis damnavit, postquam jam antea superbia elatus propter victoriam de Dacis reportatam Christianorum persecutionem decreverat. Hac ratione explicatus hic locus cum actis s. Sarbelii apte convenit. Trajanus

anno post Chr. nonagesimo octavo die vigesimo septimo Januarii imperium suscepit, ut Tillemontius l. l. probat. Annus ergo imperii ejus nonus anno p. Ch. centesimo sexto die vigesimo octavo Januarii initium habuit. Si edictum Trajani, quo persecutionem Christianorum excitavit, annum imperii ejus nonum i. e. annum centesimum sextum p. Ch. juxta acta martyrii, s. Ignatii praecessit, consequitur, haec acta cum actis. s. Sarbelii et s. Barsimaei consonare, quae referunt, hoc edictum anno centesimo quinto mense Aprili publicatum esse.

Alter locus actorum martyrii s. Ignatii, qui actis martyrii s. Sarbelii et s. Barsimaei repugnare videtur, in capite septimo legitur, ubi mortem s. Ignatii die vigesimo Decembris, Coss. iterum Sura et Senecione i. e. anno centesimo septimo p. Ch. Romae evenisse scriptum est. Acta enim s. Barsimaei Syriaca et Armeniaca exponunt, die postquam judex s. Sarbelium audierat, i. e. die quinto Septembris anno centesimo quinto p. Ch., s. Barsimaeum in carcerem missum, et postquam multos dies ibi fuerat, denuo eductum et cruciatum, sed per edictum Trajani, quo pax ecclesiae reddebatur, in libertatem restitutum esse. Persecutio ergo Christianorum secundum acta s. Barsimaei post diem quintum Septembris anni centesimi quinti et multos illos dies, quibus s. Barsimaeus in carcere fuit, ergo ad minimum anno centesimo sexto finem habuisse videtur. Quod si ita se habet, non intelligitur, quomodo s. Ignatius die vigesima anni centesimi septimi Romae martyrium subire potuerit.

Ad haec breviter respondemus, verba „multos dies“ longius quoque temporis spatium, et biennium et triennium significare posse, ut et in actis martyrii s. Sarbelii p. 9 tempus a mense Aprili usque ad Septembrem iisdem verbis designatur, quo concessio haec difficultas sublata est.

Auctoritatem actorum s. Barsimaei, quae haec de pace Christianis restituta referunt, confirmant Menaea ad diem undetricesimum Januarii, in quibus legitur, s. Barsimaeum e custodia dimissum esse, quum „imperatoris edicto repressa persecutio esset“. Eadem ferme habent Menaea ad diem tricesimum Januarii: „S. Barsimaeus, cum exiguo tempore cessaret persecutio, dimissus suae restitutus est ecclesiae“.

Ad haec accedit, s. Ignatium martyrem in epistolis ad Philad. c. 10, ad Smyrn. c. 11, ad Polyc. c. 7 scribere, ipsi nunciatum

esse, ecclesiam Antiochiaie pacem obtinuisse. Hic nuncius Troade, unde memoratas epistolas scripsit (Cf. Eus. hist. eccl. III, 34), ei allatus est, quia in epistolis prioribus, Smyrnae scriptis, de hoc nuncio tacet, immo etiam singulas ecclesias orat, ut pro ecclesia Antiochena, pastore orbata, preces funderent (Ep. ad Eph. c. 21, ad Magn. c. 14, Trall. c. 13, ad Rom. c. 9). Quum s. Ignatius Troade non diu moraretur et inde sine mora Romam ductus die vigesimo Decembris anno centesimo septimo leonibus objiceretur, ut acta martyrii ejus uberius exponunt, nuncius pacis ecclesiae Antiochae restitutae, mense circiter Septembri ejusdem anni Troadem pervenit.

Attamen hoc testimonium epistolarum s. Ignatii de pace anno centesimo septimo p. Ch. Christianis reddita non ad ipsum edictum Trajani in actis s. Barsimaei memoratum referri, cum eo autem quodammodo cohaerere existimo. In epistolis enim s. Ignatii semper de pace ecclesiae Antiochiaie in Syria restituta, nunquam autem de totius ecclesiae pace sermo est, quae in actis s. Barsimaei per edictum Trajani restituta memoratur. Dein fieri non poterat, ut s. Ignatius post edictum pacis toti ecclesiae reddendae ad mortem Romam duceretur, neque s. Ignatius, antequam Romae in amphitheatrum raperetur, pro cessatione persecutionis preces fudisset, ut in actis martyrii ejus cap. 6 narratur. Quibus ex rationibus pacem ecclesiae Antiochiaie, anno centesimo septimo mense circiter Septembri redditam, paci universae ecclesiae, in actis s. Barsimaei memoratae, aliquot menses praecessisse eamque initiasse arbitror. Ex pace autem Antiochenae ecclesiae conspicitur, Trajanum circa mensem Septembris anni centesimi septimi mitiori erga Christianos animo fuisse, quod causa fuit, ut acceptis aliis faustis relationibus persecutionem Christianorum omnino interdiceret.

Haec certa sunt testimonia, Trajanum versus finem anni centesimi septimi persecutionem Christianorum edicto interdixisse. Nonnulli testimonium Tiberiani, praefecti Palaestinae primae, adjungunt, qui a Trajano rescriptum accepisse fertur, ut Christianos non occideret, quo facto Christianis paulum requies dabatur. At quum haec Tiberiani epistola et Trajani rescriptum recte in dubium vocentur, ad eorum auctoritatem provocari nequit.

Quae dixisse sufficiat, ut intelligatur, acta martyrii s. Sabelii et s. Barsimaei nec actis martyrii s. Ignatii, nec epistolis

hujus apostoloci Patris ullo modo contraria esse. Haec monumenta literaria, quae nec tempore nec loco, quo edita sunt, longe distant, ipsa lingua quandam similitudinem referre, jam superius pag. 45 demonstratum est.

III.

Acta proconsularia Martyrum Scillitanorum (ex Card. Baronio ad annum 202) actis s. Sarbelii et Barsimaei simillima.

I. Existente Claudio Consule quarto decimo Kalendas Augustas Carthagine metropoli, statuto forensi conventu, praeceperunt magistratus adstare sibi Speratum, Narzalem, Cittinum, Donatam, Secundam et Vestinam. Et adstantibus eis, Saturninus Proconsul dixit: Potestis veniam a dominis nostris¹⁾ Imperatoribus Severo et Antonino promereri, si bono animo conversi fueritis ad deos nostros. Speratus dixit: Nos minime aliquando malum fecimus; neque iniquitatem sequentes, in peccatis egimus operationem, nec aliquando cuiquam malediximus; sed male suscepti a vobis, gratias egimus semper. Quamobrem Dominum verum et Regem adoramus. Saturninus Proconsul dixit: Et nos electi sumus, et mitissima est elegantia nostra: et juramus per genium domini nostri Imperatoris, et pro salute illius intercedimus, quod et vos facere debuistis. Speratus dixit. Si tranquillas adhibeas mihi aures tuas, dicam mysterium mansuetudinis. Saturninus Proconsul dixit: Dicente te de mysterio, non inferam mala: tantum jura per genium regis nostri. Speratus dixit: Ego imperatoris mundi genium nescio; sed caelesti Deo meo servo, quem nullus hominum vidit, nec videre potest. Ego enim nec furatus sum aliquando, sed quodcunque emam, tributum do, quoniam cognosco eum dominum meum: sed adoro Dominum meum Regem regum, et omnium gentium Dominum. Saturninus Proconsul dixit: De cetero a tumultu garrulitatum quiescite et accedentes sacrificate diis. Speratus respondit: Illa est mala concitatio, quae facit homicidium et falsam accusationem adversus aliquem.

II. Saturninus Proconsul ad alios conversus dixit: Nolite furoris hujus insipientia participes fieri, sed timete potius

¹⁾ Cf. pag. 96.

regem nostrum, obediētes praeceptis ejus. Cittinus dixit: Nos non habemus alium, quem timeamus, nisi Dominum Deum nostrum, qui est in caelis. Saturninus Proconsul dixit: De-trudantur in carcerem, ponantur in ligno in diem crastinum.

III. Sequenti die Saturninus Proconsul sedens pro tribunali, eos praesentari jubet. Qui cum adstitissent, dicit ad feminas: Honorate regem nostrum et sacrificate diis. Tunc Donata dixit: Honorem quidem Caesari tamquam Caesari; Deo autem nostro honorem et orationem offerimus. Stans Vestina dixit: Et ego Christiana sum. Secunda similiter dixit: Et ego credo in Deo meo, et volo in ipso esse: diis autem tuis non servimus neque adoramus. Saturninus Proconsul, auditis his, praecepit eas servari.

IV. Advocatis viris, dicit Sperato: Perseveras, ut Christianus sis? Speratus dixit: Etiam persevero; et omnes audite, quia Christianus sum. Audientes omnes, qui cum illo retenti fuerant, consenserunt confessioni illius, dicentes: Sumus et nos pariter Christiani. Saturninus Proconsul dixit: Nec liberationem, nec remissionem vultis? Speratus respondit: In certamine justo nulla est remissio. Fac, quod vis. Nos enim pro Christo gaudentes morimur. Saturninus Proconsul dixit: Qui sunt libri, quos adoratis legentes? Speratus respondit: Quatuor evangelia Domini nostri Jesu Christi, et epistolas s. Pauli apostoli et omnem divinitus inspiratam scripturam. Saturninus Proconsul dixit: Spatium trium dierum tribuo vobis, ut respiscatis. Speratus dixit: Christianus sum, et omnes, qui mecum sunt; et a fide Domini nostri Jesu Christi non discedimus. Fac, quod vis.

V. Proconsul videns etiam ipsorum mentis stabilitatem et fidei firmitatem, dedit in eos sententiam per Exceptorem¹⁾, dicens sic: Speratum, Narzalem, Cittinum, Veturium, Felicem, Acyllinum, Laetantium, Januarium, Generosam, Vestinam, Donatam et Secundam Christianos se esse confitentes, et imperatori honorem et dignitatem dare recusantes, capite truncari [praecipio. Haec cum essent ex tabella recitata²⁾, Speratus et qui cum eo erant, omnes dixerunt: Deo gratias conferimus, qui dignatur nos hodie martyres

¹⁾ Cf. pag. 17 et 41.

²⁾ Cf. pag. 16 et 82.

accipere in caelis pro confessione sua. His dictis, ducti sunt: et flexis genibus unanimiter, cum iterum gratias Christo agerent, truncata sunt singulorum capita.

Consummati sunt Christi martyres mense Julio, die septimo decimo et intercedunt pro nobis ad Dominum Jesum Christum, cui honor et gloria cum Patre et Spiritu sancto in saecula saeculorum. Amen.

IV.

Acta publica inundationis Edessae anno 202, ex Bibl. Or. Assemani I. p. 390.

Anno quingentesimo tertio decimo ¹⁾, imperante Severo, sub Abgaro filio Maani rege, mense Novembri, fons, qui ex majori palatio Abgari, regis magni ²⁾, erumpit, juxta morem exundavit latissima in omnes partes alluvione, adeo ut atria, porticus, et aedes regias invaderet. Quare perterritus Abgarus Rex Dominus noster ³⁾, in planitiem montis palatio imminenti profugit, ubi regionum opificum officinae visuntur ⁴⁾. Interea dum de cohibenda aquarum alluvione consiliarii ⁵⁾ deliberant, nocte intempesta ruit imbrum vis immensa, quibus auctus mirum in modum, qui alluit urbem fluvius Daisan ⁶⁾, die et mense non suo, suis et alienis aquis cataractas ferreis laminis contactas serisque firmatas, frustra eluctari conatus, retro cogitur in vicinam planitiem, omniaque longe lateque demergit, ut aequora camporum transiisse viderentur in maria. Inde rursus ab supervenientibus aquis tumefactus, concitatusque insurgit, superatisque moenibus, violentus rapidusque in urbem devolvitur. Rex Abgarus ex magna turre, cui a Persis ⁷⁾ nomen inditum, accensis ad hunc finem funalibus, aquas contem-

¹⁾ Anno 513, qui fuit Christi 202, Septimii Severi decimus, et Abgari, postremi Edessenorum regis, secundus.

²⁾ Sine dubio Abgarus Uchama, rex primus Christianus Edessae.

³⁾ Cf. pag. 96.

⁴⁾ Cf. p. 73 et 74.

⁵⁾ „Chakime“ vocantur consiliarii, ut et in actis s. Barsimaeie pag. 95.

⁶⁾ Daisan a Graecis Scyrtus vocatur a *σχύρτεω*, exilivit, quod et vox Syriaca significat.

⁷⁾ Cf. pag. 30 et 72.

platus, extemplo recludi aditus, attollique cataractas octo muri occidentalis, qua flumen prosilierat, jussit: sed frustra: consilium praevertente aquarum vi, quae quum amissum iter quaerunt, decussa murorum parte, quae in occasum solis vergit, uno impetu amplissimum pulcherrimumque Domini nostri regis palatium subruunt prosternuntque. Inde qua data via est, perque malignos transitus immissae in urbem, nobiles et magnificas domos corripunt, cunctaque aedificia ripis fluminis utrimque imposita, sive qua Austrum, sive qua Boream spectat, dejiciunt. Ea impellente procella, templum ecclesiae Christianorum ¹⁾ concidit. Caeterum duo milia hominum ea alluvione oppressi perierunt, quorum non pauci somno sopiti, aquis repente irruentibus suffocati sunt: atque hinc per totam urbem pereuntium questus et miserandi ululatus. Rex ea clade commotus, de ampliando fluminis alveo cogitavit, edixitque, ut omnes urbani opifices officinas procul a flumine construendas curarent: quod adhibitis geometris et architectis opportune provisum fuit, adeo ut antiquus fluvii alveus quam latissimus fieret et aquarum quaecumque alluvionem caperet. Quia tamen videbatur ea ratione a repentinis inundationibus securitati urbis hand satis consultum, quod in Daisanum quinque et viginti torrentes cum suis alienisque aquis undique confluerent; rex publico edicto mandavit, ut opifices, qui porticum ripis amnis impositam habitabant, a mense Octobri ad Aprilem appetente jam nocte in alias aedes secederent: utque praeterea Gazirae ²⁾, urbis praesidarii, quini agerent excubias per totam hyemem in ea murorum parte, qua flumen urbem alluit, qui audita aquarum externarum in urbem irruptione, cives admonerent, addita poena negligentibus, velut regii mandati contemptoribus: eamque legem hoc tempore latam in perpetuum obtinere jussit. Dominus autem noster rex Abgarus Regiam, in qua hyemare solet, construxit in Tabara, indeque descendit ineunte aestate in novum palatium, quod ad scaturiginem fontis reficiendum curavit. Regem sequuti nobiles Edeseni, aedes sibi in vicinia Palatii excitarunt eminentissima in urbis regione, cui nomen ab Saharitis ascitum. Interim rex stabiliendae securitati tranquillitatieque civium intentus, non modo istis,

¹⁾ Hinc liquet, Notarios urbis, haec scribentes, gentiles fuisse. Cf. et p. 74.

²⁾ ex Gazira seu insula, ea parte Mesopotamiae, quae ab Euphrate undique clauditur.

sed et pagorum castellorumque incolis, vectigalia ad quinquennium condonari voluit. Ita civitas incolarum frequentia aucta et aedificiis coronata est.

Haec acta, regisque Abgari Edictum conscripsere Mar-Zabus Bar-Semes, et Kajumas Bar-Magartat, Notarii Edesseni: eaque in Archivum Edessenum intulere Bardinus, et Bulidus, ejusdem Archivi Praefecti, utpote publicae fidei testes ¹⁾).

V.

De locis ex s. Scriptura in actis Sarbelii et Barsimaei allegatis.

Pag. 5. lin. 9. 10 (Rex Christus) „cujus possessio sunt coelum et terra“. Omnia haec verba leguntur in versione Syriaca Peschito Gen. 14, 22.

Pag. 5. lin. 20. (Idola ista) „quae os habent et non loquuntur, oculos habent et non vident eis; et pag. 9. lin. 5: „opifices eorum omnesque, qui in eis confidunt“. Haec ex ps. 114, 5—8 sumpta verba in Peschito quoque reperiuntur tribus variantibus exceptis.

Pag. 10. lin. 9: „Dii, qui coelum et terram non fecerunt, pereant sub coelo isti“. Hic locus ex Jerem. 10, 11 in Peschito ita sonat: „Dii, qui coelum et terram non fecerunt, pereant ex terra et sub coelo isti“. In actis s. Sarbelii solum verba „ex terra“ omissa sunt, in reliquis omnibus consonantia adest. Textus Hebraicus cum Peschito accurate concordat. Haec verba, quibus Jeremias Judaeos gentilium superstitionem increpare jubet, jam antiquissimo aevo in proverbium abiisse videntur. Allegantur enim in multis actis martyrum Graecis. Cf. supra pag. 80.

Pag. 11. lin. 8 ab infra: „Istorum enim viae dissolutae sunt omni tempore, quia non est iudicium Dei coram oculis eorum“. Psalmus 10. v. 5 in Peschito ita sonat: „Et dissolutae viae ejus omni tempore et sublatum est iudicium tuum a conspectu ejus“.

Pag. 12. lin. 3 ab infra: „Ideo dico: neque ignis, neque gladius, nec allitudo, nec profundum possunt separare mentem meam a charitate Dei, quae est in Domino nostro Jesu Christo“. Hic locus, ex epistola ad Rom. 8, 38 allegatus, in Peschito sic sonat: „Certus sum enim, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque potestates, neque virtutes, neque instantia, neque

¹⁾ Sic vertit Assemanus Syriaca vocabula „Scharire di Medito“, quae „curiales urbis“ vertenda esse diximus pag. 83, 84.

futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia potest me separare a charitate Dei, quae est Domino nostro Jesu Christo“. Verba: „neque mors, neque vita, neque altitudo, neque profundum possunt separare a charitate Dei, quae est in Domino nostro Jesu Christo“, in Peschito et actis Sarbelii eadem sunt.

Pag. 97. lin. 15. Dixerunt Christiani ad Barsimaeum: „Audivimus ex te, doctorum ecclesiae dicere: voluntas sicut id quod est, ita accipitur“. Hic locus ex ep. II. ad Cor. 8, 12 sumptus in Peschito ita sonat: si enim voluntas adest, sicut id quod est, ita accipitur. Verba: „Voluntas sicut id quod est, ita accipitur“, duobus variantibus nullius ponderis exceptis, eadem sunt.

Praeter hos locos, qui vel integri, vel ex parte verbum ex verbo allegati sunt, alii inveniuntur, qui ad sensum tantum memorantur. Nimirum:

Pag. 5. lin. 10 ab infra: „Christus, Filius Dei, filius substantiae Patris sui et filius naturae genitoris sui, splendor est adorandus divinitatis ejus et lux gloriosa magnitudinis ejus, et cum Patre suo ab aeterno et a saeculo fuit, brachium et dextra ejus, virtus et sapientia et fortitudo ejus“. Cf. Ep. ad Hebr. 1, 3; Joann. 1, 1, I. Cor. 1, 24.

Pag. 8 lin. 9 ab infra legitur: „Lex dicit, ne adores omne simulacrum et omnem imaginem“. Cf. Exod. 20, 4.

Pag. 10, lin. 10 ab infra: „Qui fecit coelum et terram et maria et omnia, quae in eis sunt“. Cf. Neh. 9, 6.

Pag. 11 lin. 6: „Ut liberer ab igne, qui non exstinguitur, et a verme, qui non moritur. Cf. Marc. 9, 44.

Pag. 11, lin. 12: „Eos qui Christum confitentur, ipse confitebitur coram Patre suo laudato“. Cf. Math. 10, 32.

Pag. 11, lin. 23: Idolis non sacrificabo nec daemonibus libabo, nec spiritus nequam honorabo“. Cf. 1 Eor. 10, 20.

Pag. 14, lin. 10 ab infra. Sarbelius dicit: „Audi unum ex doctoribus ecclesiae dixisse: „Vulnera mei corporis, quod perveniet ad resurrectionem ex mortuis“.

Assemanus (in act. Mart. Occid. p. 83) hunc locum ex I Cor. 15, 42, sumptum arbitratur, ubi legitur: „Sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione etc“. Sed fortasse haec verba, quae et in actis s. Stratonices reperiuntur, (cf. supra p. 46.) Apostolo Edessae Adaeo, vel alii primaevae ecclesiae doctori adscribenda sunt.

Pag. 15, lin. 5 ab infra: Menti fideli „tribulatio tolerantiam parit et ex ea probationem et ex probatione spem confessionis“. Peschito in ep. ad Rom. 5, 3. 4. sic habet: Tribulatio tolerantiam perficit in nobis et tolerantia probationem et probatio spem. Vocabula: tribulatio, tolerantia, probatio, spes in Peschito et in actis Sarbellii eadem sunt.

Pag. 17, lin. 15 ab infra: Christus, quem cognovi et in quem credidi. Cf. Joann. 6, 70.

Pag. 93, lin. 20: „Verbum Dei dicentis: Non adorabis imagines et simulacra hominum. Cf. Ex. 20, 4.

Pag. 94 lin. 10 ab infra: „Viva est adoratio Christi“. Cf. epist. ad Hebr. 4, 12: „Vivus est sermo Dei et efficax“.

Praeterea in pluribus locis facta et personae memorantur, de quibus in s. Scriptura sermo est.

Pag. 6, lin. 18 legitur: „Christus sua sponte in cruce mortifera extensus est.

Pag. 6, lin. 20. „Quod (Christus in cruce) latroni fecit, id et tibi faciet“. Latro cum Christo Domino crucifixus etiam p. 17, lin. 7 his verbis memoratur. „Miserere mei, sicut misertus es latronis“.

Pag. 11, lin. 11 ab infra: „Clavi infixi sunt in manus benedicti architecti totius mundi, ideoque omnes res creatae in illo tempore commotae contremuerunt. Cf. Math. 27, 51.

Pag. 17, lin. 9. Sarbelius dixit: „Hora undecima vineam tuam ingressus sum“. Cf. Math. 20, 6. 9.

Pag. 93, lin. 8. Barsimaeus dixit: „Pastor constitutus sum hominum, non eorum tantum, qui jam inventi sunt, sed et eorum, qui extra verum ovile vagantur, qui cibus fiunt luporum gentilismi“. Cf. Joann. 10, 1—6.

Pag. 94, lin. 9 ab infra: „Superi sunt, qui terricolis annuntiarunt eosque docuerunt“. Cf. Math. 1, 20; Luc. c. 1, 11 etc.

Omnibus his locis et rebus, quae s. Scripturae et actis s. Sarbellii et Barsimaei communia sunt, diligenter perspectis, invenietur, ex antiquo testamento librum Genesis, Psalmos et Jeremiam, ex novo testamento quatuor evangelia et epistolae s. Pauli ad Romanos, Corinthios et ad Hebraeos nota supponi.

Num scriptores actorum s. Sarbellii et Barsimaei textum versionis Peschito jam habuerint, ex paucis locis, qui ad verbum allegantur, dijudicare non audeo. Ad textum versionis Peschito proxime

accedunt loci ex Gen. 14, 22; Ps. 10, 5; 2 Cor. 8, 12 et haec consonantia vix explicari poterit, nisi unus textus subesse concedatur. Nec eis assentiendum est, qui dicunt, versionem Peschito initio saeculi secundi extare non potuisse, quum cogitari nequeat, Syros Christianos post susceptam Christi religionem versione Syriaca s. Scripturam diu caruisse, quia mos erat, s. Scripturas quavis dominica in publicis concionibus populo legere, ut et acta s. Barsimaei p. 91 testantur, populus autem in Mesopotamia aliam praeter Syriacam linguam non callebat. Qui dicunt, epistolas s. Pauli, praemis eam ad Hebraeos, initio saeculi secundi Syris haud innotuisse, legant epistolam s. Clementis, ante acta nostra scriptam, in qua saepius epistola ad Hebraeos allegata invenitur.

E R R A T A.

Pag.	Lin.	Pag.	Lin.
9	5 opifices l. pro „adoratores“.	61	17 l. Adaei, ita et p. 62. 63.
24	11 5) l. pro 6).	68	11 ab inf. l. Arthemusia.
24	20 6 l. pro 5).	70	5 l. <i>ΑΒΓΑΡΟΣ</i> .
25	3 ab inf. l. illuminata.	70	8 l. <i>ΒΑΣΙΛΕΥΣ</i> .
26	4 21) l. pro 22).	72	3 l. circiter.
27	4 ab inf. 28) l. pro 24).	74	8 l. ecclesia.
31	ult. 9) l. pro 10).	74	16 l. supplicii.
36	Nota 2) l. coaevo.	74	ult. l. fuse.
52	26 l. memorata.	80	7 ab inf. l. sequentibus.
59	2 l. Bollandiani.	85	9 ab inf. l. adnotatione.
59	9 l. Bolland.		

I. I N D E X

PRINCIPALIMUM DOGMATUM FIDEI IN ACTIS MARTYRII S. SARBELII ET BARSIMAEI.

1. De fontibus fidei.

Ecclesia docens.

Episcopus „magister et dux Christianorum“ p. 91, 92. Episcopus „pastor constitutus est hominum non illorum tantum, qui inventi sunt, sed et eorum, qui extra verum ovile vagantur“ p. 93. „Audiui unum ex doctoribus ecclesiae dixisse: vulnera corporis mei etc.“ p. 14. „Audiuimus ex te, doctorem ecclesiae dicere: Voluntas pro eo quod est, accipitur“. Ex. 2 Cor. 8, 12 p. 97.

Hierarchia ecclesiae.

„Barsimaeus, Christianorum episcopus cum Tirda sacerdote et Schalulo diacono ascendit“ p. 5.

Traditio apostolica in ecclesia.

„Haec sunt, quae nos docuit Paluth . . . et scis, Paluth esse discipulum Adaei apostoli“ p. 5.

S. Scripturae

in ecclesiis lectae p. 87. Sarbelius conversus est „per verbum Dei dicentis: Non adorabis imagines“ p. 93. „Quia Deus non est ante oculos vestros, ideo et verbum ejus non vultis audire“. p. 96. Cf. Loci ex Scriptura allegati p. 126—129.

Fides ecclesiae universae.

„Acquiesce eis, quae tibi dixi; haec enim credit ecclesia“ p. 6. „Christiani, filii ecclesiae“ p. 93.

2. De Deo.

Deus unus.

„Confiteor unum Deum, qui fecit caelum et terram“ p. 10.

Deus trinus.

„Vitae signaculum ei dederunt, postquam Patrem et Filium et

Spiritum sanctum confessus erat^c p. 6. ,Superi adorant Christum et Patrem ejus cum Spiritu divinitatis ejus^c p. 94.

Deus solus adorandus.

,Christiani non jubentur adorare aliquid, quod factum, quod res creata, quod non ex natura Deus est^c p. 6.

3. *De Christo Domino.*

Christus verus Deus et verus homo.

,Rex Christus, cujus possessio sunt coeli et terra^c p. 5. Christum non eam ob causam, quod corpore indutus est, pudeat adorare. Qui corpus induit, idem et Deus est, filius Dei, filius substantiae Patris sui et filius naturae genitoris sui. Nam splendor adorandus est divinitatis ejus et lux gloriosa magnitudinis ejus et cum Patre suo ab aeterno et a saeculis fuit, brachium et dextera ejus, virtus et sapientia et fortitudo ejus et spiritus vivus, qui ex eo est, expiator et sanctificator omnium, qui ipsum adorant^c p. 5. ,Confiteor unum Deum et Filium, qui ex eo est, regem Christum^c p. 10. ,Christus benedictus architectus totius mundi^c p. 11. ,Mente mea captivus teneor apud Deum, qui factus est homo^c p. 14.

Christus redemptor.

,Quaecunque Christus passus est, propter hominum vitam et redemptionem pertulit^c p. 5. ,Christus spiritus vivus, qui ex Patre est, expiator et sanctificator omnium, qui ipsum adorant^c q. 5. ,Christus judicatus est propter peccatores^c p. 8. ,Magna gloria Christianorum est crux Christi, in qua salus et vita facta est omnibus adorantibus eum, et per quam oculos illuminatos acceperunt, ita ut non amplius res creatas cum creatore adorarent^c p. 15. ,Per crucem redemptis non licet idola adorare^c p. 15.

Christus iudex venturus.

,Exquiret de manibus tuis rex Christus omnes has animas, in quas peccas^c p. 5.

4. *De Angelis.*

,Christum Angeli superni in excelsis adorant^c p. 94. ,Superi sunt, qui terricolis annunciarunt^c p. 94.

5. *De daemonibus.*

,Per sacrificia a malo daemone occisus sum^c p. 6. ,Contestor, me in posterum idolis non sacrificaturum, nec daemonibus libaturum, nec spiritus nequam honoraturum esse^c p. 11.

6. De gratia.

Gratia Christi expiamur.

„Gratia Christi, disertissime defendit eos, qui peccatores sunt, sicuti ego, et haec pro me intercedere potest in illo die, quo fiet iudicium in aeternum valiturum“ p. 10.

Gratia Christi illuminamur.

„Christi lux invisibiliter in tenebris mentis meae orta est“ p. 9.
„Ipse, cui nomen dedi, Christus me docuit, ut ita loquerer“ p. 10.
„Mens mea captiva tenetur apud Deum, qui homo factus est“ q. 14.

Gratia Christi confortamur.

„Cui hoc cordi est, ut Deum ante oculos mentis ponat, huic ad dexteram adest Deus“ p. 11. „Haec est vera Christi liberatio, qua me salvat, virtus quippe illa invisibilis, quam mihi dedit, ut omnia . . . sustineam“ p. 12. „Si Deus auxilio est his, qui ipsum implorant, quis eis resistere potest“ p. 93.

Gratia omnibus poenitentibus datur.

„Spes est poenitentibus et remedium vulneratis. Ego spondeo tibi abundantes miserationes Filii Christi“ p. 6.

7. De operibus meritoriis et de intercessione Sanctorum.

„Quem per sacrificia idolorum ad iram provocavi, eum hodie per afflictiones meas expio“ p. 14. „Orate et intercedite pro me, ut Christus mihi condonet omnia, quae multos per annos in ipsum peccavi“ p. 6.

8. De sacramentis.

„Surgentes vitae signaculum ei dederunt, postquam Patrem et Filium et Spiritum sanctum confessus erat“ p. 6.

9. De resurrectione carnis.

„Auditu percepi, unum ex doctoribus ecclesiae dixisse: Vulnere corporis mei, quod perveniet^{ur} ad resurrectionem ex mortuis“ p. 14. Mors tua pro peccatoribus suscitet corpus meum occisum in die adventus tui“ p. 17.

10. De futuro iudicio.

„Praestat, me a te cruciari, quam in altera vita iudicari“ p. 9.
„Serve me a iudicio futuro“ p. 17.

11. De poena gehennae aeterna.

„Nonne attendis ad flagellum justitiae mundi futuri? Tu enim vita excedes et sententiae tuae pertransibunt; justitia autem non transit et vindicta ejus non cessat“ p. 8. „Audisti, quod tibi dixi, te ad fumum non attendere ex sartagine illius ignis ascendentis, qui paratus est eis qui idola colunt“ p. 10. „Bene me isto igne uris, ut ab igne liberer, qui non exstinguitur, et a verme, qui non moritur“ p. 11.

12. De beatitudine aeterna.

„Uniatu spiritus meus cum spiritu tuo apud Christum“ p. 17. „Lux vera, cujus radiis tenebrae non accedunt, veris adoratoribus Christi conservata et destinata est“ p. 94.

II. INDEX RERUM

AD HISTORIAM, ARCHAEOLOGIAM ET S. LITURGIAM SPECTANTIUM.

- Altare magnum gentilium in media urbe p. 4, 73.
- Apostolus vocatur primus in regione praedicator fidei p. 5.
- Apostolus Paulus doctor ecclesiae vocatur p. 14? et 97.
- Archivum seu tabularium in media urbe p. 4, 17, 73.
- Baptismus seu signaculum vitae post confessionem s. s. Trinitatis p. 6. Vestes albae post baptismum p. 6.
- Bel Deus Edessenorum p. 5.
- Cantica vel psalmos canebant coram episcopo Christiani cum mulieribus nobilium p. 97.
- Cosmetarium cf. Sepulchrum.
- Curiales civitatis seu Scharire p. 17, 88.
- Diaconus ecclesiae Edessae p. 5.
- Ecclesia seu templum Christianorum Edessae p. 6 et 74.
- Edictum persecutionis Christianorum a Trajano a. 105, promulgatum p. 4, 63, 105—107.
- Episcopus Edessae cum sacerdote et diacono p. 5. Episcopi Edessae, qui s. Adaeo succedebant p. 5, 17, 62, 63, 87, 88. Episcopus

legit s. Scripturas in ecclesia p. 91. Cum pompa in ecclesiam ingressus ibi stat et orat et, data benedictione, populum dimittit p. 97. Titulus episcopi: „dux et magister Christianorum p. 91, episcopus p. 5.

Exceptores seu Notarii p. 17, 42,

Festivitas gentilium descripta p. 4, 5.

Hegemon seu iudex regionis p. 7 et 63, 67. Titulus ejus in allocutione: Magnitudo tua vel Dominatio tua 91, 92. Subscribit acta publica p. 97.

Hyparchus provinciae administrator p. 96.

Hyparchus magnus praefectus praetorii p. 96.

Idola Edessenorum p. 4. Vestita apportabantur p. 4.

Imperator Romanus supremum Edessae dominium habuit a. 105 p. Ch. p. 4, 63 et seqq. Titulus ejus: „Autocrator Caesar“ p. 4, 71, 91 et „Dominus noster“ p. 91, 102. Se ipsum in rescripto appellat „regia majestas“ p. 96. Exemplar epistolae imperatoriae et solemnitas in lectione ejus p. 96.

Instrumenta cruciatuum martyris p. 8—17. Cf. p. 79—85.

Nabo, idolum Edessenorum p. 5.

Officiales, iudici assistentes p. 9.

Oratio Orientem versus fiebat p. 17,

Parthi erant magna pars incolarum Edessae p. 4. Cf. p. 72.

Palbuliro homo fabularum, amator? p. 11, 81.

Psalmi cf. supra Cantica.

Quaestionarii seu tortores p. 9.

Reliquiarum honor p. 17.

Rex Edessae „filius deorum“ cognominabatur p. 5.

Sacerdos Christianorum p. 5.

Sacerdos summus gentilium p. 4. Ornatus ejus p. 5. Titulus ejus „Reverentia tua“ p. 5.

Scharire cf. Curiales civitatis.

Sepulchrum episcopi, in quo s. Sarbelius depositus est p. 17.

Sol et planetae Edessae adorabantur p. 10, 61.

Velum ante sententiam ferendam demissum p. 16.

Vinum ante supplicium bibere datur p. 16.

III. INDEX PERSONARUM ET LOCORUM, DE QUIBUS IN HIS ACTIS SERMO EST.

Abgarus, primus rex Christianus Edessae, ex quo in posterum series regum Edessenorum a Christianis numerabatur p. 4, 5, 64.

Abgarus Septimus p. 4.

Abselamus, episcopus Edessae p. 17.

Adaeus, Edessae apostolus p. 5.

Alexander Magnus rex p. 4.

Alusis hyparchus magnus p. 96.

Anatholius, exceptor p. 4, 63, 105—107.

Avido, nobilis Edessenus p. 7, 91.

Barbea, soror s. Sarbelli p. 6, 17.

Barcalbo, nobilis Edessenus p. 7. 91.

Barsimaeus, episcopus Edessae p. 4, 5, 18, 91—97.

Cerealis, consul anni 105, p. 20, 67,

Chaphsi, nobilis Edessenus p. 7, 91.

Commodus, consul anni 105, p. 20, 67.

Curilus, cf. Cerealis p. 87.

Diodorus, curialis civitatis p. 97.

Edessa, urbs regia p. 4, 72.

Eutropius, curialis civitatis p. 97.

Labu cf. Nabu.

Lysias v. Lusinus vel Lysanias praeses p. 7—17, 87—97.

Marinus exceptor p. 97.

Nabu, nobilis Edessenus p. 791.

Paluth, episcopus Edessae p. 5, 97.

Patrophilus, exceptor p. 97.

Sarbelius, p. 4—18, 91,

Schalul, diaconus Edessae p. 5.

Tirdat sacerdos Edessae p. 5.

Trajanus, imperator p. 4, 87.

Zenophilus, exceptor p. 97.

Ephräm, Reden über Selbstverläugnung und einsame Lebensweise. Nebst einem Briefe desselben an Einsiedler. Aus dem Syrischen übersetzt von P. Pius Zingerle. 60 kr. ö. W.

Erdinger Ant., Septem epistolæ quæ sub nomine S. Antonii Ab. circumferuntur, præmissa biographia divi Eremitæ et brevi de genuinitate harum epistolarum dissertatione. 1871. 40 kr. ö. W.

Hurter, H. S. J. Nomenclator literarius recentioris theologiæ catholicæ theologos exhibens, qui inde a concilio Tridentino floruerunt, ætate, natione, disciplinis distinctos Tomus I. ab anno 1564—1663. 1873. fl. 6.24 kr. ö. W.

Band II. dieses Werkes ist unter der Presse.

Jacobi Sarugensis sermo de Thamar. Ex cod. vat. editus a Jos. Zingerle. 1871. 60 kr. ö. W.

Nilles N. S. J. De rationibus festorum sacrat. Cordis Jesu et pur. Cordis Mariæ. E fontibus juris canonici erutis. Editio III. 2 Vol. 1873. fl. 6 ö. W.

Patrum sanctorum Opuscula selecta ad usum præsertim studiosorum Theologiæ edidit et commentariis auxit H. Hurter H. S. J. Prima series Vol. 1—24. fl. 10.76 ö. W.

- Vol. I. De vita et passione S. Cypriani per Pontium. S. Cypriani II. ad Demetrianum et de unitate Ecclesiæ. — Daemon vel invitus testis divinæ originis religionis christianæ diss. theolog. Editio III. 1874. 30 kr. ö. W.
- Vol. II. Tertulliani, S. Cypriani et S. Thomæ Aq. in orationem dominicam commentaria. 1868. 27 kr. ö. W.
- Vol. III. Libri duo de vocatione omnium gentium; tractatus de humilitate. De arca Noe Ecclesiæ typo diss. theolog. 1868. 38 kr. ö. W.
- Vol. IV. S. Cypriani II. de mortalitate, de opere et eleemosyna, de patientia. Tertulliani I. de patientia et exhortatio ad martyres. Martyrum sanguis vox veritatis diss. apolog. 1868. 36 kr. ö. W.
- Vol. V. S. Ambrosii, S. Cypriani et Tertulliani de poenitentia opuscula. 1869. 38 kr. ö. W.
- Vol. VI. S. Augustini II. de utilitate credendi, de fide rerum quæ non videntur, de fide et symbolo. S. Thomæ Aq. in symbolum apost. expositio. 1869. 42 kr. ö. W.
- Vol. VII. Vita S. Ambrosii a Paulino ejus notario conscripta. S. Ambrosii, S. Cyrilli hieros. et Tertulliani opuscula ad Ecclesiæ sacramenta pertinentia. 1869. 36 kr. ö. W.
- Vol. VIII. Vita s. Augustini a Possidio calamensi episc. conscripta. S. Augustini I. de catechizandis rudibus. 1869. 38 kr. ö. W.

- Vol. IX. Tertulliani liber de praescriptionibus adversus haereticos. Vincentii Lirinensis commonitorium. 1870. 42 kr. ö. W.
- Vol. X. S. Optati afri milevitani episcopi, de schismate donatistarum libri septem. 1870. 45 kr. ö. W.
- Vol. XI. S. Eusebii Hieronymi stridonensis presbyteri epistolae selectae. 1870. 45 kr. ö. W.
- Vol. XII. SS. Patrum opuscula selecta de gloriosa Dei genitrice Maria. 1870. 60 kr. ö. W.
- Vol. XIII. Sanctorum Martyrum acta selecta. 1871. 60 kr. ö. W.
- Vol. XIV. S. Leonis M. sermones selecti. 1871. 42 kr. ö. W.
- Vol. XV. M. Minucii Fellicis Octavius. S. Joannis Chrysostomi quod Christus sit Deus l. unus. Anonymi epistola ad Diognetum. 1871. 38 kr. ö. W.
- Vol. XVI. S. Augustini enchiridion de fide, spe et charitate. S. Fulgentii liber de fide. 1871. 45 kr. ö. W.
- Vol. XVII. Romanorum Pontificum epistolae selectae. 1872. 48 kr. ö. W.
- Vol. XVIII. Romanorum Pontificum epistolae selectae. (contin.). 1872. 48 kr. ö. W.
- Vol. XIX. Tertulliani apogeticum. 45 kr. ö. W.
- Vol. XX. Sancti Gregorii Papae I. cognomento Magni liber regulae pastoralis. 54 kr. ö. W.
- Vol. XXI. S. Cypriani Ep. et M. epistolae selectae. 48 kr. ö. W.
- Vol. XXII. Lactantii l. de mortibus persecutorum et Victoris Vitensis historia de persecutione vandalica. 51 kr. ö. W.
- Vol. XXIII. D. Algeri de sacramentis corporis et sanguinis dominici ll. 8. 75 kr. ö. W.
- Vol. XXIV. S. Prosperi Aquitani carmen de ingratis. 45 kr. ö. W.
- Patrum sanctorum opuscula selecta. Secunda series:**
- Vol. XXV. Leonis M. Rom. Pont. epistolae selecta. 1874. 60 kr. ö. W.
- Vol. XXIV. Leonis M. Rom. Pont. epistolae selectae (contin.) Unter der Presse.
- Turrecremata Joannis, de potestate Papae et Concilii generalis tractatus notabilis, 1871. fl. 1.20 kr. ö. W.**
- Wenig J. B. Schola syriaca complectens chrestomathiam cum apparatu grammatico et lexicon chrestomathiae accommodatum. Pars prior. 1866. fl. 3.60 kr. ö. W.**
- „ — Regulae de tono vocum arabicarum exemplis illustratae atque exercitationis specimine explanatae. 1870. 40 kr. ö. W.
- Zingerle P. Pius, Marienrosen aus Damascus. Gesänge zu Ehren der a. s. Jungfrau. Aus dem Syrischen. 1855. 88 kr. ö. W.**

